

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Första kammaren.

Nr 57.

Lördagen den 9 juni, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Justerades åtta protokollsutdrag för det på förmiddagen hållna sammanträdet.

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckta motioner angående valrätt och valbarhet till riksdagens andra kammare, ävensom angående valbarhet till riksdagens första kammare.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.*

(Forts.)

 Herr Ström: Herr talman! Jag han begärt ordet därför, att jag skulle vilja rikta ett par repliker till herr Trygger.

Jag skulle först vilja säga, att när herr Trygger gjorde sig så okunnig om vilket parti jag här företräder, jag tror, att han mera låtsade okunnighet, än han i själva verket var okunnig om den saken. Och om han ännu icke känner mitt parti, torde han kanske komma att i en framtid lära känna det.

Men vad jag framför allt skulle vilja säga, var, att när herr Trygger förklarade, att det skulle strida mot grundlagens anda att använda den gemensamma voteringen för att en gång omsider kunna bryta det motstånd, som högern nu reser mot varje möjlighet att nå en lösning av de stora folkliga spörsmålen, jag så mycket mindre kan godtaga detta, som såvitt jag kunnat förvissa mig om, det är en helt motsatt anda, som genomgår grundlagen och grundlagsfädernas memorial.

I konstitutionsutskottets memorial för den 2 juni 1809 angående regeringsformen heter det på tal just om denna sak: »Svenska folkets rättighet att genom rikets ständer sig självt beskatta har av utskottet blivit sorgfälligt iakttagen. Det är denna självbeskattningsmakt, som upprätthåller och befäster nationalrepresentationen. Dess vårdande är följaktligen icke blott för nationens välbstånd, utan även för dess frihet av den yttersta vikt.» Märk dessa ord: »även för dess frihet av den yttersta vikt.» I detta torde väl också ligga, att därigenom att rikets ständer eller numera riksdagen har beskattningsmakten helt i sina händer,

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.*

(Forts.)

den därvid äger också ett vapen gentemot en faktisk minoritet i representationen, som vill begagna sin maktställning för att hindra reformer, som för längesedan äro mogna ute bland folket, som äro omfattade av andra kammaren och hava en betydande minoritet i den första. Det var omkring denna nationalrepresentationens frihet, som grundlagsfäderna slog vakt. Därför anlitade de också den vägen att genom beskattningsmakten värna denna frihet, och jag tror, att det också var med tanke därpå, som när representationsreformen sedan på 1860-talet genomfördes, andra kammaren fick ett betydligt större antal ledamöter än den första, vilket större antal ledamöter just är den utslagsgivande faktorn vid de gemensamma voteringarna. I allt detta torde sålunda ligga en direkt fingervisning för representationen att använda just denna ekonomiska makt som ett påtryckningsmedel gentemot en grupp inom representationen, som försöker att oavslåligt hindra reformers genomförande.

Herr Trygger yttrade, att även om det skulle vara så, att en sådan författningskamp vore förenlig med grundlagen, högern ändock icke skulle böja sig. Ja, jag har nu den uppfattningen, att högern just inför ett sådant maktmedel, om det konsekvent utnyttjas, verkligen komme att böja sig. Vi hava sett, hur för tre månader sedan den förra högerregeringen, som var själva borggårdens och militarismens regering, stupade just på grund av utgången av en gemensam votering. Vi känna alla till att denna regering med händer och fötter klängde sig fast vid regeringsmakten. Det var icke en lätt sak att rubba den. Men det gick, och på vilket sätt gick det? Jo, det gick tack vare de gemensamma voteringarnas hjälp.

Slutligen yttrade herr Trygger, att han och hans parti icke komma att göra sådana offer, som här begärts från oppositionens sida, och som även hade rekommenderats av herr Kjellén, såvitt jag fattade honom rätt. Ja, då blir det ju så mycket mera oundgängligt att använda de maktmedel, som representationen har till sitt förfogande för att bryta ett så hårdnackat motstånd.

Till sist har jag också begärt ordet för att till herr Kjellén beträffande en passus i hans anförande säga, att jag finner vad han där sade vara synnerligen litet vägande i motsats till en hel del i övrigt, som han yttrade. Det var, när han framhöll, att långt ifrån att vi skola sträva efter att giva mera utrymme åt det feminina i vår stat, vi måste sträva efter att bli ännu mera maskulina, än vi äro. Hr Kjellén! Vi hava ju haft samhällen, stater och länder, vi hava haft en hel värld styrd av det maskulina, och vi ha ju sett, att det ändat i den största katastrof, som världen någonsin har skadat, i världskriget. Jag vet egentligen icke — om man nu skall anlägga sådana synpunkter — om man kan göra en värre katastrof, och om icke världskrigets katastrof utgör en bankruttförklaring för det speciellt maskulina i fråga om förmågan att styra länder och folk och hålla deras öden i sina händer. Jag tror, att det ingalunda skulle skada, utan vara till

ofantligt gagn för folkens fred och välfärd, om kvinnorna också finge inflytande på staternas öde.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Herr Karlsson, K. G.: Herr talman! Jag erkänner, att jag icke hade ämnat begära ordet i denna fråga, men det förefaller mig, att överläggningen tagit en sådan vändning, att man icke borde sakna varje förhoppning att redan nu kunna erhålla en lösning av den fråga, som föreligger. Det förefaller mig nämligen på grund av den förda diskussionen, som om man icke blott på vänstersidan, utan även i ganska hög grad på högersidan började finna önskvärt, att kvinnornas rösträttsfråga blir löst.

Här har ju från olika talare på högersidan uttalats ganska starka sympatier för en lösning av frågan och ett medgivande åt kvinnorna beträffande rösträtten, om man också uttalat vissa betänkligheter. Herr von Bahr uttalade ju, att kvinnan under betryggande former bör få deltaga i vården av samhällets angelägenheter. Herr Kjellén slutade det anförande, som väl skulle kunna betraktas som hans politiska testamente, föreföll det mig, med uttalande av att det gällde att icke bedriva något rättshaveri, utan att det gällde offer, och han förklarade sig beredd att offra sitt motstånd mot kvinnans rösträtt. Herr Trygger har ju även förklarat sin principiella anslutning till samma sak. Han frågade visserligen till svar på en annan talares yttrande, varför just högern alltid skall offra. Den frågan kan ju synas ganska naturlig, men det är icke min skuld, om svaret skulle bli banalt. Jag skulle vilja svara, att orsaken till detta är utvecklingens lag.

Vår ärade talman fällde en gång ett yttrande, som man kanske bör erinra sig i detta sammanhang. Man hade uttryckt den meningen, att det är ganska lätt att leda massorna, men om jag blivit rätt underrättad, svarade han vid detta tillfälle: »Ja, men försök att leda dem tillbaka!» Jag tror, att det ordet kan i väl så hög grad sägas om utvecklingen.

Det förhåller sig väl så, mina herrar, att det är utvecklingens lag, som gör, att högern till sist får offra en del av sina ståndpunkter. I samhället finnas ju dels tillbakahållande krafter och dels framåt drivande. Den som något tänker sig in i förhållandena, har ju ingen anledning att förhäva sig över den ståndpunkt han själv intager, utan det är helt naturligt, att båda dessa riktningar finnas i samhället. För de tillbakahållande krafterna kommer emellertid alltid naturligtvis den stunden, då de måste giva vika för utvecklingens lag. Det är väl detta, som gör, skulle jag vilja säga, att högern till sist får offra den ståndpunkt, som den intager.

Det förefaller mig emellertid, herr talman, att när man nu från såväl höger- som vänstersidan erkänner det berättigade i kvinnans krav på rösträtt, man nu borde kunna komma därhän, att man vunne en lösning. Det har ju särskilt från såväl herr Trygger som herr Kjellén framhållits, såvida jag fattade dessa ärade talare rätt, att man borde gå skrivelsens väg. Men jag

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

ber att få framhålla, att det ju ändå icke blir någon omedelbar lösning, utan det tager dessa tre år, som den kommande valperioden omfattar, och skola vi verkligen behöva offra dessa år för lösningen av denna fråga, då man från olika sidor — jag kan ju icke taga med hela högern men i varje fall från både höger och vänster — anser, att en lösning är nödvändig, och att den med oemotståndlighet tränger sig fram.

Skrivelsen skulle ju äsyfta en utredning. Jag skulle ändå vilja fråga kammaren, om det icke kan anses, att den utredning, som föreligger, är tillräcklig. Finns det verkligen någon, som tror, att den utredning, som skulle följa av skrivelsen skulle ha så stor betydelse? Den har säkert icke någon annan betydelse än att det blir uppskov på ytterligare tre år, men fråga är, om man icke skulle göra landet en vida större tjänst, om man utan ett sådant uppskov kunde komma till ett positivt beslut. Det har, såvitt jag hört, här som huvudsaklig invändning framförts, att man borde kräva en högre ålder för kvinnan än för mannen för erhållande av den politiska rösträtten. Om detta är den huvudsakliga invändningen — och det föreföll mig, att döma av de tre talares yttranden, som jag här omnämnt, som om detta skulle vara det egentliga villkoret för att de skulle kunna vara med om kvinnans rösträtt — då synes det mig verkligen, som om man icke skulle behöva den långa utredningstid, som skulle bliva följden av att riksdagen endast beslutar en skrivelse i ämnet.

På grund av min uppfattning härav, herr talman, tager jag mig friheten att hemställa, att kammaren måtte besluta att återremittera ärendet till konstitutionsutskottet i syfte att från utskottet erhålla ett nytt förslag, som överensstämmer med reservanternas i avseende på politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor, med den skillnad att den ålder, då kvinnorna erhålla politisk rösträtt och valbarhet, höjes.

Man skulle ju kunna invända, att en sådan återremiss skulle orsaka riksdagens förlängning. Men mig förefaller det, som om man skulle kunna förvänta nytt utlåtande från utskottet i tillräckligt god tid, för att man till och med redan nästa onsdag skulle kunna träffa avgörandet.

Jag vill dock, herr talman, tillägga, att för egen del jag finner denna höjning av åldersgränsen för kvinnorna för erhållande av politisk rösträtt och valbarhet icke nödig. Men må det vara det offer, som man från vänstersidan bringar för att kunna få frågan löst redan vid denna riksdag.

Jag ber alltså att få göra det yrkande, som jag nyss framställde.

Herr Dahl: Såvitt jag förstod den föregående ärade talaren rätt, grundade sig hans motivering för det framställda yrkandet därpå, att ett skrivelseförslag skulle innebära ett onödigt uppskov. Såvitt jag uppfattat diskussionen här i dag, har icke någon tanke framförts på ett skrivelseförslag. De talare från högern, som

ställt sig sympatiska gentemot tanken på kvinnlig rösträtt, hava icke framställt något yrkande på en skrivelse. Då den föregående talaren åberopade det eventuella uppskov, som skulle föranledas av en skrivelse såsom stöd för sitt återremissyrkande, kan jag icke finna annat, än att han grundade sitt yrkande på en obefintlig grundval.

Beträffande detta återremissyrkande vill jag för min del uttala det antagandet, att det av rent praktiska skäl näppeligen skulle kunna leda till ett nöjaktigt praktiskt resultat enbart ur synpunkten av den knappa tid, som skulle stå till buds för ärendets förnyade övervägande.

Jag ber emellertid att få övergå till den väsentliga anledningen till att jag begärde ordet. Det var verkligen icke det förhållandet, att jag kände mig särskilt manad att för min del inlägga någon gensaga mot de skäl, som framförts i dag av mina ärade meningsmotståndare. Jag hoppas, att ingen av dem skall finna mig göra mig skyldig till en ogrannlagenhet, om jag säger, att de skäl och synpunkter, som de här i dag framfört, icke innebära någon nyhet. De ha blivit framförda tidigare med mycket större värme än i dag skett. Man skulle därav till äventyrs känna sig föranledd att draga den slutsatsen, att denna utan tvivel stora fråga icke längre uppbäres av den livliga hänförelse, som tidigare kommit till synes. Jag vet icke, hur därmed egentligen förhåller sig. Men om jag vänder mig mot min, för övrigt i många frågor, ärade meningsvän herr Kjellén, skulle jag förvisso kunna komma till den uppfattningen, att frågan kommit betydligt närmare sin lösning. Herr Kjellén bekände sin övertygelse, att rösträtt åt kvinnor vore ägnad att bringa skada för kvinnorna och skada åt staten, men icke dess mindre var herr Kjellén beredd att uppgiva sitt principiella motstånd mot rösträtt åt kvinnor — såvitt jag kunde få ett totalintryck av hans anförande — enbart av den mycket tröslösa grunden, att det icke längre lönade sig att göra motstånd. Om jag icke hade den verkligt höga tanke om och den på mångårig erfarenhet grundade uppskattning av denna ärade kammarledamot, som jag har, skulle jag säga, att det var en mycket nedslående politisk bankruttförklaring. Nu vill jag icke säga detta, utan jag vill i stället antaga att här föreligger en under några tillfälliga känslostämningar påkommen svaghet i den skarpt logiska tankeföljd, som eljest utmärker denna ärade ledamot. Skulle man lägga samma syn på frågor i övrigt vet jag icke, varför vi egentligen behöva sitta här och rådsla om saker och ting. Då borde herr Kjellén ju snart sagt anse motstånd lönlöst mot varje någorlunda långvarig och någorlunda högröstade attack på de bestående förhållandena.

Det gäller väl icke här att väga styrkan av anfallet, utan det gäller väl att väga styrkan av de skäl, som man har att sätta till försvar. Jag skall icke gå in på de principiella synpunkter, som bära upp detta försvar. De framlades så utomordentligt skickligt av herr Kjellén själv, att jag endast beklagar, att han icke

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)

kände sig så övertygad, som han tidigare lyckats övertyga många, och som många fortfarande känna sig övertygade.

Jag skall inskränka mig till att skrida in på en enda punkt av herr Kjelléns anförande, den, när han sade, att det är en sådan styrka i anfalllet, att man icke kan stå emot det. Jag griper det rent taktiska i saken, med bortseende från övriga synpunkter, och jag ber då att få inskränka mig till ett personligt vittnesmål:

Om jag skulle räkna samman de röster, som avgivits genom de svar jag fått av alla de kvinnor, med vilka jag samtalat i denna fråga, får jag absolut det intrycket, att kvinnorna själva till det övervägande antalet icke önska rösträtt. Om jag går till min hembygd, till vittnesmålen från dess kvinnor ur skilda samhällsklasser, från dem, som man kallar för societetens kvinnor, från den borgerliga medelklassens kvinnor och från allmogeklassens kvinnor, med vilka jag i stor utsträckning har tillfälle att tala, därför att jag under större delen av året vistas på landet, så kan jag betyga, att en mycket ringa procent av alla dessa kvinnor önska rösträtt; de övriga be att få vara fria därifrån.

Nu vet jag mycket väl, att även från högersidan man framfört en annan uppfattning. Det finns vissa mycket högt begåvade, varmt kännande och för sitt samhälle mycket nitälskande kvinnor även inom högerkretsar, som önska rösträtt. De hava kommit in i ett arbete för det allmänna bästa, som höjt deras ansvarskänsla, skärpt deras allmänanda, och de känna livligt, att de önska komma med i det politiska livet. Och enahanda torde förhållandet vara inom andra politiska åsiktskretsar. Men vid sidan av det ringa procenttal kvinnor, som blivit politiskt intresserade och villiga för rösträtt, finns det också ett övervägande antal, som icke önskar den, helt enkelt därför, att de säga till sig själva, att de icke haft tid att bilda sig ett omdöme i dessa frågor, och de vilja därför icke bli försatta i nödvändigheten av ett ställningstagande till dem.

Herr von Zweigbergk pekade på de 300,000 kvinnorna, som skrivit under rösträttspetitionen. Det verkar på mig ingenting. Det verkar på mig lika mycket, vare sig det nu är högerpetitioner eller socialistpetitioner. Jag vet, hur det går till att skaffa namn på en rösträttspetition. Det argumentet inverkar icke. Går man till kvinnorna och spørjer dem angående vad de begripa i politiska ting, tager reda på vad de fälla för omdömen i dessa ting, då blir det i allmänhet ett förfärande nedslående resultat.

Jag vet mycket väl, att jag sätter mig nästan i bann från vissa håll genom detta öppna uttalande. Men det borde dock komma fram, och det är grundat på verkliga skäl. Och jag tror, att om jag vädjar till mina kamrater från landsbygden, vilken meningsriktning de än här företräda, och frågar dem; om de inhämtat besked från sina kvinnliga anförvanter och bekanta, de på sitt samvete skola kunna svara, att nära nog alla dessa kvinnor icke hava något intresse i politiska ting. De vilja icke vara med i politiken. Och har jag detta klart för mig, så har jag också kon-

sekvensen klar: då är det en olycka att bringa dem in däri. Och då kommer jag tillbaka till vad herr Kjellén sade i dag: det är en olycka för kvinnorna detta, ty skola de kunna skaffa sig förut-
 utsättningarna för att verka med den rösträtt man tvingar på dem, då måste de eftersätta mycket av sina övriga plikter. Och skulle de icke skaffa sig denna förutsättning, så bringa de sig en än större olycka.

*Om politisk
 valrätt
 och valbarhet
 för kvinnor
 m. m.
 (Forts.)*

Med denna mening har jag icke velat säga, att då jag i dag röstar mot förslaget, om rösträtt för kvinnor, jag därmed sagt mitt sista ord, ty — det har jag funnit under de år jag haft tillfälle att deltaga i det allmänna arbetet — att man skall aldrig säga aldrig. Då jag kommer hem till mitt Kristianstads län igen, skall jag fråga så många av dess kvinnor, som jag kan träffa med min fråga — och de skola sannerligen icke bliva få — jag skall göra anteckningar och dessa skola bära tillförlitligare vittnesbörd än dessa obligata listor herr von Zweigbergk åberopade. Och när jag fått min uppfattning klar om hur den delen av Sveriges kvinnor vill, skall jag kanske låta övertyga mig. Ty det vill jag säga, att även om jag har den meningen, att denna rösträtt skall övervägande verka till skada, så kan jag ej förneka att en stark och allmän önskan från kvinnorna kan bringa frågan i ett läge, inför vilket motståndet tilläventyrs bör böja sig. Men förr än jag får den övertygelsen, röstar jag icke för ett förslag i förevarande syfte och det är därför jag i dag med gott samvete röstar nej.

Herr Clason: Herr greve och talman! Jag skall icke i denna sena timme av debatten svara på de anmärkningar, som direkt riktats mot mitt föregående anförande, ehuru det kunnat vara åtskilligt att säga i den saken.

Jag har emellertid begärt ordet med anledning av det yrkande om återremiss, som här framkommit, och som framställdes med en alldeles särskild motivering, gående ut på att man skulle söka bygga ett positivt förslag på de framlagda motionerna. Jag vill då säga — och jag tror mig här kunna tala även för den s. k. andra riktningen, om jag får använda det uttrycket, som gjort sig gällande i senare delen av utskottets betänkande — att inom intresserade kretsar naturligtvis den frågan varit å bane, om man på grund av de föreliggande motionerna, skulle kunna komma till något positivt resultat vid denna riksdag. Men därom har det dock rätt fullständig enighet hos utskottsmajoriteten, att sådant icke var möjligt. De utredningar, som förut förelegat, hava icke gällt de frågor, som enligt utskottsmajoritetens mening böra utredas och övervägas, innan man här fattar ett positivt beslut. Frågan om åldern är för övrigt icke den enda, som i det fallet behöver klarläggas. Herr von Bahr påpekade frågan om möjlighet av boskillnad. Det är i själva verket en för hela denna sak synnerligen viktig fråga, ty om man också skulle ställa sig på den ståndpunkten, att kvinnan skall ha samma rösträtt som mannen, följer väl därav icke den konsekvensen, att man skulle ge kvinnan

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

rösträtt på lindrigare villkor än mannen, och därtill skulle antagandet av ett sådant förslag leda, om man icke här finner på några bestämda skrankor. Det skulle således leda till uppoffrande av den princip, som man från högerhåll hållit på, att skatter skola betalas för den, som skall rösta, det skulle innebära ett borteskamoterande på en smygväg av hela principen om utskyldsstrecket och kunna leda till en massproduktion av röster under några få dagar och under ganska kort tid före valet, en anordning, som jag dock förmodar, att vilken ståndpunkt man än intager till dessa frågor, man icke skulle finna lämpligt att införa i vår konstitution.

Vad för övrigt utskyldsstrecket beträffar, som här något tidigare berörts, så är jag naturligtvis icke blind för de härjningar, detta streck har gjort. Men jag ber dock att få påpeka, att om man ser efter, huru förhållandena varit 1909 och de närmast följande åren, för vilka vi hava statistik, det visar sig, att antalet av dem, som falla på grund av detta streck, varit i något sjunkande medan hela antalet valmän varit i stigande. Det visar sig också, om man närmare går in på detaljerna, att förhållandena faktiskt äro ytterligt olika i olika delar av landet. I vissa delar av landet är det tydligen en allmän regel, att man skall söka såvitt möjligt betala sina utskylder, i andra delar av landet är man i den delen mera släpphänt, och utskyldsstrecket verkar således fortfarande såsom ett ordentlighetsstreck, såsom det också skulle verka.

Jag vill slutligen påpeka, gentemot vad reservanterna i denna punkt yttrat, att det finnes en hel del reformer i avseende på beskattningen, som man kan vänta skola bereda lättnader, vilka visserligen blivit ifrågasatta och delvis beslutade, men ännu icke trätt i kraft. Det förefaller mig vara ganska rimligt, att man försöker gå den vägen först, innan man släpper den allmänna principen på detta område. Jag ber att få säga, att jag har mycket svårt att förstå, varför man icke exempelvis kan taga till en sådan enkel utväg som uppbördens och uppbördsstämornas uppdelning i flera terminer. Men dessutom är det ju så, att alla dessa frågor om lättnader i de mest tyngda kommunernas beskattning, om den kommunala beskattningens läggande på annan grund och en hel del andra hithörande frågor äro under förberedande behandling och efter deras lösning föreställer jag mig, att — liksom också efter vidtagande av åtgärder till lättnad för de mindre bemedlades beskattning o. d. — detta streck icke kommer att spela den roll det förut gjort.

Jag ber, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Mannheimer: Endast några få ord med anledning av herr K. G. Karlssons förslag, som ju skiljer sig från reservanternas. Reservanterna ha nämligen velat grundlägga rösträtt för kvinnor på likställighetens grund, då däremot herr K. G. Karls-

son föreslagit, att man skulle återremittera ärendet för att få ett nytt förslag, som vore grundat på en högre ålder för kvinnorna än för männen.

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

Av debatten i dag synes framgå, att reservanternas förslag icke har utsikt att vinna majoritet inom denna kammare. Det är klart efter de yttranden, som framkommit exempelvis från herr Kjellén, vilken förklarade, att han ville uppgiva sitt principiella motstånd, men att han ändå icke ville bifalla reservationen. Det synes mig klart och tydligt också därför, att herr Trygger visserligen förklarade sig icke vara principiell motståndare mot kvinnans rösträtt, men även yttrade, att han icke kunde biträda reservationen. Under sådana förhållanden måste naturligtvis efter min mening reservanterna taga under övervägande, huruvida det ändå icke vore skäl att göra ett sista försök, om man icke i denna situation skulle kunna samla de medlemmar i denna kammare, som icke äro principiella motståndare till den kvinnliga rösträtten, om ett förslag, som dock innebär ett steg mot samhällssolidaritet, försöka alltså, huruvida det icke kan vara möjligt att få majoritet för det förslag herr K. G. Karlsson framkommit med.

Jag vill i detta sammanhang säga, att då jag nu för min del — och jag antager, att jag kan göra det även på mina medreservanterns och kanhända också å mina partivänners vägnar — yrkar bifall till herr K. G. Karlssons förslag, detta sker under den uttryckliga förklaring, att vi nu vilja göra detta offer till följd av den situation, som föreligger, men att vi med detta förslag icke i någon mån bundit oss att även en annan gång vara med om ett förslag på annan än likställighetens grund.

Jag vill endast tillägga, mot vad herr Dahl framhöll, då han yttrade, att det praktiskt sett icke skulle vara möjligt att nu åstadkomma ett positivt förslag vid denna riksdag, att jag tror, att han misstager sig däri. Därest kammaren bifaller yrkandet om återremiss, är det min övertygelse, att vi redan nästa onsdag kunna hava ett förslag från konstitutionsutskottet, så att man då kan taga ett steg i denna fråga, som verkligen är mogen för sin lösning.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats: 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att kammaren skulle bifalla den av herr Edén m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o att det förslag skulle antagas, som innehölles i herr Olof Olssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; och 4:o att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Vidare yttrade herr talmannen, att propositioner komme att framställas först särskilt i fråga om yrkandet på återförvisning, sedermera särskilt beträffande vart och ett av de yrkanden, som förekommit angående ändringar i riksdagsordningen, därefter särskilt beträffande utskottets i punkten 1 gjorda hemställan och i samman-

*Om politisk
valrätt
och valbarhet
för kvinnor
m. m.
(Forts.)*

hang därmed angående punkten 2 i herr Edéns m. fl. reservation samt slutligen särskilt i fråga om utskottets hemställan i punkten 2.

Sedan herr talmannen gjort proposition på bifall till yrkandet om utlåtandets återförvisning, förklarade han sig finna denna proposition vara med övervägande nej besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår yrkandet på återförvisning till konstitutionsutskottet av dess utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas utlåtandet åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 43.

Sedermera gjordes propositioner, först därpå att till vilande för vidare grundlagsenlig behandling skulle antagas det i punkten 1 av herr Edéns m. fl. reservation framställda grundlagsändringsförslaget samt, då svaren utföllo med blandade ja och nej, vidare därpå att ifrågavarande förslag skulle förkastas; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen samt, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare på avslag å samma reservation; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ytterligare gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i punkten 1 av utlåtandet samt vidare på godkännande av punkten 2 i herr Edéns m. fl. reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

På gjord proposition bifölls slutligen vad utskottet hemställt i punkten 2 av utlåtandet.

*Ifrågasatt
införande av
enkammar-
system.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion angående första kammarens avskaffande och införande av enkammarssystem.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 390, hade herr *Hage* m. fl. hemställt, att riksdagen ville principiellt uttala sig för första kammarens avskaffande och införande av ett enkammarssystem samt hos Kungl. Maj:t begära ett förslag till de ändringar i grundlagarna, som för en sådan tankes förverkligande erfordrades.

*Ifrågasatt
införande av
enkammar-
system.
(Forts.)*

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att den förevarande motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Ström: Icke minst med hänvisning till de voteringar och beslut, som alldeles nyss här ägt rum, skall jag be att få yrka bifall till herr Hages motion om Första Kammarens avskaffande och avslag på utskottets hemställan.

Herr Clason: Jag skall icke förlänga debatten utan endast hemställa om bifall till utskottets utlåtande. Dock vill jag påpeka, att det yrkande om bifall till motionen, som av föregående talare framställts, är av den art, att jag överhuvud icke tror, att proposition kan framställas på ett sådant yrkande.

Herr Ström: Då talmannen nyss för mig förklarat, att han anser hinder möta att framställa yrkande på bifall till motionen, på den grund att motionen innehåller allenast ett principuttalande, skall jag be att få återtaga mitt yrkande, men bibehålla dess motivering.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 286 med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

*Om hemlighål-
lande av
handlingar
rörande upp-
handling m. m.
för statens
räkning.*

Ifrågavarande förslag avsåg införande av bestämmelser angående hemlighållande av handlingar i ärenden angående upphandling eller utförande av arbete för statens räkning eller försäljning av staten tillhörig lösegendom.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande hemställt, att riksdagen, med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrad form av riksdagen bifallas, måtte antaga såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling ett i utlåtandet införd förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Clason*, *Bellinder*, *von Mentzer* och *von Bahr*, greve *Alexander Hamilton*

Om hemlighål-
lande av
handlingar
rörande upp-
handling m. m.
för statens
räkning.
(Forts.)

samt herrar *Räf* och *Gustafsson* i Brånsta, vilka ansett att Kungl. Maj:ts proposition bort i oförändrad form tillstyrkas.

Herr statsrådet *Stenberg*: Herr greve och talman, mina herrar! Kungl. Maj:t har i denna proposition föreslagit åtskilliga tillägg till de undantag från regeln om allmänna handlingars publicitet, som finnas intagna i § 2 mom. 4 tryckfrihetsförordningen. Alla de föreslagna nya undantagen hänföra sig till ärenden, som angå statens upphandlings- och entreprenadväsen. Det är fyra särskilda kategorier av handlingar, som i dessa undantag avses. Den första kategorien omfattar huvudsakligen anbud och övriga handlingar, som kunna tjäna till upplysning, i vilken män anbud i visst ärende infordrats eller avgivits; sålunda, kort uttryckt, anbudshandlingar. Den andra kategorien omfattar väsentligen kostnadsberäkningar och prisbestämningar, som den myndighet, vilken har med uppgörelsen i visst ärende att skaffa, låtit upprätta i och för ärendet. Det tredje slaget är prov, modeller m. m., ingivna i sådana ärenden, och det fjärde soliditets- och kompetensupplysningar i ärenden av denna art.

Nu har utskottet ansett, att man icke bör gå längre, än att den första av nämnda kategorier blir undantagen från publiciteten, alltså själva anbudshandlingarna. Däremot har utskottet icke funnit det vara skäl att sträcka undantagen även till de i andra, tredje och fjärde kategorierna innefattade handlingarna. Denna ståndpunkt grundar sig ju på en obenägenhet, som utskottet eller åtminstone vänstersidan inom detta under riksdagen vid flera tillfällen visat, att mer än som är oundgängligen nödvändigt utvidga undantagen i förevarande moment av tryckfrihetsförordningen.

Jag är visserligen för min del av den meningen, att det icke skulle vara någon särskild våda med att bifalla Kungl. Maj:ts proposition i hela dess utsträckning. Men andra kammaren har redan för ett par dagar sedan fattat beslut i ärendet och därvid bifallit utskottets hemställan, och då det icke torde finnas stor utsikt att vinna mycket mer än detta, skall jag nu inskränka mig till att endast beröra den av mig omnämnda andra kategorien av handlingar. Dessa handlingar anser jag nämligen i främsta rummet ha bort tagas med vid ifrågavarande lagförändring jämte den kategori, som även utskottet velat undantaga från publiciteten.

Den proposition, som nu behandlas, grundar sig på ett betänkande av de s. k. centralupphandlingssakkunniga vilka utarbetat en ny leveransförordning. I samband därmed hava de behandlat frågan om anbuds- och dylika handlingars publicitet, och i denna del hava de stött sig väsentligen på det betänkande med förslag till tryckfrihetsordning, som 1912 avgavs av särskilda kommitterade. Kungl. Maj:t har emellertid i propositionen i vissa punkter gått något längre än tryckfrihetskommitterade i fråga om undantag från publiciteten.

I kommitterades betänkande heter det på tal om industriell och annan ekonomisk verksamhet, som drives för det allmännas

räkning, samt om entreprenad- och upphandlingsväsendet: »Den nuvarande bristen på sekretess på dessa ekonomiska områden gör det omöjligt för statens representanter vid förhandlingar och uppgörelser med enskilda att motsvara de anspråk på diskretion, som i dylika förhållanden måste ställas, och det kan icke undgås, att följderna härav i sista hand gå ut över det allmänna självt.» Här syftas, bl. a., på handlingar, som höra till den första av de kategorier, vilka enligt propositionen skulle undantagas från publiciteten, de egentliga anbudshandlingarna. Men så fortsätta kommitterade: »Än orimligare torde det få anses, att före eller under en affärsunderhandling statens motpart skall vara i tillfälle att taga del av prisbestämningar eller kalkyler, som statsmyndighet låtit för ändamålet upprätta.» Det, som kommitterade beteckna som särskilt orimligt, är alltså, att handlingar av andra kategorien icke äro skyddade, och det torde vara tämligen klart, att det ligger något orimligt i detta. Om det är en enskild person, som infor-drar anbud å något, som han vill köpa, eller å ett arbete, som han vill hava utfört, eller som infor-drar anbud å varor, som han vill sälja, och han med avseende å denna affär gör upp prisberäkningar för att vara till ledning vid bedömandet av de anbud, som komma in, är det alldeles givet, att han icke tillåter personer, som kunna vara sinnade att spekulera på affären — de eventuella medkontrahenterna — att taga del av handlingarna. Det skulle ju vara en stor oförståndighet av honom att gå till väga på sådant sätt. Om man nu i stället för den enskilde sätter staten, såsom den där vill ha anbud på någon vara eller ett arbete, skulle, om det icke för detta fall finnes undantag från publicitetsregeln i tryckfrihetsförordningen, statens funktionärer vara skyldiga att, därest en person, som spekulerar på affären, vill se på uppgjorda kostnadsberäkningar eller prisbestämningar, lämna ut dem till påseende åt denne statens möjliga medkontrahent i en blivande affär. Detta förefaller ju att vara ganska oriktigt. Att också bristen på sekretessbestämmelser på detta område visat sig kännbart, framgår tydligen av det förhållandet, att Kungl. Maj:t i gällande upphandlingsförordning i administrativ väg meddelat en bestämmelse i ämnet. Det finnes nämligen i den gällande upphandlingsförordningen — 19 § 3 mom. — en föreskrift om hemlighållande, till dess anbudsprövningen försiggått, av kostnadsförslag och prisbestämningar, som genom myndighets försorg upprättats till ledning vid anbudsprövningen, därest ej, vad angår kostnadsförslag, ett bekantgörande erfordras på grund av ärendets beskaffenhet. Behovet av en sådan bestämmelse har alltså varit så trängande att en föreskrift i förevarande avseende influerit i den administrativa förordningen, fastän det måste erkännas vara mycket tivelaktigt, om en dylik administrativ föreskrift låter förena sig med tryckfrihetsförordningens publicitetsregel. Detta förhållande har också av tryckfrihetskommitterade beaktats, i det att de påpekat, att den på administrativ väg tillkomna föreskriften egentligen borde stå i tryckfrihetsförordningen. De ha erinrat, att det vore för grund-

*Om hemlighål-
lande av
handlingar
rörande upp-
handling m. m.
för statens
räkning.
(Forts.)*

Om hemlighål-
lande av
handlingar
rörande upp-
handling m. m.
för statens
räkning.
(Forts.)

lagens helgd ogynnsamt, att det anmärkta förhållandet finge fort-
fara. Det rätta vore, att taga in i tryckfrihetsförordningen ett
undantag även för detta fall.

Vad kan då hava föranlett utskottet att avstyrka den kung-
liga propositionen i denna del? Jag har icke kunnat finna annat
skäl än det, som står på sid. 11 i utlåtandet, där utskottet säger,
att ett utlämnande av de handlingar, som här avses, blott yt-
terst sällan torde ifrågakomma, och att det föreslagna stadgandet
således hade ringa praktisk betydelse. Ja, om det är så, att det
sällan ifrågakommer, att handlingar av denna art begäras utläm-
nade, torde detta just bero på, att det finns en administrativ före-
skrift, som förbjuder utlämnandet, men min mening är, att denna
administrativa föreskrift icke bör stå kvar utan bör utbytas mot
ett stadgande i tryckfrihetsförordningen. Jag kan därför icke finna
detta skäl hållbart.

Ett minimum, som bör fordras, är alltså, så vitt jag kan finna,
att man antager det i propositionen föreslagna nya stycket i § 2
mom. 4 tryckfrihetsförordningen icke blott till dess första del vil-
ket utskottet gått med på, utan även till början av den andra delen
där det heter »att i dylikt ärende» — det vill säga ärende angående
upphandling etc. — »genom myndighets försorg upprättade kost-
nadsberäkningar och prisbestämningar ävensom tjänsteutlåtanden,
vilka avse desamma, ej må utan myndighetens samtycke utlämnas,
förrän ärendet blivit slutligen prövat». Så länge — till dess ärendet
blivit slutligen prövat — bör i alla händelser ett hemlighållande av
handlingarna äga rum.

Emellertid hava tryckfrihetskommitterade i denna punkt icke
stannat härvid, utan de hava föreslagit, att skyddet skulle kunna
komma att räcka längre, att nämligen, om bindande avtal icke
kommer till stånd, myndigheten skulle äga besluta att de genom
dess försorg i ärendet utförda kostnadsberäkningar och prisbestäm-
ningar fortfarande skulle hemlighållas under högst fem år från
deras upprättande. Kungl. Maj:t har också föreslagit ett dylikt
skydd, men gått längre än tryckfrihetskommitterade ty enligt
Kungl. Maj:ts förslag skulle utsträckningen av skyddstiden kunna
föreskrivas av myndigheten, »där omständigheterna det föranleda.»
Anledningen till att Kungl. Maj:t utvidgat bestämmelsen på detta
sätt är, att det påpekats, hurusom statens intresse kunde kräva,
att hemlighållandet finge gälla under längre tid särskilt för de
fall, då inköp eller försäljning av likartade varor upprepades på
sådant sätt, att slutligt avtal för varje gång träffades om viss
myckenhet. I sådana fall vore hemlighållandet av angivna hand-
lingar av lika stor betydelse den andra eller tredje gången som
den första. Ett exempel på dylika fall är att genom skogsstatens
försorg skola försälgas flera virkespartier och endast en del av dem
bliva sålda vid första utbudet samt sålunda en del virke av samma
beskaffenhet återstår att sälja. Då är det givetvis för dem, som
spekulera på de återstående virkespartierna, av intresse att få
reda på de prisbestämningar, som myndigheterna uppgjort med

hänsyn till de sålda partierna. Det blir vid sådant förhållande av vikt, att sekretessen kan utsträckas utöver den tid, då den första försäljningen skett. Detta är anledningen till att Kungl. Maj:t ansett sig böra gå något längre än tryckfrihetskommittén. Emellertid äro måhända i denna del skälen för bifall till Kungl. Maj:ts förslag icke så starka som beträffande huvudregeln om kostnadsberäkningars och prisbestämningars hemlighållande till och med anbudsprövningen.

En särskild orsak till att man i fråga om utvidgning av undantagen från publiciteten bör gå längre än utskottet gjort är, att beträffande både den första och den andra av de angivna kategorierna av handlingar ett direkt statsintresse skulle tillgodoses genom undantaget. Anbudshandlingarnas hemlighållande är ett direkt statsintresse och likaledes, att spekulanter icke få taga del av de prisberäkningar, som tjäna till ledning vid anbudens prövning. Nödig affärsmässighet i statens ekonomiska verksamhet kräver, att dessa handlingar bli omgärdade med skydd mot offentliggörande. Med avseende å de två övriga kategorierna däremot har hemlighållande föreslagits mera i enskildas intresse. Här gäller det ju dels prov, modeller m. m., som ingivits i ett upphandlingsärende, dels ock soliditets- och kompetensupplysningar i dylikt ärende. Men går man med på det första undantaget, förefaller det mig, som om även det andra undantaget, åtminstone i sin första del, borde med fullt lika goda skäl bli av riksdagen godkänt.

Herr Clason: Det ärende, som här föreligger, är ett ganska invecklat ärende, som förutsätter en rätt noggrann kännedom om specialförhållandena vid upphandlingar liksom också ett noggrannt inträngande i den rätt långa och kanske icke så alldeles lättlästa, föreslagna bestämmelsen i tryckfrihetsförordningen. Kammaren har den i utskottets förslag på sid. 2, till vilken jag ber att få hänvisa. Utskottet hade mycket kort tid på sig för behandlingen av detta ärende. Utskottet fann, att det här egentligen var fyra olika kategorier av handlingar, som skulle skyddas enligt det kungliga förslaget; för det första rena anbudshandlingar, handlingar rörande ingivna anbud, för det andra myndigheters kostnadsberäkningar och prisbestämningar, som måste upprättas, innan anbud ingivas med anledning av det ärende, i vilket man inforrdar anbud, för det tredje till myndigheter ingivna prov, modeller, beskrivningar o. s. v. samt för det fjärde soliditets- och kompetensupplysningar och sådant. Nu har ju inom den del av utskottet, som i detta ärende haft majoritet, visat sig rätt starka farhågor för att utsträcka sekretessen i tryckfrihetsförordningen mer än som kan finnas absolut nödvändigt. Vi reserverar oss ju ansett, att Kungl. Maj:ts förslag borde i dess helhet antagas, men utskottsmajoriteten har icke velat det. Utskottsmajoriteten har, om jag fortfarande får hänvisa till sid. 2, alldeles strukit de båda sista avdelningarna av Kungl. Maj:ts förslag, och utskottsmajoriteten har även strukit den avdelning, som rör kostnadsberäkningar och prisbestämningar.

Om hemlighållande av handlingar rörande upphandling m. m. för statens räkning.
(Forts.)

*Om hemlighål-
lande av
handlingar
rörande upp-
handling m. m.
för statens
räkning.
(Forts.)*

Vad som för utskottsmajoriteten emellertid i denna avdelning särskilt varit motbjudande torde ha varit den omständigheten, att Kungl. Maj:t föreslagit en sekretestid av fem år och i viss mån utvidgat tryckfrihetskommitterades förslag. Däremot, då man inom utskottet motsatte sig den förra delen av denna bestämmelse, nämligen att kostnadsberäkningar och prisbestämningar skulle hemlighållas, till dess ärendet hade blivit slutligen prövat, torde detta ha berott därpå, att man antog, att skyddet för dessa sistnämnda arter av handlingar skulle ingå redan i den allra första delen av paragrafen, vilken utskottet i sin helhet var enigt om att tillstyrka. Nu är detta nog icke förhållandet, utan det torde vara av synnerligen stor vikt, att, man också kan få med de av mig nyss berörda handlingarna, det vill säga kostnadsberäkningar och prisbestämningar samt dithörande tjänstentlåanden, till dess ärendet blivit slutligen prövat. Och jag tror, att jag icke rörer motsägelse, om jag säger, att även från utskottsmajoritetens sida inga speciella betänkligheter föreligga mot att få även denna bestämmelse med.

Nu har andra kammaren redan fattat beslut i frågan. Jag tror, att man kommer till lyckligaste slutresultat, om under sådana förhållanden första kammaren behagade bifalla reservationen, d. v. s. Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, då jag hoppas, att man sammanjämningsvis kan komma till en lydelse, genom vilken även kostnadsberäkningar och prisbestämningar m. m. kan komma med.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen, d. v. s. till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu ifrågavarande utlåtande annat yrkande ej förekommit än, av herr *Clason*, att kammaren skulle, med avslag å utskottets hemställan, till vilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga det i Kungl. Maj:ts proposition i ämnet framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen.

Härefter gjordes till en början proposition på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt, då svaren utföllo med blandade ja och nej, vidare proposition på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedermåra gjordes propositioner, först på bifall till herr *Clasons* yrkande och, då svaren utgjordes såväl av ja som av nej, vidare på avslag å samma yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspen-

sion i visst fall till förste innehavarens av presidentbefattningen i försäkringsrådet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 117, i anledning av den i punkt 3 av Kungl. Maj:ts proposition nr 349 gjorda framställning angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Arnö med Rölunda och Mansängen i Uppsala län, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första särskilda utskottets utlåtande nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av lokal för den föreslagna byggnadsstyrelsen m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 90 och 107 regeringsformen. *Ifrågasatt utvidgning av yttranderätten inom riksdagen m. m.*

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 435, hade herr *Månsson* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte som vilande antaga de grundlagsändringarna

att regeringsformens § 90 erhöles följande lydelse:

Till föremål för riksdagens, dess kamrars eller utskotts beslut må icke, uti något annat fall eller på något annat sätt, än grundlagarna bokstavligen föreskriva, göras frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremakternas beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning;

samt *att* regeringsformens § 107 erhöles följande lydelse:

Skulle konstitutionsutskottet — — — — —
blivit gjord. (Nuvarande lydelse.)

Frågor uti detta ämne kunna uti riksdagens kamrar väckas och av andra riksdagens utskott än konstitutionsutskottet hos kamrarna andragas, men icke av riksdagen avgöras förrän sistnämnda utskott däröver blivit hört. Under riksdagens överläggningar därom kunna icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, göras till föremål för något beslut av riksdagen.

Allt vad riksdagen — — — — — ämbetsbefattning tillkommer. (Nuvarande lydelse.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

*Ifrågasatt ut-
vidgning av
yttranderätten
inom riksdagen
m. m.*

(Forts.)

Herr Ström: Herr talman! Den motion, som här föreligger och som avser att utvidga riksdagens diskussionsfrihet på ett viktigt område, har av utskottet blivit avstyrkt huvudsakligen med följande motivering. »Den rigorösare tolkning, som särskilt i § 90 regeringsformen sett ett förbud mot varje omnämnande vid riksdagens överläggningar av i paragrafen omförmälda ämnen, torde emellertid numera vara övergiven, och så som de ifrågavarande grundlagsbestämmelserna i praxis nu tillämpas synas de icke lägga några obehöriga band på riksdagens överläggningar». Jag kan icke finna, att denna motivering, som av utskottet anförts, har något stöd i verkligheten. Ty dels har ju motionen avseende på att man icke blott skall få omnämna domarmaktens beslut, utan att man också skall få debattera och kritisera dem. Och för så vitt utskottet menar, att en praxis numera skulle vara tillämplig, som medgiver en sådan friare diskussionsrätt, tror jag icke detta stämmer med verkligheten.

Det har roat mig att genomgå de två sista årens riksdagsprotokoll för att se, huru därutinnan förfarits. Jag skall endast beröra ett par tre fall. I den debatt inom första kammaren om justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som ägde rum den 21 febr. i år, yttrade herr Trygger: »Jag skall naturligtvis» — man lägge märke till »naturligtvis» — »icke yttra mig om det speciella rättsfall, som de senaste talarna här berört, ty det förbjuder» — märk väl! — »90 § regeringsformen». Det är ju ett ganska märkligt uttalande. I första kammarens debatt om det antimilitaristiska lagförslaget den 24 maj 1916 säger herr Alexandersson: »Då jag nämner detta» — det rör sig om de s. k. landsförräderimålen — »sker det icke för att ett ögonblick beröra frågan, huruvida dessa domar efter gällande lag äro riktiga eller icke». Där se vi, att talaren kände sig förhindrad att beröra dessa domar. I andra kammarens debatt om herr Höglunds behörighet som riksdagsman den 9 maj 1916 yttrade herr Branting: »denna dom har inom vidsträckta kretsar av vårt folk stött emot det rättsmedvetande, som hos dem finnes. Jag tror, herr talman, att jag icke genom att uttala detta uti detta sammanhang går för mycket in på de bestämmelser, som § 90 i regeringsformen innehåller». Det ligger uti detta herr Brantings yttrande faktiskt en reservation, som han gjorde mot att han själv ens berörde dessa förhållanden. Sedan yttrade herr Branting i fortsättningen av debatten: »Jag kan icke finna annat än att när saken ligger som den här gör, när det är fråga om en dom, som är så omtvistlig som denna dom, en dom, som samhället ännu icke definitivt genom sina dömande myndigheter...» Här avbröts talaren av herr talmannen, som anförde: »Jag får erinra talaren om att man icke får ingå i någon prövning av själva domen». Här fattade talmannen alltså ett blott omnämnande, att domen kunde vara omtvistlig, såsom någonting, som enligt grundlagen vore förbjudet. Inför detta fall ter sig onekligen konstitutionsutskottets motivering och yttrande högst egendomligt. I debatten inom andra kammaren i fråga om ändring av § 111 rege-

ringsformen angående riksdagsmans häktning den 7 juni 1916 ytt-
rade herr Sandler, bl. annat: »en fällande dom, men av den egen-
artade beskaffenhet, att en rättslärk kunnat om densamma i tid-
skriften 'Tiden' uttala, att domen 'saknar icke blott enligt mångas
mening utan ovillkorligen all grund i Sveriges strafflag'...» Här
avbröts talaren av herr talmannen, som yttrade: »Jag får erinra tala-
ren om att ej ingå i någon prövning av den berörda domens beskaf-
fenhet». Alltså var det här faktiskt blott ett omnämnande av vad
en lagkunnig sagt om domen, icke någon egen kritik, som av tal-
mannen betecknades såsom prövning och därför skulle vara otill-
låten. Även detta fall synes mig strida mot vad konstitutions-
utskottet anför.

*Ifrågasatt ut-
vidgning av
yttranderätten
inom riksdagen
m. m.
(Forts.)*

Jag skall dock icke göra något yrkande, då jag dels förstår,
att det i denna kammare icke skulle leda till någon påföljd, dels
också tillåter mig fatta konstitutionsutskottets yttrande så, att det
avser att giva ett direktiv för framtiden, som i varje fall i *någon*
mån torde innebära, att man härnäst på detta område får röra
sig mera fritt i riksdagen. Det uttalande som konstitutionsut-
skottet här gjort, kan därför kanske vara av det värde, att det
åtminstone tillsvidare onödiggör en sådan motion som den, som
herr Månsson här väckt. Men skulle så icke vara fallet, står det
oss fritt att längre fram återkomma med liknande förslag för att
kräva rättelse i berörda missförhållande. Och vi skola då icke
underlåta att återkomma.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i före-
liggande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 33, i anled-
ning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regerings-
formen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

Uti ifrågavarande inom andra kammaren av herr *Månsson* m. fl.
väckta motion, nr 436, hade föreslagits dels vissa ändringar med
avseende på riksriktens sammansättning, dels överflyttande av dess
uppgift att utgöra forum i mål mot högsta domstolens ledamöter på
en ny domstol, benämnd landsrätt.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på angivna skäl hem-
ställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åt-
gård föranleda.

Herr Ström: Jag ber att få yttra några korta ord om denna
motion. Jag anser, att även den berör en synnerligt viktig sak.
De nuvarande bestämmelserna om riksriktens äro betydligt föräld-
rade och motsvara icke våra nutida politiska förhållanden, såsom
de utvecklats sig. Särskilt gäller detta i fråga om mål mot högsta
domstolens ledamöter. Det är väl därför motionären framkommit
med förslag, som avser att modernisera dessa lagparagrafer och få

*Ifrågasatt
ändring i
riksriktens
sammansätt-
ning m. m.*

*Ifrågasatt
ändring i
riksrättens
sammansätt-
ning m. m.
(Forts.)*

till stånd en institution, som mera motsvarar, vad den allmänna opinionen kräver och vad förhållandena påkalla. Den landsrätt, som nu ifrågasättes, skulle utgöra forum även för mål mot åklagare samt domare i hov- och underrätt. Det skulle sålunda bli liksom en sammanfattning av mål av denna art och större enhetlighet än vad hittills varit fallet skulle uppnås. Nu är man ju på högerhåll mycket ömtålig, när man rör vid dessa ting, och man har hållit på, att domarmakten skall vara så fri och självständig, att icke heller riksdagen skall ha något ord med i laget, ej ens när det gällt så viktiga saker som upprätthållandet av de medborgerliga fri- och rättigheterna gent emot en åklagare och domarmakt, som i vissa fall ställer sig i härskande klassers och partiers tjänst. Detta att man varit så rädd för riksdagskontroll över domarmakten har väl i mycket hög grad berott på de missbruk som till en del förekommo under frihetstiden och vilka varit en varning för de tider, som därefter kommit. Men även om man erkänner, att riksdagen under frihetstiden ingrep i rättsskipningen i olämplig utsträckning och kanske även i olämplig form, kräver ändå var tid med dess demokratiska inslag och tendenser, att även domarmakten åtminstone i någon mån underkastas kontroll av folkrepresentationen. Folkrepresentation, det suveräna folkets uttryck, kan icke låta sig berövas kontrollen över åklagare och domare. Jag vet, att denna sak, som nu för första gången på länge föreligger, kommer att arbeta sig fram till allt mera ökad aktualitet och kommer att få sin lösning i folklig anda, även om man nu icke ens — detta kanske beror på att motionen framkommit så sent — vill gå in på en allvarlig och genomgripande prövning av lagförslaget.

Jag har intet yrkande att framställa.

Överläggningen ansågs härmed slutad. varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

*Ifrågasatta
ändringar i
bestämmel-
serna om
opinions-
nämndens
verksamhet.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om ändringar i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 437, hade herr *Månsson* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande antaga följande grundlagsändringsförslag:

att i regeringsformens paragraf 104 orden: »eller någon allmän överläggning därom uti nämnden förefalla» utginge;

att i riksdagsordningens paragraf 69 första mom., orden »vart tredje år» ersattes med »varje år»;

att i riksdagsordningens paragraf 69 andra mom. erhöles i stället för den nuvarande (»Nämndens — — — föreskrivas») följande lydelse:

»Nämndens ledamöter tillfrågas först: skall omröstning anställas till uteslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter? Besvaras denna fråga enhälligt med *nej*, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna. Besvaras den åter av någon nämndens ledamot med *ja*, skall slutet omröstning företagas angående den eller, om flera nämnas, angående varje särskild högsta domstolens ledamot, som föreslås skola entledigas, varvid den eller de, för vilkas avskedande minst hälften av nämndens samtliga ledamöter röstat, anses vara från riksdagens förtroende uteslagna; och förhållas därefter såsom i regeringsformens paragraf 103 vidare föreskrives.»

*Ifrågasatta
ändringar i
bestämmel-
sena om
opinions-
nämndens
verksamhet.*

(Forts.)

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Ström: Ja, även om denna motion gäller, vad jag sagt vid de föregående utlåtandena. Men här gäller i ännu högre grad det omdömet, att det här är fråga om en alldeles föråldrad institution. Denna opinionsnämnd har faktiskt blivit en nämnd på papperet, en ren formalitet och icke någon levande verklighet. Men om man går tillbaka till den tid, då 1809 års konstitution antogs skall man finna, att grundlagsstiftarne dock hade inlagt något annat och mera i denna opinionsnämnd. Jag har alldeles nyss genomgått de memorial, som handla om denna sak. I konstitutionsutskottets memorial den 2 juni 1809 heter det: »Utskottet har funnit, att Konungens domsrätt borde utövas av en Konungens högsta domstol, vari ledamöterna skulle bliva ständiga ämbetsmän och för att vara självständiga, icke kunna av Konungen av sättas. Denna domarmakt borde dock icke uppresas såsom en oombytelig korporation, till en stat inom staten. Det har således funnits nödigt icke blott att de ledamöter därav, som för bevisliga fel kunde tilltalas, skulle efter lag dömas, utan även att riksens ständer skulle kunna ifrån deras ämbeten till ett visst antal vid varje riksdag skilja dem, som genom ålder, sjuklighet eller andra sådana orsaker bleve oförmögna att deras höga kall värdigt uppfylla eller» — märk väl — »icke längre bibehålla det allmänna förtroendet».

Här har vi i denna sista sats ett mycket märkligt uttalande. Högsta domstolens ledamöter skulle således framför allt bibehålla det allmänna förtroendet, och riksdagen skulle tillse, att sådana, som icke hade detta förtroende, icke längre skulle vara ledamöter av högsta domstolen. Jag tror, att opinionsnämnden, sådan den hittills varit organiserad, icke kunnat med tillräcklig kraft iakttaga vad här står i detta memorial rörande det allmänna förtroendet för högsta domstolens ledamöter. Men om så icke varit fallet, bör man ju se till att en ändring kommer till stånd och motionären har därför krävt en reorganisation, så att säga, av denna opinionsnämnd i syfte dels att densamma skall tillsättas varje år,

*Ifrågasatta
ändringar i
bestämmel-
serna om
opinions-
nämndens
verksamhet.
(Forts.)*

dels att vid dess sammanträden diskussion måtte få förekomma, dels att den föreskrivna kvalificerade majoriteten för besluts fattande må bortfalla. Utskottet finner icke skäl bifalla detta. Men mig synes, att det verkligen finnes mycket starka skäl för en modernisering av dessa paragrafer i grundlagen, varför jag för min del ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Clason: Då den föregående talaren yrkade avslag på utskottets hemställan, skall jag be att få yrka bifall. Men på samma gång vill jag säga, att jag för min del icke kan godkänna vad han yttrat, vare sig beträffande detta konstitutionsutskottets betänkande eller beträffande de två föregående. Angående den här förevarande saken vill jag särskilt påpeka, att, när man införde denna opinionsnämnd i grundlagen, införde man just det stadgande angående nämndens verksamhet som nu gäller med däri förekommande garantier. Det kan således icke förefinnas någon motsägelse mellan skälen för opinionsnämndens införande och det stadgande, genom vilket sättet för dess verksamhet bestämmes. Jag skall tillika understryka, vad utskottet erinrat därom, att de bestämmelser, som finnas, tillkommit för att garantera, att utövningen av denna kontroll icke skall medföra fara för domarmyndighetens självständighet. Jag kan tillägga, att utskottets yttrande i fråga om denna motion, när utskottet avstyrker motionärens förslag, är avfattat med större bestämdhet och skärpa än något av de båda föregående.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 189, angående beviljande för innevarande riksdag av ökat belopp till gratifikationer åt tjänstemän hos statsutskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra sammansatta stats- och lagutskottets memorial nr 5, angående ersättning åt sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 60, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t an-

gående en kraftigare reglerande verksamhet från statens sida på den inhemska penningmarknaden eventuellt genom en särskild statsbank, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst. *Om utsträckt rätt att använda sparbanks vinst.*

I en till riksdagen den 19 maj 1917 avlåten, till bankoutskottet hänvisad proposition nr 371 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

innefattande tillfälligt undantag från gällande inskränkningar i rätten att använda sparbanks vinst.

Härigenom förordnas som följer:

Utan hinder av föreskrifterna i 15 § lagen angående sparbanker den 29 juli 1892 eller i fastställt reglemente må sparbanks huvudmän, efter det styrelsen yttrat sig i frågan, besluta, att högst en tredjedel av vinsten å den av sparbanken under föregående året drivna rörelse skall användas för annat i samma paragraf angivet ändamål än avsättning till reservfond, dock att till följd av sådant beslut reservfonden eller, där förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke i reglementet gjorts, sammanräknade beloppet av grund- och reservfonderna icke må komma att understiga fem procent av insättarnas behållning enligt senaste bokslut.

Huvudmännens beslut i ärende, varom nu är sagt skall underställas Konungens befallningshavande, som har att pröva, huruvida beslutet överensstämmer med föreskrifterna i denna lag.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då densamma, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 31 maj 1918.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angiven orsak hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte av riksdagen bifallas.

Herr Göransson: Herr talman, mina herrar! Det vill synas, som om sparbankerna icke hade många vänner inom bankoutskottet att döma av, att endast en ledamot avgivit sin reservation mot det föredragna betänkandet. Jag vet mycket väl, att vårt land f. n. befinner sig i sådana ekonomiska förhållanden, att man så att säga får söka med ljus och lykta för att finna skatteobjekt. Men jag hade ändock icke trott, att det skulle vara ett sådant

*Om utsträckt
rätt att an-
vända spar-
banks vinst.*
(Forts.)

nödläge, att man behövde tillgripa sparbankernas reservfonder. Det nu föreliggande förslaget, som avser att minska sparbankernas reservfonder, har ursprungligen icke kommit från Kungl. Maj:t, utan från sparbanksföreningens styrelse, och, om denna styrelse icke tagit initiativet, kanske aldrig denna proposition kommit fram till riksdagen. Emellertid kan jag icke finna, att denna styrelsens åtgärd är till nytta för sparbankerna. Det vågar jag för min del bestrida. Sparbankerna hava enligt sparbankslagen till ändamål att från allmänheten till förräntande mottaga penningar och genom räntans läggande till huvudstolen dem ytterligare förkovra samt medlen i mån av uppsägning återbetala. Men sparbankerna hava inga aktieägare eller delägare som skola uppbära vinst. Sparbankernas syftemål bör vara att lämna så hög ränta som möjligt till insättarna, som företrädesvis böra vara mindre bemedlade personer, och att taga så låg utlåningsränta som möjligt av sina låntagare, vilka i allmänhet äro mindre jordbrukare, gårdsägare och små fastighetsägare i de orter, där sparbankerna äro belägna. Sparbankernas verksamhet bör därför icke gå ut på att skapa stora fonder för att sedan utdelas vare sig till allmännyttiga ändamål eller till staten. Sparbankernas verksamhet är, om den rätt bedrives, fullt lika filantropisk som statens verksamhet, och det är, enligt mitt förmenande, meningslöst att taga medel från sparbankerna till staten. Men härtill kommer ock det, som måhända är det viktigaste, att det kan ligga en viss fara uti att minska sparbankernas reservfonder från 10 % till 5 % av insättarnas behållning enligt senaste bokslutet. Om allmänhetens förtroende till sparbankerna skulle rubbas, kunde det bli till mycket stor skada såväl för sparbankerna som för allmänheten. Jag vet, att det funnits sparbanker, som gjort så stora förluster, att en god del av reservfonden måst tillgripas för att skydda insättarna, så att de skulle slippa att förlora sina insatta medel. Det synes mig vara klart att det måste bli mindre förtroende till de sparbanker, som hava en reservfond av 5 %, än till dem som hava en reservfond av 10 % av insättarnas behållning. Om nu statens finansiella ställning är sådan, att staten behöver dessa medel, synes mig det riktigaste vara att de uttagas av dessa bolag och även av enskilda personer, som under krigskonjunkturerna förtjänat flere tiotal, ja ända till 100 % och däröver på sin rörelse.

Det är visserligen icke mer än en reservant inom bankoutskottet, men av utskottets korta motivering vill det synas, att utskottet icke med någon synnerlig entusiasm tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Motiveringen är icke längre än att jag skall tillåta mig uppläsa den. Den lyder: »Ehuru åtgärder av ifrågavarande slag under normala tider måste anses vara ägnade att väcka betänkligheter, har utskottet likväl, med hänsyn till nu rådande ekonomiska förhållanden och då den föreslagna lagen endast är avsedd att erhålla provisorisk giltighet, ansett sig böra tillstyrka bifall till det nu framlagda förslaget.»

Härav framgår fullt tydligt, att även utskottet hyst vissa be-

tänkligheter mot denna lagändring. När dessutom i den kungl. propositionen antytts, att en ändring jämväl i andra avseenden i sparbankslagen skulle vara behöfvig, kan jag icke förstå nödvändigheten av den nu ifrågasatta lagändringen, som skulle gälla endast t. o. m. den 31 maj 1918.

*Om utsträckt
rätt att an-
vända spar-
banks vinst.
(Forts.)*

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen.

Herr Hedenstierna: Som kammarens ledamöter inhämtat av utlåtandet, har utskottet tillstyrkt föreliggande förslag endast därför, att det är en provisorisk lag i likhet med många andra, som under dessa tider tillkommit. Vi hava ansett, att det borde kunna beredas möjlighet för en sparbank att i dessa nödens tider vid vissa tillfällen använda någon del av sina vinstmedel till något välgörande ändamål. Det är endast en provisorisk lag, som skulle gälla till och med maj månad nästa år. De medel det här är fråga om att använda få endast uppgå till högst $\frac{1}{3}$ av föregående års vinstmedel. Detta hava vi ansett icke i någon mån skada sparbankerna. Ett bifall till detta förslag kan, som jag nyss antytt, sätta sparbankerna i tillfälle att liksom många andra lindra nöden för tillfället. Jag kan icke se, att det finnes något skäl för kammaren att icke under dessa undantagsförhållanden bifalla det förslag Kungl. Maj:t framburit på begäran av styrelsen för landets sparbanker.

För min del ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat den förra propositionen, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Göransson begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Om utsträckt
rätt att an-
vända spar-
banks vinst.
(Forts.)

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 18.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontorets framställning om pension åt änkan Hedvig Axelina Gottfrida Olivia Levin, född Vestermark, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets utlåtande nr 68, i anledning av vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av ej mindre fyra Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen dels med förslag till lag om allmän tjänsteplikt, dels angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål, dels med förslag till lag angående arbetsnämnder och dels med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden än även fyra med anledning av förstnämnda proposition samt tre med anledning av samma proposition och propositionen med förslag till lag angående arbetsnämnder väckta motioner.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels fyra av Kungl. Maj:t till riksdagen avlätna propositioner, vilka hänvisats till utskottet, nämligen

nr 341, med förslag till lag om allmän tjänsteplikt,
nr 353, angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål,
nr 358, med förslag till lag angående arbetsnämnder och
nr 359, med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga av krig föranledda förhållanden;

dels fyra med anledning av förstnämnda proposition väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 160 i första kammaren, av herrar *G. H. von Koch, Anders Pers* och *Otto Mannheimer*,

nr 481 i andra kammaren, av herrar *Albert Mossberg, Oskar Osberg* och *Alfred Persson* i Björnsbyholm,

nr 489 i andra kammaren, av herrar *Gustaf Olsson* i Ramsta
Sven Jönsson i Fridhill och *G. F. Lundgren* i Nora samt

nr 495 i andra kammaren, av herrar *K. W. Skareen, Magnus Bengtsson, Ernst Hage, Ivar Vennerström, Z. Höglund, C. O. Johansson, Rikard Eronn, Christian Ericson, K. Lundberg, C. Win-*

berg och *J. Henry Erikson*, i vilken motions syfte herrar *J. Björling* och *Fabian Månsson* instämt;

dels ock tre med anledning av propositionerna nr 341 och 358 inom andra kammaren väckta och likaledes till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 492 och 497, av herr *Sven Persson* i Norrköping samt

nr 496, av herr *Axel Lindqvist* i Kosta.

Utskottet hade i förevarande utlåtande avfattat sin hemställan i två med A och B betecknade punkter, av vilka den förra under moment 1) innehöll ett lagförslag.

I fråga om sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Herr von Sydow: Herr greve och talman! I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa,

att lagförslaget föredrages paragrafvis, och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingress, rubrik och utskottets hemställanden sist;

att vid behandlingen av den först föredragna paragrafen i förslaget diskussionen må omfatta betänkandet i sin helhet;

att lagtexten icke må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslaget kommer att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende å nummerbeteckning å paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A 1).

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte med tillkännagivande att Kungl. Maj:ts propositioner nr 341 och 358 icke kunnat av riksdagen bifallas, i anledning av nämnda propositioner samt i ämnet väckta motioner för sin del antaga lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, av den lydelse, som utvisades av utlåtandet.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer, av vilka en, anmäld av herr *Lindhagen*, avsåg föreliggande förslag i dess helhet. I denna reservation hade på angivna skäl hemställts, utom annat, att riksdagen ville

1:o) förklara propositionerna 341, 353, 358 och 359 med förslag till lag om allmän tjänsteplikt med mera ej kunna bifallas;

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.*

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

2:o) med anledning av nämnda propositioner i stället uti skrivelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte omedelbart vidtaga alla sig erbjudande åtgärder i syfte att för tillgodoseende av behovet av bränsle (virke, torv, ris, grenar, nedfallna kottar) *dels* nyanskaffning av bränsle skedde genom kronans och dess underlydande förvaltnings initiativ, *dels* staten med stöd av redan antagen krigstidslagstiftning förfogade över olika slag förefintliga, för det allmänna bränslebehovets fyllande tillgängliga tillgångar i virke och torv och *dels* stimulerade kommuners samt enskilda företags och personers eget intresse att åstadkomma bränsle utöver vad eljest gemenligen ägde rum.

Vidare hade i fråga om nu förevarande punkt i utskottets hemställan reservationer avgivits av

dels herrar *Petersson* i Lidingö villastad, *Gezelius*, *Rogberg*, *Dahl* och *von Sydow* vilka, med instämmande av herr *Knut Larsson*, yrkat, att 1, 5, 11 och 25 §§ i utskottets lagförslag skulle erhålla viss ändrad lydelse;

dels ock av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg*, vilka, med instämmande av herr *Petrén*, yrkat, bland annat, att åtskilliga angivna paragrafer och moment skulle antagas att lyda på visst från utskottets förslag avvikande sätt.

Vid nu ifrågavarande punkt funnos ytterligare antecknade flera reservationer, avseende enskilda paragrafer i lagförslaget, varjämte rörande utskottets yttrande reservation avgivits av herr *Knut Larsson*, som ansett, att i motiveringen bort inflyta följande:

1:o) att vid kronans avverkning å enskild skogsmark, det skall äliga kronan vidtaga nödiga försiktighetsåtgärder till förebyggande av uppkomst av skogseld;

2:o) att vid övertagande för bränsleändamål av gagnsvirke upplagt för industriens behov, såsom timmer och pappersved, ej lägre prissättning bör tillämpas, än som motsvarar varans inköpsvärde på sina upplagsplatser eller ock medelvärdet på ortsmarknaden under sistlidna vinter på den upplagsplatsen.

Nu föredrogs

Lagförslaget.

1 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Med hänsyn till nu rådande utomordentliga, av krig föranledda förhållanden är en var inom riket bosatt man eller kvinna, som fyllt femton men ej sextio år, med de undantag, varom i 2 § stadgas, skyldig att, när Konungen därom förordnat, mot ersättning utföra arbete (tjänstepliktig) vid företag, som av kronan bedrives för att tillgodose behovet av bränsle.

Tjänsteplikt, som nu är sagd, må tagas i anspråk allenast om

och i den mån behovet av bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses genom frivilligt tillhandahållande.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

I herr *Peterssons* i Lidingö villastad m. fl. ovanberörda reservation hade beträffande nu föredragna paragraf yrkats, att åt densamma skulle givas följande avfattning:

Med hänsyn till nu rådande utomordentliga, av krig föranledda förhållanden är en var inom riket bosatt man eller kvinna, som fyllt femton men ej sextio år, med de undantag, varom i 2 § stadgas, skyldig att, när Konungen därom förordnat, mot ersättning utföra arbete (tjänstepliktig), som av kronan bedrives för att tillgodose behovet av bränsle eller livsmedel.

I ovannämnda av herr *Persson* i Norrköping m. fl. anmälda reservation hade rörande 1 § andra stycket förordats följande ändrade lydelse:

Tjänsteplikt, som nu är sagd, må tagas i anspråk om ock i den mån behovet av bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses *vara sig* genom frivilligt tillhandahållande *eller* genom beslag jämlikt lagen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden av alla i enskild ägo befintliga förråd av ved, props, splitved och småved ävensom, i den utsträckning sådant lämpligen kan ske, av kolved, pappersved och småtimmer.

Friherre Gripenstedt: Herr greve och talman! Det är sällan jag besvärar med något längre anförande, och därför hoppas jag på öfverseende, om jag tar en något längre stund i anspråk för en gångs skull.

Den fråga, som nu behandlas, kallas för förslag till lag om allmän tjänsteplikt men är i själva verket en fråga om avverkning av enskildas skogar i och för anskaffning av bränsle. I stället för skogsvård, varom hittills lagstiftats, blir det nu skogsskövling på enskildas marker, som legaliseras och påbjudes. Det hela påminner om Döbelns: »Tänk ut en sats min herre, som gör mig för i morgon sjufalt värre men hjälper mig i dag på mina ben.» Sådana hästkurer böra endast i nödfall tillgripas, i synnerhet som detta nu i utsikt ställda »sjufalt värre» gäller icke för i morgon blott utan för en längre tid framåt. Verkningarna av skogsskövlingar eller överavverkningar sträcka sig alltid långt fram i tiden och till en viss grad kan även vanhävd av odlad jord därav följa. Men nöden har ingen lag, och då få väl åtgärderna tillgripas, även om de äro motbjudande och innebära ett mer än betänkligt ingrepp i äganderätten. Dessutom är ju redan i förfoganderättslagen beslag på skog medgiven, ehuru väl knappast någon i riksdagen kunde förutse eller beräkna, när lagen antogs, att den skulle tillämpas på *det sätt*, som nu ifrågasättes. Om jag sålunda icke motsätter mig Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition och ut-

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

skottets hemställan, anser jag mig dock hava både rätt och skyldighet att uttala mina tankar om, huru det bör förfaras, för att icke alltför många orättvisor och missgrepp må begås vid uttalandet av det erforderliga bränslet, och tillika med några ord beröra anledningen till bränslebristen.

Orsakerna till bränslebristen äro ju, som alla veta, världskriget och den hämmade stenkollstillförseln till Sverige. Dock tror jag, att åtminstone beträffande statens järnvägar kolbristen icke hade behövt vara så stor, som den faktiskt är, ifall mera energiska åtgärder vidtagits i tid för att fylla det förråd av stenkoll, som statens järnvägar författningen enligt bör hava liggande för viss tid framåt, och ifall trafiken reglerats något olika mot vad som skett. Åren 1915 och 1916 tror jag med säkerhet, att större kolpartier kunnat erhållas, men prisen voro höga, och man spekulerade väl i lägre. Huruvida det blir billigare för järnvägarna med tvångsanskaffat vedbränsle, torde vara tvivelaktigt. I alla händelser blir det till skada för skogarna och skogsägarna, som få betala kalaset. Ifall stenkoll kunnat erhållas, låt vara till högt pris, hade det varit lämpligare att köpa kolen och höja järnvägstarifferna, så att trafiken burit sig, än att refusera kolen och förminska förråden så som skett. Højningar av tarifferna äro visst icke i och för sig önskvärda, men de äro ofrånkomliga, när omkostnaderna stiga. Det har för övrigt skett i andra länder. I Norge har man höjt godstarifferna över lag med 50 procent med tillämpning även på samtrafiktaxan med Sverige. Hos oss har visserligen en højning av 10 procent på personbiljetter och 20 procent på godstrafiken skett, men det hade egentligen varit för de långa avstånden med dess fallande taxor, som en reglering bort ske och långt tidigare. Norrlandstrafiken, transitotrafiken däri inbegripen, har gynnats med »upppoffrande av intressen på andra trakter» och hade väl kunnat bära högre avgifter. Jag använder i detta fall ett uttryck av en hög järnvägsman. Trafiken ökades enormt, men efter all sannolikhet blev det ekonomiska resultatet synnerligen dåligt just på fjärrtrafiken, och stenkollsförråden tärdes betydligt. Jag skall ej upptaga tiden längre med denna sak. Nu ha ju ganska starka inskränkningar i trafiken måst ske över hela landet, även för Norrland, men det oaktat finnes icke tillräckligt med stenkoll, och veden måste tillgripas icke allenast för järnvägarnas drift utan även för andra ändamål. Detta är en sak, men en annan sak är, på vad sätt vedbehovet skall fyllas. I detta fall har jag åtskilligt att erinra beträffande Kungl. Maj:ts proposition nr 341 och vill dessutom framhålla några önskemål i avseende på tillämpningen av den redan antagna förfoganderättslagen. Detta torde vara så mycket mera befogat, som alla våra otaliga styrelser och kommissioner tävla i duktighet att visa sin makt och myndighet och ibland utfärda ukaser, som man kan häpna över, för att icke tala om alla uppgifter, som infordras, och det otroliga besvär, som förorsakas kommunala myndigheter och enskilda personer. Bränslekommissionen har ju ännu icke på allvar börjat sin verksamhet,

och just därför torde det vara skäl att uttala sig något litet angående dess blivande åtgöranden, så att den icke av rent administrationsbegär administrerar för mycket.

Innan jag går härtill, vill jag dock yttra mig något om en del uppgifter och uppslag, som stå att läsa i motiveringen till propositionen till förslag till lag om allmän tjänsteplikt. Till att börja med undras det mig, om siffror och uträkningar på sidorna 18 och 19 äro höjda över allt tvivel. Jag får säga, att beträffande statistiken är det icke bara jag utan många andra både i riksdagen och ute i landet, som anse, att den många gånger är mindre vederhäftig. Jag tror, att denna statistik nu är tämligen grovt tillyxd, för att använda ett uttryck, som kanske passar, när det är fråga om skogsavverkning. Men antag, att siffrorna och uträkningarna äro tillförlitliga beträffande den enorma kvantiteten som erfordras, så torde i alla fall grava anmärkningar kunna göras mot den ifrågasatta fördelningen eller ransoneringen och ännu mera mot uttalandet på sidan 20, att avverkningen måste utföras under sommarmånaderna, vilket helt enkelt icke är möjligt. Den ved, som behöver användas tidigt på hösten, bör naturligtvis upphuggas ju förr dess hellre, men den ved, som skall användas senare på hösten eller vintern, blir bättre om den hugges senare på året, än vid savtiden nu på försommaren.

För övrigt, ifall fred möjligen skulle komma till stånd tidigare, än vad det nu ser ut, eller om vi kunde få stenkoll förr, än vi beräknat, så bör man naturligtvis icke i förväg hava avverkat större kvantiteter, än som äro oundgängligen nödvändiga. Vad skola vi annars göra med de avverkade vedkvantiteterna? Jag tror därför, att man bör inskränka avverkningen till det oundgängligen nödvändiga. Med den bofasta befolkningen kan man ej medhinna den forcerade sommaravverkningen på de trakter i mellersta och södra Sverige, där jordbruk finnes, utan att tillbakasätta detta, och även om den civila värnpliktslagen antages, så att folk kan anskaffas, förefaller det svårt att inkvartera och föda alla dessa främmande arbetare. Såväl större som mindre jordbrukare hava ju fått avstå vad de haft, så att de kunna icke mer än livnära sig själva och sina kreatur. Utskottet säger i alla fall på sid. 35 att arbetet i regeln torde komma att utföras av inom orten bofasta personer, men jag tror, att det blir ganska svårt. Man synes emellertid vilja koncentrera sig särskilt på de tätare bebyggda jordbrukande delarna av landet. Detta är enligt min mening felaktigt. Naturligtvis skall även från dessa landsdelar lämnas så mycket bränsle, som utan alltför stora svårigheter kan fås, men framför allt synes mig Norrland böra lämna en större tribut. Där är folket vant vid skogsarbete, jordbruket, som där är mindre betydande åtminstone på många trakter, behöver icke försummas, och skogarna äro, så vitt jag kunnat se ifrån stambanan, på grund av tidigare ensidiga dimensionshuggningar i behov av starka rensningar. Det står på sid. 20 i propositionen talat om transportsvårigheter på grund av det betydande avståndet från Norrland.

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Jag har förut talat om att avståndet åtminstone icke utgjort hinder för transitotrafiken och fjärrtrafiken till Norrland. Jag undrar, om icke en massa järnvägsvagnar fått gå norrut lastade, men antingen blivit stående där längre tid eller fått gå tomma tillbaka. Åtminstone har detta ofta inträffat förr. Vagnarna kunde då så gärna gå lastade med ved tillbaka. Nu är vedskogen utefter järnvägarna i Norrland givetvis mindre värd än vedskogen i tätare bebyggda trakter. Om transportererna bliva längre, motväges detta av billigare ved, ty virket skall väl värderas på platsen där det tages, så att priset icke blir lika på en välbelägen trakt som på en avlägsen. Nu har jag i tidningarna i dag sett, att statsrådet och chefen för finansdepartementet skall hava yttrat i andra kammaren, att vedprisen äro bestämma, så vitt jag kan förstå lika över hela landet. Jag anser detta oriktigt, ty, såsom jag redan sagt, på de trakter, som ligga bättre till för skogsägarna, är virket mera värt än på avlägsnare trakter.

På tal om transportererna får jag säga, att transportererna av veden *på* järnvägarna borde ingiva mindre bekymmer än transportererna *ur* skogarna *till* järnvägarna. Jag förstår ej ens, huru det skall bliva möjligt att på kort tid framforsla de kvantiteter huggen ved, som det är fråga om, till järnvägsstationer eller linjer, i fall man nu lyckas få den huggen.

För några dagar sedan, det var den 4 juni, läste jag en mycket förständig artikel i Svenska Dagbladet, undertecknad Hjalmar Cassel, som behandlade bränslefrågan och där transportfrågan även berördes. Jag klippte ur artikeln men har den icke med mig, och jag ville i alla fall icke trötta med att läsa upp den helt och hållet. Jag skall blott påpeka en punkt i densamma där det framhölls, att »framskaffningen av huggen ved ur skogarna är långt besvärligare än utforslingen av stockar.» Ja, utan tvivel i detta fall med det virke som det här är fråga om, och det vore vida mera praktiskt att framforsla bränsle i form av s. k. långved till järnvägsstationerna och där med maskinella anordningar sönderhugga veden än att med ovan folk hugga upp densamma i famn i skogen. Vid långved få även topparna följa med, varför det vore ett stort slöseri att hugga upp virket i famnved i skogarna och låta toppar och annat avfall bliva liggande. Vid järnvägsstationerna skulle också i allmänhet lättare kunna beredas bostäder och mat åt arbetarna än i skogstrakterna, låt vara att dessa ligga inom tre kilometer från järnvägslinjerna. Fara för skogseld och även för andra olägenheter blir även ganska stor genom att släppa ut en hop löst och ovan folk i skogarna.

Det förslag att kalhugga och odelägga skogarna på tre kilometers avstånd å ömse sidor om järnvägslinjerna, som lär varit framställt, om av järnvägsstyrelsen eller annan förslagställare vet jag ej, har ju lyckligtvis avvärjts, men i alla fall återstår att inom rayonen uttaga virket om ock med något större hänsyn till skogsvårdens fordringar, och det hela blir en svår tunga för dem, som äro lyckliggjorda med järnvägar över sina ägor. Såväl ifrån skogs-

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.

(Forts.)

vårdssynpunkt och arbetsfördelningssynpunkt som jämväl ur synpunkten av enkel rättvisa synes mig skäl tala för att fördela tvangsuttagningen av veden och tillämpningen av värnpliktslagen på större områden men med lindrigare uttagningar, än vad som synes avses i den kungl. propositionen, och fördela arbetet på längre tid. Huru bränslekommissionen tänkt sig sakerna, vet jag visserligen icke i detalj, men om den skall utskicka avstämplarlag med egna förmän på alla beslagtagna skogar för att sålunda verkställa utstämplingen, så kan jag förstå, att det bleve omöjligt, om arealerna allt för mycket utvidgades. Jag kan dock icke förstå, att det skall vara behövt med alla dessa utstämplingar och kuberingar på förhand å växande skog med särskilt anställt folk. Huvudsaken är väl att få bränslet, och det bör kunna låta sig göra under enklare och billigare former än den administration, som jag sett antydast i tidningsnotiser. Administrationen kommer att bli ohyggligt dyr i alla fall och, även om skogsägarna icke få mer än någorlunda nöjaktigt betalt för sin skog, så blir veden ändå mycket kostsam.

Med tillfredsställelse har jag sett, att utskottet åtminstone i motiveringen erkänner det berättigade i de synpunkter, som framhållits i herr von Kochs m. fl. motion, vilken jag för min del fann mycket beaktansvärd, men i själva lagtexten synas icke många spår av motionen. Utskottet har väl haft för kort tid på sig, och utskottet antager ju dessutom, att de omnämnda synpunkterna bli va vederbörligen beaktade i alla fall. Ja, man får ju hoppas det.

Jag kan naturligtvis ej föreslå någon ändring i lagparagraferna, utan inskränker mig till att uttala, att jag anser mycken varsamhet och urskiljning vara behöfliga vid tillämpningen av såväl denna lag som förfoganderättslagen, för att icke alltför stor skada må åstadkommas i såväl ett som annat hänseende. Såsom sammanfattning av vad jag anser önskvärt och berättigat, får jag framhålla:

1:o) Staten bör på sina egna skogar och boställsskogarna uttaga så stor kvantitet som möjligt av den erforderliga bränslemängden;

2:o) skogstrakterna i Norrland böra icke på grund av deras avlägsenhet skonas mer än andra landsdelar utan i förhållande till skogsarealerna utefter kommunikationslederna släppa till minst lika mycket som skogarna söderut;

3:o) beträffande avverkningsarna å enskildas skogar böra överenskommelser på frivillighetens väg försökas, varvid bränslekommissionen och länsbyråerna icke skola uppställa sådana fordringar och villkor på virkeskvantitet och arbete, att de enskilda skogsägarna så gott som tvingas att säga nej;

4:o) där tvangsuttagning av virke måste ske, bör skogsägaren få bestämt besked, huru mycket d. v. s. vilken kvantitet virke han skall lämna på hela sin areal;

5:o) sedan må det tillkomma skogsägaren att bestämma eller åtminstone föreslå, var och huru avverkningsen skall ske, genom

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

gallring eller trakhuggning med kvarlämnande av fröträd samt göra utstämplingen, om han så vill — naturligtvis under förutsättning att den bestämda vedmängden erhålles och att transportmöjligheterna äro sådana, att de av bränslekommissionens ombud kunna godkännas;

6:o) sedan utstämplingen blivit gjord, bör beslaget å skogen endast gälla de utstämplade träden och skogsägaren i övrigt få disponera över sin skog;

7:o) de avverkade träden, vare sig de fällas genom skogsägarrens eller bränslekommissionens försorg, böra i regel framförslas till stationer, järnvägar eller körvägar i form av långved och sedan sönderhuggas helst med maskinella anordningar.

Det är blott angående tillämpningen av den nödtvungna lagen, som jag har yttrat mig, beträffande själva lagförslaget har jag intet yrkande att göra.

Herr statsrådet Carleson: Herr greve och talman, mina herrar! I likhet med den föregående ärade talaren anser även jag, att det är beklagligt, att staten behöver gripa in så starkt och, jag medger det, hänsynslöst på områden, där de enskilda förut fått röra sig mera fritt. Men orsaken härtill är ju icke vår och icke Sveriges, utan den ligger ju utom vår maktsfär. Det har ju, allt under det att kriget pågått, visat sig nödvändigt att i allt större utsträckning använda statens makt i ett eller annat hänseende för att tillgodose och säkerställa landets medborgares elementära behov. Till början kunde man ju nöja sig med att ordna handeln i stort sett, vilket också skett genom en del författningar, bland annat om maximipris och förfoganderätt över egendom, och som slutligen kulminerade i ransoneringen. Sedermera har det visat sig, att vi kommit in i ett långt mera skärpt skede av kriget och därmed följande svårare förhållanden för de neutrala. Detta har ju tvingat oss liksom flertalet andra stater att organisera oss och ordna förhållandena inom landet, som om vi vore hänvisade till självförsörjning. Det har ju redan, kan jag säga, fastän på ett mycket obetydligt område, satt sin stämpel på flera av Kungl. Maj:ts beslut under de sista dagarna. Jag tänker därvid på tvanget att bruka vanhävdad jord. Det har då visat sig, att Kungl. Maj:t i dylika fall med tillhjälp av förfoganderättslagen tvingat till odling.

Nu hava vi kommit ett stycke till. Vi hava funnit oss nödsakade att med förutseende upptaga till lösning frågan om bränslebehovet. Före kriget uppgick, såsom kanske är känt, vår import av stenkol och koks till ungefär något över 5 miljoner ton årligen, det har numera närmast sig 6 miljoner. Denna import har ju hittills, man kan säga till början av detta år, varit så gott som obehindrad för att fylla vårt behov. Visserligen har tillförseln varit omkastad, då den västerifrån minskats, under det att den söderifrån i hög grad ökats. Förhållandena hava emellertid nu vållat, att denna import, om den också icke helt upphört,

dock gått ned så betydligt, att den import, som ägde rum under detta års första månader kan rubriceras till att omfatta ungefär en månads import under ordinära tider. Det är ju svårigen tänkbart, att någon nämnvärd förändring i dessa förhållanden skall kunna inträffa under den närmaste tiden. Det är ju icke beroende på motvilja att lämna oss kol, som vi nu icke mottaga några sådana, utan det beror, vad beträffar importen västerifrån, bland annat på krigets skärpning men ävenledes på svårigheterna att få tillräcklig mänsklig arbetskraft och likaså på nödtvånget för England att i mycket högre grad än tillförene förse sina allierade med kol. Beträffande importen söderifrån, är det i vissa avseenden liknande förhållanden, som hindra oss att erhålla kol, saknad av mänsklig arbetskraft och ävenledes transportsvårigheter inom landet. Dessa transportsvårigheter bestå såsom man förstår, däri, att transportmedlen under kriget hava slitits ut och icke kunnat i vederbörlig grad ersättas eller underhållas. Även om kriget skulle sluta under detta år, lär det väl ändå icke vara någon, som med allvar motser, att importen skall kunna återgå till tidigare normala förhållanden ifråga om kol och koks. De svårigheter, som nu delvis och till väsentliga delar hindra importen från de stater, jag talat om, dessa svårigheter kunna icke hävas så snart, att vi icke enligt min mening måste räkna med att vi ifråga om bränsle äro till stor del hänvisade till självförsörjning, även en icke kort tid efter ett eventuellt fredsslut.

Bränsle av det slag, som vi nu äro i saknad av, användes ju huvudsakligen, kan jag säga, till kommunikationsmedel och till industri. Vad då först industrin beträffar, kan man i detta avseende särskilja två grenar, den ena är industri för livsmedelsfabrikation och den andra industrin i övrigt. Vad angår den återstående bränsleförbrukningen här i riket, hushållsförbrukningen i allmänhet, så tillgodoses den ju i vanlig ordning, d. v. s. genom huggning på privat väg. Då man nu är avstängd, lär det väl icke kunna ifrågasättas annat än att vi i görligaste mån först och främst tillgodose bränslebehovet i den fabrikation, som har livsmedel till föremål för sin verksamhet, och för det andra tillgodose bränslebehovet för kommunikationsmedlen. Bägge dessa två verksamhetsgrenar äro ju komplement till livsmedelsproduktionen i övrigt, ty utan möjligheter att transportera livsmedel på järnvägar och ångbåtar och utan möjlighet att fortsätta livsmedelsfabrikationen lära vi stå oss ganska slätt även ifråga om folknärningen. Och jämväl ifråga om industrin i övrigt är det ju nödvändigt att i möjligaste mån säkerställa sig. Det är ju klart, att i alla händelser faller bort ett stort behov ifråga om bränsle. Redan nu har industrin saktat av, och den tillbakagång, som ägt rum, ser ut att vara allena i sin början. Man måste sålunda under alla förhållanden, och även om vi finge motse, att här blir det ett minskat behov av bränsle, resonera som så, att desto angelägnare är det, att man, om det låter sig göra, tillgodoser behovet av bränsle hos de industrier, som kunna hållas i gång. Detta har ju icke blott nationalekonomiskt sett

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

sin stora betydelse, utan har även privatekonomiskt sin betydelse för alla de arbetare och i övrigt alla de personer, som där hava sitt levebröd. Det vore helt enkelt icke överensstämmande med kammarens eller riksdagens mening, att om man nu går till att försöka ordna bränsleproduktionen i riket, begränsa densamma till att tillgodose blott livsmedelsproduktionen och trafikmedlen, naturligtvis, säger jag, under förutsättning, att man kan, utan åsidosättande av andra samhällets stora intressen, också tillgodose dessa industrier, som icke hava med livsmedelsfabrikationen att göra.

Nu är det så, att det visserligen här lämnats mycket approximativa uppgifter, såsom av den siste ärade talaren framhölls, om vårt bränslebehov. Det har ju i propositionen icke gärna kunnat lämnas några exakta uppgifter i det fallet, helt enkelt av den anledningen, att vi stå inför ett alldeles nytt problem. Men jag tror, att de uppgifter, som här äro lämnade icke äro maximiuppgifter, utan de äro nog minimiuppgifter, och jag vill fästa uppmärksamheten på, att här i detta fall räknas med två faktorer, som i mycket hög grad skulle nedbringa bränslebehovet. För det första räknar man med att det fortfarande skall kunna påräknas import av kol och koks till hälften mot det vanliga, någonting, som är ganska sangviniskt enligt min uppfattning såsom förhållandena nu utvecklat sig. Och därtill kommer, att man också räknar på att halva exportindustrin nedläggas. Med dessa begränsningar kommer man till det resultatet att utöver de 10 miljoner kubikmeter i fast mått, som motsvara den hushållsved, som går åt till hushållen landet runt — jag måste undantaga större städer och större industrisamhällen — utöver denna kvantitet, säger jag, erfordras för den begränsade produktion, man här har ifrågasatt för att huvudsakligen tillgodose trafikmedelsbehovet och livsmedelsfabrikationen samt en mindre del av produktionen i övrigt, 20 miljoner kubikmeter.

Det föreligger ifråga om tillgången på ved numera två inventeringar. Den ena inventeringen daterar sig till den 31 mars och hänför sig till vad jag vill kalla hushållsbränsle. Den andra inventeringen påkallades på grund av det nya läget, och den är daterad den 19 maj och rör sig om allt annat bränsle än hushållsbränsle. Till detta bränsle, som sålunda är räknat per den 19 maj, kommer pappersved, kolved, props och splitved. Jag nämner nu några siffror för att klargöra, att situationen icke är sådan, att man med anlitande av redan förefintliga tillgångar skulle kunna slå sig till ro över sommaren. Hushållsveden uppgick den 31 mars till 2,445,000 famnar. Att icke detta nämnvärt överstiger det normala framgår därav, att vid motsvarande räkningar den 30 september 1916 och den 31 december samma år var tillgången respektive 2,353,000 och 2,212,000 famnar. Det är sålunda ett ganska konstant lager av hushållsved, som hålles här i riket. Det sker ju en konstant konsumtion, men denna konsumtion finner ersättning genom succesiv produktion. Beträffande tillgången på övrig ved, är förhållandet det, att den 19 maj detta år fanns det i landet och i vara flottleder sammanlagt ungefär 14 miljoner kubikmeter

fast mått, d. v. s. närmare bestämt 13,900,000 kubikmeter. Av dessa 13,900,000 kubikmeter falla 1,600,000 på props och splitved. Allt återstående utgör sulfittved, sulfatved och kolved. Såsom jag förut nämnde är det naturligtvis av intresse för staten att icke slå igen fabrikationen vare sig på ena eller andra hållet, vare sig ifråga om sulfittfabriker eller ifråga om järnbruk, för så vitt vi icke nödgas därtill för att tillgodose de mera elementära behoven av bränsle, nämligen hushållens, kommunikationernas och livsmedelsfabrikationens. Att i detta nu taga i anspråk sulfittved och sulfatved vore orimligt. Det vore att sätta på bar backe stora massor av människor, arbetare och kontorspersonal, som hava sitt levebröd därifrån. Vi äro icke i det läge, att vi stå till svars med att nu gå den vägen. Samma förhållande gäller ifråga om kolved. Det är nämligen så, att den kolved, som finnes per den 19 maj i år, uppgår icke till mera än 50 procent av den kolved, som under normala förhållanden skall tillverkas för behovet, och att i detta nu nedbringa kolbränslet så långt som till mindre än 50 procent under det normala behovet kan icke i och för sig vara tillrädligt.

För de behov, som nu bränslekommissionen avser att närmast tillgodose, återstår 1,600,000 kubikmeter att disponera. Av kol och koks finnes i riket ungefär så mycket, att vi, om vi låta konsumtionen fortgå i vanlig takt, hava slut på detta i skärningen mellan augusti och september månader. Men lyckligtvis sker det dock någon import, och denna import väntar man något skall stegras under de närmaste månaderna. Man kan därför beräkna, att man bör kunna hava kol och koks för den vanliga konsumtionen möjligen till och med oktober. Men det skulle ju vara ytterst betänkligt, om man härvidlag begagnade sig av dessa förråd på vanligt sätt, så att industrier och transportmedel, som kanske framför allt böra behöva detta bränsle, för vilkas räkning det i främsta rummet reserveras kol, framdeles eventuellt bleve fullständigt strandsatta. Man är nog nödsakad att redan inom närmaste tiden använda ved, och det har också kommit in framställningar från flera industrier, att vedbränsle skall få tagas i anspråk redan nu för att för framtiden reservera lager av kol och koks.

De uppgifter, som äro av mig lämnade, torde väl ändå ovedersägligen ådagalägga, att vi stå inför en situation, där något nödvändigt måste göras för att vi icke skola komma inför en ren katastrof. Det förestår sålunda en omläggning i osedvanlig grad av hela produktionen. Produktionen av bränsle har hittills huvudsakligen varit inriktad på framställning av hushållsbränsle. Helt hastigt står kravet här fram, att man även skall tillgodose bränslebehovet för transportmedlen och industrien. Det är ju icke möjligt att vid en sådan omläggning lita sig till det privata initiativet. Om man hade några år på sig, skulle det naturligtvis med våra stora skogstillgångar vara möjligt att även här omlägga den enskilda avverkningen, så att den komme att tillgodose ett behov av ifrågavarande beskaffenhet, men att i detta nu lita sig till det

Lagföreläsning
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

privata initiativet vore att påtaga sig ett ansvar, som man icke kunde bära.

Det är allenast efter min mening staten, som kan göra detta. I denna situation har man sålunda måst inrätta sig för att med statens hjälp såvitt möjligt tillgodose alla dessa behov, som äro nämnda. För det ändamålet har man ju måst tänka sig, att man skall hava tillgång icke blott till skog utan även till kraft för att avverka skogen. Beträffande tillgången till skog behöver det ju i denna del icke göras någon särskild framställning till riksdagen, eftersom riksdagen helt nyss antagit och förnyat förfoganderättslagen och därvidlag uttryckligen ägnat sig åt spörsmålet om skogens exploatering för statens räkning. Det är nämligen så, att i förfoganderättslagen har i år instrukits bestämmelser, varigenom det sagts ifrån, att vid den avverkning, som enligt förfoganderättslagen får äga rum, skall man följa vissa skogsvårdande synpunkter. Förfoganderättslagen ger sålunda staten medel i händerna att få skog. Återstår då att få arbetskraft för att avverka skogen.

I det fallet kom då fram på riksdagens bord detta förslag om allmän tjänsteplikt. Då förslaget undergick förberedande behandling, väntade man sig möjligheten av att den allmänna tjänsteplikten skulle behöva tagas i anspråk men icke blott ifråga om bränsleproduktionen utan även i andra avseenden. Av denna anledning — och av ett annat skäl, nämligen det att lagförslag i ämnet redan förelåg utarbetat — fick det för riksdagen framlagda förslaget sådan omfattning, att detsamma skulle kunna tillämpas på vilka områden som helst. Emellertid var det ju icke något annat än behovet av bränsle, som nu närmast tvingade fram lagen. För att då begränsa lagens tillämpning, föreslogs av Kungl. Maj:t, att lagen icke skulle i något avseende eller i någon omfattning vinna tillämpning förrän Konung och riksdag fattat särskilda beslut om detta, och i samband med lagen framlades sålunda ett förslag, att lagen skulle tillämpas ifråga om bränsleanskaffning för kronans räkning. Nu har utskottet för sin del omarbetat lagen på det sätt, att densamma i och för sig utan något särskilt beslut av Konung och riksdag skulle gälla, och lagen har begränsats till det fall, Konungen närmast avsåg att den skulle gälla, nämligen skogsavverkning för kronans räkning. Mot lagens principiella avfattning har jag sålunda ingenting att erinra, utan den sammanfaller i stort sett med vad Kungl. Maj:t åsyftat.

Vad de speciella bestämmelserna beträffar, skall jag nu icke stanna vid dem. Jag skall allenast framhålla, att det tillägg till 1 §, som här föreslagits, förefaller mig icke fullt klart. Här står nämligen: »Tjänsteplikt, som nu är sagd, må tagas i anspråk allenast om och i den mån behovet av bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses genom frivilligt tilhandahållande». Den ordalydelsen skulle möjligen kunna medföra någon tvekan om, när lagen skall tillämpas. Men då jag antager, att man ge-

nom en förnuftig tolkning även skulle kunna vinna de fördelar, lagen bjuder, skall jag icke därvidlag göra någon vidare erinran.

Innan jag slutar, skall jag be att i anledning av den siste ärade talarens yttrande rörande prisen på ved få meddela, att riksvärderingsnämnden, vilken, som bekant skall äsätta pris på varor, som enligt förfoganderättslagen kunna tagas i anspråk, genom beslut i torsdags fastslagit, att priset för prima ved skall vara per kubikmeter löst mått på rot 8 kronor 25 öre. Med prima ved menas då frisk ved, minst 7,5 centimeter i topp. Sekunda ved åter skulle betalas med 6 kronor 50 öre per kubikmeter löst mått på rot. Upplyningsvis vill jag meddela, att detta pris för prima ved skulle hava till resultat, att, då veden komme till Stockholm, skulle man få en Stockholmsfamn för ett pris av ungefär 58 kronor.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Pers: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet på ett tidigt stadium av debatten, därför att jag är motionär i denna fråga tillsammans med herrar von Koch och Mannheimer, och jag ville belysa frågan en smula från de synpunkter, varifrån vi sett den i vår motion. Sedan har ju den förste talaren här haft ordet och framkommit med i viss mån samma tankegång som den, jag tänkte utveckla, och jag hemställde därför till mig själv, om jag skulle avstå från ordet. Men så tänkte jag på en talare, vilken tidigare i dag erinrade om, att vi här i kammaren och här i Sverige i regel icke kunna klara upp någon fråga utan att slita i vardera ändan på frågan, alldeles som myrorna när de draga ett föremål och draga varandra undan för undan både föremålet och motståndaren framåt. Om jag därför har konstaterat, att både min och friherre Gripenstedts tankegång i stort sett är densamma, kunde det ju vara skäl att omnämna detta förhållande för att förklara, att jag likväl yttrar mig.

Av de många ingrepp, som kristiden föranlett, torde intet hava åstadkommit så starkt missnöje, ett förhandsmissnöje visserligen, som det, som uppkommit genom utsikten, att förfoganderättslagen skulle tillämpas på jordbrukares skog. Detta missnöje förstärktes i hög grad, då regeringen framkom med det lagförslag om allmän civil tjänsteplikt, som nu föreligger i lagutskottets formulering. Förklaringen härtill är icke svår att finna. En exproprierad gröda förnyas på ett år, de penningar, som tagas ut genom särskilda krigstidsskatter, kunna åter förtjänas, men en skog, som spolieras, växer icke åter under årtionden. Lyckligtvis har skogsvårdens betydelse trängt ned även till de små jordbrukarna, och många av dem hava fått kärlek till sin skog. De uttryck jag fått erfara av denna rädsla för att främmande människor skulle komma och märka samt hugga ned hemmansägarens skog, har kommit mig att tänka på kungsskjutsen i gamla tider. Den var på sin tid ingalunda någon stor pålaga, men den var en av de mest fruktade och mest hatade. Ty det var bondens arbetskamrat, hästen, som där löpte risk att bli fördärvad. Om bonden

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.

(Forts.)

fått själv hålla i tömmarna, hade kungsskjutsen icke varit på långt när så fruktad. Nu är det så, att dessa känslor kommit igen. Nu är det skogen, det gäller. Denna känsla har kommit igen, och den har blivit skarpt därigenom att skogens värde under den sista tiden högst betydligt ökats.

Rätten till skogen har emellertid givits i och med förfoganderättslagen. Det gäller nu att ge rätt till arbetskraft. För de bygder, som hava jordbruket till huvudnärning, kommer detta att bli till stor olägenhet, det har särdeles starkt framhållits i andra kammaren. Det är en känd sak, att jordbrukarna i dessa bygder numera driva sin näring med ett minimum av folk. Att nu undvara det kraftigaste arbetsfolket — ty endast sådant duger för det här ifrågavarande arbetet — kommer att medföra stora svårigheter, helst som det ser ut, som om det vidlyftiga maskineriet icke skall komma att fungera förrän skörden, närmast höskörden, är för handen.

Naturligtvis utlämnar man icke rätten att tvångsvis utkräva arbetskraft som en medborgerlig skyldighet utan stora betänkligheter, då man vet, att saken röner starkt motstånd i vida kretsar. Jag är också övertygad om att regeringen icke framkommit med förslaget utan att den känt, att nödvändighetens tvång föreligger. Lagutskottet har tydligen haft svårt att komma tillrätta med sig självt i denna sak, och på båda hållen utgör detta väl en förklaring till det dröjsmål, som annars borde hava undvikits.

Nödvändigheten att lägga den begärda makten i regeringens hand torde för denna kammare endast behöva motiveras med hänvisning till, att kriget fortfar och att man icke kan se, när det skall sluta. Vad utskottets utlåtande beträffar, få jag och mina medmotionärer tacksamt erkänna den anslutning, vi vunnit för våra synpunkter. Detta har emellertid förutom 1 och 11 §§. vari lagen begränsats till att omfatta allenast bränslebehovets tillgodoseende, huvudsakligen fått sitt uttryck i motiveringen. Jag inser, att det måste vara så, att huvudvikten här kommer att ligga på utförandet. Med förfoganderättslagen har regeringen fått en så gott som obegränsad makt, till vilken den nu föreslagna lagen blott är en komplettering, ehuru en viktig sådan. Ifråga om detta utförande skall jag be att få göra några erinringar. Därvid skall jag understryka utskottets önskan, att frivilliga överenskomelser träffas med skogsägarne både ifråga om utstämpling och avverkning. Den allra största delen av dem önskar intet högre. Vidare bör det ordnas så, att icke ett schablonmässigt utförande kommer till stånd, som icke tager hänsyn till olika förhållanden. Jag har fått bekymrade skrivelser från hemmansägare, särskilt i övre Dalarna. Där har skogsfolk redan utstakat den linje, inom vilken avverkningen skall ske. Som litet var — åtminstone den som rest i Dalarna — känner, är befolkningen där sammanförd i dalgångarna och vid sjöarna. Inåt skogarna ligga stora obebodda ödemarker. Framme vid byarna har folket sin hemskog, det är mycket små skiften och skiftena äro lagda om varandra. De äro mycket splitt-

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

rade, som bekant. Dessa hemskogar är befolkningen ytterligt rädd om. Man har, sedan storskiftet skedde, sett skogen växa upp, och man räknar snart sagt varje träd i dessa skogar. För att spara på hemskogarna kör befolkningen sin ved ifrån de längre bort belägna skogarna, från fåbodskogarna och utskogarna, mildtals in från ödemarken. Nu ser man med förfäran, att dessa under årtionden sparade och uppmammade hemskogar skola gå till, icke precis skövling, men i alla fall skola främmande händer komma att röra denna skog, och man vet egentligen icke, huru den kommer att se ut efter avverkningen. Jag tror mig kunna säga, att förhållandena äro något så när lika upp igenom Norrland, där älvdalarna hava samma struktur. Där är man också rädd om hemskogen, där ville man hellre taga skog belägen längre bort. Om nu denna avverkning sker schablonmässigt, och hänsyn icke toges till sådana förhållanden, som jag nu vidrört, kommer säkerligen stor bitterhet att kvarstanna i sinnena efter denna skogsavverkning.

Det har också till mig framförts bekymmer över, att träden endast skulle bläckas. Med denna bläckning skulle fara uppstå för, att all kontroll över att icke även andra träd följde med än de avsedda vore utesluten. Emellertid har jag i dag på bränslebyrån gjort mig förvissad om, att bränslebyrån skall försöka anskaffa s. k. kronyxor, så att stämpling skall äga rum och roten därför bli stämplad. Sålunda skulle kontroll kunna övas på avverkningen. Det är alldeles nödvändigt, att skogsvårdssynpunkten blir beaktad i hela dess vidd. De jordbrukare, som sparat sin skog, äro måna om den, och de göra den reflexionen, att de, som skövlat sin skog, gå fria, och de som sparat på den, de få den misshandlad av det allmänna. Man får söka värja sig från, att ens ett sken av berättigande skall kunna givas åt sådana reflexioner.

Då det för ett år sedan blev tydligt, att det skulle bli ont om bränsle, började en kapplöpning för att komma över befintlig ved. Det befanns då, att industriella företag, även sådana som hava egna skogar, varit ute i förväg och inköpt stora massor av ved. Sådant bör icke få upprepas. Dessa företag, hava skogskunnigt folk till sitt förfogande och äro i bästa tillfälle att både förse sig och även bidra till det allmänna behovet, som ju är det huvudsakliga motivet till hela anordningen.

Utskottet anför som en given sak, att de allmänna skogarna skola i största möjliga utsträckning tagas i anspråk. Ja, detta bör ju vara en självklar sak. Dock framställes den frågan, om staten här tagit vara på sina möjligheter, och om således bränsleavverkningen på statsskogarna är i full gång. I fråga om statsskogarna har man icke behövt vänta vare sig på att få en proposition i ordning eller att lagutskottet skulle bli i ordning, utan där skulle vedavverkningen kunnat vara i gång för länge sedan. Det är möjligt, att den är det, men det har åtminstone varit ganska tyst om den saken, nästan oroväckande tyst. Det skulle icke vara angenämt, om bristande organisation, bristande administrativ

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

disciplin, om jag så får säga, skulle åberopas såsom force majeure i fråga om att dessa statsskogar icke blivit utnyttjade vid detta tillfälle. Privata skogsägare följa naturligtvis statens åtgärder på detta område med förklarlig uppmärksamhet, och jag vill säga, att det klandret blir skarpt och vad mer är det blir berättigat, om kronans skogar vid sådana tillfällen ej komma till användning. Och med kronans skogar vill jag då likställa de ecklesiastika boställsskogarna. Det är en känd sak, att domänstyrelsen bildar en liten stat i staten och att den är en smula självständig i sitt uppträdande. Men jag vill passa på tillfället och säga, att Kungl. Maj:ts regering måste se till, att man får bukt på detta, ty det skulle annars, som sagt, väcka mycken och berättigad bitterhet i sinnen.

Ja, jag har velat framföra dessa anmärkningar, och jag vill uttala den förhoppningen, att både det allmänna och det enskilda skall kunna gå i land med denna utomordentligt grannliga uppgift. Det har särskilt i medkammaren diskuterats en hel dag om denna sak, men min tro är, att lagens formulering är, jag skulle närapå vilja säga, av underordnad betydelse. Det är regeringens dirigering av det hela och den allmänna, plikt känsla och taktkänsla, som man bör kunna göra sig räkning på att de organ, vilka komma att taga denna sak om hand, skola visa vad, som är huvudsaken.

Herr talman, jag yrkar bifall till 1 § i utskottets formulering.

Herr statsrådet Carleson: Herr greve och talman, mina herrar! På sätt den siste ärade talaren angav, ha i andra kammaren på många håll uttalats allvarliga betänkligheter mot lagen och särskilt på grund av att man ansåg, att tjänsteplikten skulle komma i konkurrens med jordbruket.

Av pressande skäl har man funnit sig nödsakad söka vinna riksdagens medverkan för att finna möjligheter att på legal väg erhålla tjänstbarheter i detta fall. Det är ju så pass stora intressen, som stå på spel, att man icke är försvarad med att låta händelserna få tillsvidare avgöra, om verkligen de bränslebehov, som äro ifråga, skola bli tillgodosedda. Man får också komma ihåg, att vid varje arbete i bränslehygget som utföres av en man på orätt plats, vare sig det nu är långt ifrån en kommunikationsled eller eljest på en plats, där icke konsumtionen behöver någon avverkning, fråga är om en bortkastad kraft, som i stället bör så vitt möjligt placeras där den verkligen gör staten en tjänst. Hela frågan om bränsleanskaffning blir i stort sett en organisationsfråga, och för att kunna utföra den organisation, som behövs, erfordras enligt min mening möjligheter att kunna lita till denna tjänstepliktslag. Men detta får naturligtvis icke tolkas så, som om dessa arbeten skulle komma i konflikt med jordbrukarintresset. Livsmedelsproduktionen är naturligtvis i och för sig det primära. Jämsides, men i vissa fall sekundärt kommer bränsle-

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

behovet. Jämsides kommer det naturligtvis, då det gäller uppvärmning av bostäder och framställning av föda m. m. ävensom beträffande en del kommunikationsinrättningar. Men om nu staten icke får i sin hand att exploatera den arbetskraft, som skall därtill användas, så har man väl stora utsikter för att det skall uppstå en desorganisation på arbetsmarknaden, som skall eventuellt vadligt träffa livsmedelsproduktionen. Därigenom att det blir staten, som här uppträder såsom arbetsgivare, låt vara med tvång, så har staten åtagit sig ansvaret att icke tillbakasetta den produktion, som i alla fall är det primära, nämligen livsmedelsproduktionen.

Här har det av de bägge föregående talarna framhållits, att förfoganderättslagen i detta fall borde tillämpas med all möjlig hänsyn till de enskilda skogsägarna, och i övrigt har det givits en del råd och upplysningar, som jag antager skola hava sitt värde. Det är självfallet, att icke staten har något intresse av att gå hårdhänt tillväga mot den enskilde. Om det för den enskilde någon gång kommer att kännas, som om det vore hårdhänt kommer väl detta att bero på, att nöden har ingen lag. Men det är självfallet att staten icke skall kunna mot den enskilde tillgripa förfoganderättslagen utan att den har förut tagit eller samtidigt tager ut från egna skogar vad som tagas kan. Man kan emellertid icke begära, att staten, då det gäller kronoparker eller ecklesiastika boställsskogar, skall bedriva avverkningen så, att den mänskliga arbetskraften tages i anspråk på så olämpligt sätt, att erfoderlig bränsleanskaffning icke bleve tillgodosedd. Man har bl. a. för sparande av den mänskliga arbetskraften sålunda måst i största möjliga utsträckning begränsa avverkningen till trakter, som ligga så nära som möjligt till kommunikationslederna. Härav framgår att man icke lämpligen kan visa på Norrland såsom en passende ort för erhållande av bränsle för riket. En sådan anvisning kan icke i någon större utsträckning följas, utom för så vitt man avser att tillgodose bränslebehovet i Norrland. Det är nämligen oöverkomliga svårigheter förenade med att förse södra Sverige med norrlandsbränsle. Järnvägarna, som naturligtvis måste redan för egen räkning transportera bränsle, skulle icke med den vagnpark, de äga, kunna transportera ned nödigt bränsle till södra Sverige, och även om de skulle kunna detta omöjliga, kunde det ifrågasättas, huruvida det vore ekonomiskt riktigt att forsla ned bränsle från de övre delarna av riket t. ex. till Östergötland. För övrigt vill jag framhålla, att bränslekommissionen kommer att framgå med all den hänsyn, som förhållandena kräva, beträffande enskilda skogar. Detta kan jag utan vidare betyga.

Herr von Sydow: När man har att fatta beslut om en lag, som är så främmande för hela vår rättsuppfattning och så ingripande på privatlivets område som fallet är med den nu föreslagna lagen, är det uppenbart, att man först ställer sig den frågan, om lagen är oundgängligen nödvändig.

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Jag tror, att jag kan säga, att det framgår såväl av utskottets utlåtande som särskilt av vad herr finansministern yttrade här i afton, att verkligen ett oavvisligt behov föreligger för antagande av en lagstiftning i syfte att trygga bränsletillgången i landet. Ifall icke den brist på stenkol, som kommit att förefinnas genom importens minskning, blir åtminstone i avsevärd grad ersatt genom inhemsk bränsleproduktion, är jag övertygad om att vi framåt hösten komma att stå inför en arbetslöshet av sådana dimensioner, att vi förut icke haft något motstycke här i landet. En sådan arbetslöshet är en hemsökelse så svår, att vårt folk måste använda hela sin kraft för att komma ifrån den. Hur tro herrarna att förhållandena bli här i landet, om man i höst skall underhålla 100,000 eller flera arbetare, som äro arbetslösa? Redan nu klagas det, såsom vi veta, mycket från arbetarna över svårigheterna att draga sig fram under denna dyrtid, och om en mängd arbetare längre fram, i stället för sin arbetslön skola leva på det arbetslöshetsunderstöd, som skänkes dem av stat och kommun samt sådana förmåner som de kunna erhålla av arbetsgivarne, hur bli va förhållandena då? Denna fara är så stor, att det torde vara oavvisligt, att göra allt vad man kan för att undvika den.

Det är också förhållanhet, att bland dem som sysslat med denna fråga, uppfattningen torde vara ganska allmän, att här måste vidtagas kraftiga åtgärder. Men bland den stora allmänheten har denna uppfattning icke trängt igenom så mycket som den borde ha gjort. Man har inom stora delar av det svenska folket icke klart för sig, hur kritisk situationen i verkligheten är. På grund härav reses från många håll ett mycket bestämt principiellt motstånd mot den ifrågasatta lagstiftningen.

Detta motstånd kommer i första hand från skogsägare, och man kan förstå, att många av dem anse hårt, att den skog, de kanske i årtal sparad, vårdad och skött, nu skall huggas ned till ved. Men jag måste säga, såsom också herr finansministern här yttrade, att här kan icke vara fråga om skogsskövling eller om schablonmässigt kalhuggande av mark eller dylikt. Arbetet skall ju ledas av verkligt sakkunniga personer och skall ske efter en förut uppgjord skogsutstämplingsplan, som överensstämmer med en rationell skogshushållning och som icke får överskridas. Det är klart, att även om bränslehuggningen bedrives på ett klokt sätt den kan medföra svårigheter och obehag för skogsägarna, men de få väl underkasta sig detta, såsom lantbrukarna fått underkasta sig så många åtgärder, vilka för dem känts såsom upprörande ingrepp i deras yrkesutövning.

Vidare möter ett intensivt motstånd mot den ifrågavarande lagstiftningen från arbetarsidan. Det synes mig vara beklämmande, mina herrar, när det under denna tid ofta förekommer, att då åtgärder vidtagas för att hjälpa de mindre bemedlade och särskilt arbetarklassen, dessa åtgärder mötas av ett förbittrat motstånd just från deras sida, man vill hjälpa. Så har det varit vid livsmedelsransoneringen. Vi veta, vilken förbittring den väckte i åt-

skilliga lager bland arbetarna, där det under de s. k. livsmedels-expropriationerna höjdes rop: bort med brödkorten. Så är det också med den nu ifrågasatta lagstiftningen. Den sker i det väsentliga för att förekomma arbetsbrist och de svåra följder, denna medför för arbetarna, men trots att detta är det huvudsakligaste motivet för förslaget, är dock motståndet från arbetarnas sida rent av förbittrat. Vi hava redan sett resolutioner som på arbetaremöten fattats mot denna lagstiftning. Vi veta icke, hur många som man fattat, ty det är säkerligen ett fåtal, som kommit till den stora allmänhetens kännedom. Men vi veta, att många av dessa resolutioner gått över det lojals gränser, då man hotat med arbetsnedläggelse, om riksdagen nu begagnar sig av sin lagstiftningsmakt i detta hänseende.

En förmildrande omständighet kan ju vara att man på arbetaresidan icke förstår, att lagstiftningen är tillkommen i det syfte som den är, men därom borde arbetarna genom sin ledning och sin press hava underrättats.

Därjämte har emellertid ett ganska ivrigt motstånd rests från lantbrukarnas sida, och det får jag säga, att jag har svårt att förstå. Det synes mig, som om den ifrågasatta lagstiftningen just är till fördel för lantbrukarna. Ty, mina herrar, ifall denna lagstiftning icke kommer till stånd, så är behovet av bränsle så oävisligt, att man ändock måste vidtaga åtgärder för att skaffa detta bränsle, och det kan icke ske på annat sätt än att man uppmuntrar den enskilda vedavverkningen. Staten och industrien måste köpa in stora kvantiteter ved för sina behov; vedpriset går upp, och det blir en omfattande privat vedavverkning. Vid denna betalas höga arbetslöner, och då suges arbetskraften från lantbruket. Den största faran för lantbruket i detta hänseende är alltså, att det blir en stor privat vedavverkning, som tager arbetskraften från lantbruket.

Emellertid vill jag säga, att trots alla invändningar mot lagen man inom utskottet nog hade en känsla av lagstiftningens nödvändighet. Denna känsla trängde så smånigenom igenom, så att det knappast förekom något avslagsyrkande. Ja, vi hade ju ett från herr Lindhagen, men det vågar jag säga var något svävande, att man hade svårt att förstå vad som i realiteten lag bakom.

I övrigt hade man som sagt inom utskottet en känsla av att man måste få en lagstiftning till stånd. Men beklagligtvis förknippades därvid från socialdemokratiskt håll, delvis med instämmande från den liberala sidan, sådana villkor, som enligt min uppfattning, därest de bliva godtagna, komma att göra den föreslagna lagstiftningen skäligen värdelös.

För det första ville man ha stora inskränkningar i de kommunala arbetsnämndernas rättighet att taga ut arbetare för det ifrågasatta ändamålet. Herrarna veta ju, att sedan det bestämts, hur många arbetare, som skola tagas ut inom hela landet och antalet fördelats på de kommuner, som skola släppa till folk, skall inom varje kommun en kommunal arbetsnämnd bestämma vilka

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

arbetare, som skola tagas ut inom kommunen. Nu var man rädd att härigenom jordbruket skulle gå miste om oumbärlig arbetskraft och enade sig då om den bestämmelsen, att man icke skulle få taga ut arbetskraft på sådant sätt, att livsmedelsproduktionen därigenom äventyrades. Detta anser jag riktigt, det bör man gå med på. Men sedermera har detta yrkande från jordbrukarhåll skärpts därmed, att man icke skall få taga ut någon arbetare, som har full sysselsättning i lantbruket. Detta synes mig vara att gå för långt, på detta sätt kan man icke privilegiera en näring, huru nödvändig den än är.

Sedermera fordrades från socialdemokratiskt håll, att om en arbetare efter lagens promulgering men innan den trätt i kraft sysselsatt sig med skogsavverkning hos enskild arbetsgivare, han skulle få räkna av den tid, han sysslat med detta arbete från tiden för den civila värnplikten. Det skulle alltså bli så, att ifall en arbetsnämnd vill taga ut en arbetare, som är skicklig i skogshuggning och har sådant arbete till yrke, kommer den att mötas av den invändningen: »nej, mig får ni icke taga ut, lagen promulgerades då och då, sedan har det förflutit 3 eller 4 veckor, under vilka jag haft skogsarbete, och jag fordrar att få avräkna den tiden på den tid jag skulle vara i tjänst i civil värnplikt.» Och då får en sådan arbetare icke tagas ut. Och vad blir resultatet då? Jo, resultatet blir det, att då man icke får taga jordbruksarbetare och icke skogsarbetare, man är hänvisad att fylla behovat från industriens arbetare. Men dessa arbetare äro, såsom herrarna veta, i regel icke kunniga i skogshuggning. Det blir ett dåligt resultat om 50,000 eller 60,000 industriarbetare: verkstadsarbetare, järnbruksarbetare, textilarbetare och dylika skola arbeta i våra skogar, om man skall ställa dem att hugga ved där. Det blir en alldeles för dålig, alldeles för dyrbar arbetsprodukt.

Sedan har man uppställt ett krav beträffande avlöningen för dessa arbetare vilket är mycket vanskligt. Det är givet, att det för ifrågakarande arbete skall avvägas en god avlöning — jag är den första att hålla på detta — och detta är så mycket lättare som de kunniga skogsarbetarna höra till de högst avlönade arbetarna i vårt land. Men man fordrar från socialdemokratiskt håll, att varje arbetare, som tages från ett annat yrke till denna skogshuggning, skall erhålla garanti för att han vid skogshuggningen skall förtjäna lika mycket som han förtjänade i det förra yrket, oavsett hur mycket han hugger. Detta låter sig enligt min åsikt icke genomföras, utan att man i högsta grad minskar arbetsintensiteten och produkten av arbetet. Den mänskliga naturens beskaffenhet gör, att ifall en person kan förtjäna t. ex. 10 kronor genom ett mycket strängt, energiskt och ihärdigt arbete, men han kan förtjäna lika mycket genom ett makligt och långsamt arbete så väljer han i regel det senare. Så komme det säkert också att bli här. Man får därför icke genomföra ett avlöningssystem som premierar makligheten och lämnar arbetsviljan utan uppmuntran. Därtill kommer att arbetarna nog icke vilja underkasta sig ett så

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

orättvist avlönings sätt. Om alla arbetarne skulle garanteras sin förra lön, och man skulle säga till dem: »Ni hade 10 kronor förut, ni får detsamma nu. Och ni hade så och så mycket förut, ni får detsamma nu, huru mycket eller litet ni än hugger», så måste jag säga, att såvitt jag känner saken, underkasta sig arbetarna icke en sådan avlöningsform. Arbetarna fordra i allmänhet att få samma betalning för samma arbete, och att man skulle i ett lag arbetare som hava samma skogshuggning betala för samma arbetsprodukt den ene 10 kronor, den andre 6 kronor o. s. v. kan jag icke tro att arbetarna skulle gå med på.

Emellertid uppställer man dessa fordringar från socialdemokratiskt håll såsom villkor för att få lagen igenom, och jag måste säga, att om de skola införas i lagstiftningen, så blir lagen i sådant skick knappast användbar. Då är det föga värde med den. Jag hoppas därför uppriktigt, att åtminstone denna kammare icke skall gå med på dessa projekt.

Herr greve och talman, jag ber också att få säga några ord särskilt om 1 §. Där har olika meningsriktningar framträtt inom utskottet. Man har tvekat om huruvida arbetskraften skulle få tagas i användning uteslutande för bränsleproduktionen eller om den icke också skulle få tillgripas för livsmedelsproduktionen. Nu vill jag säga, att hela utredningen i denna sak avser egentligen bränsleproduktionen, men åtskilliga reservanter inom utskottet, bland dem också jag, ansåg, att försiktigheten bjuder, att man lämnar möjlighet öppen att taga arbetskraften i anspråk även för livsmedelsproduktionens behov. Man förmenade nämligen, att det kan hända, att vid skördens inbärgande på en eller annan ort uppstår svårigheter att få arbetsfolk och om kronan då har vedhuggningsfolk samlat på orten, skulle man kunna använda dem.

Jag ber alltså, herr greve och talman, att ifråga om 1 § få yrka bifall till den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen.

Herr Petré: Som reservant inom utskottet skall jag be att i största korthet få motivera min ståndpunkt.

Som redan av den föregående ärade talaren har erinrats, blev det, då den kungl. propositionen om allmän tjänsteplikt framlagts, rest en mycket stark opposition mot densamma från de kroppsarbetande klassernas sida. Denna reaktion är ju mycket lätt förklarlig, då det här gällde en lag, vars genomförande innebure ett mycket kraftigt ingrepp i den enskildes frihet att förfoga över sin person och sin arbetskraft och alldeles särskilt komme att drabba just de kroppsarbetande klasserna. Jag kan heller icke neka till att oppositionen mot lagförslaget, sådant det förelåg i den kungl. propositionen, var fullt berättigad i betraktande av detta lagförslags vida omfattning och särskilt med hänsyn därtill, att tjänsteplikten skulle kunna tillämpas icke endast för arbete för statens räkning utan också för arbete åt enskild person.

Rent principiellt sett är naturligtvis kravet på en socialisering

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

av arbetskraften väl förenligt med socialistisk uppfattning, dock allenast under den förutsättningen, att arbetskraftens socialisering icke går längre, än produktionsmedlen redan äro socialiserade. Socialdemokraten måste alltså ställa sig avvisande mot varje tanke på att tjänsteplikt skulle kunna stadgas för annat arbete än sådant, som förrättas i statens tjänst.

I sakens natur ligger emellertid, att när fråga är om ett så ytterst ömtåligt och grannliga område, som individens rätt att rent formellt sett fullständigt fritt få bestämma över sin arbetskraft, man icke under några förhållanden får ifrågasätta att gå längre i intrång än som ett alldeles oavvisligt behov med nödvändighet kräver. Därom torde nu meningarna vara tämligen eniga, att det egentligen endast är på ett enda område, nämligen i fråga om anskaffande av bränsle, som det föreligger ett sådan nödläge, att behov av en lag om tjänsteplikt förefinnes. Av några motionärer och av en ledamot inom lagutskottet har ifrågasatts, om icke det på detta område förefintliga nödläget dock skulle kunna avhjälpas genom andra åtgärder än lagstiftning om tjänsteplikt. I betraktande av de allvarliga vådor, som det skulle medföra, om sådana förhoppningar sloge fel, så att staten av brist på arbetskraft icke skulle kunna i nödig utsträckning begagna sig av den rätt till expropriation i fråga om bränsleanskaffning, som förfogandelagen ger densamma, har emellertid, som redan av den föregående talaren antytts, ingen av utskottets ledamöter från den riksdagsgrupp, jag har den äran att tillhöra, ansett sig kunna helt motsätta sig kravet på tjänsteplikt för kronans räkning i vad det gäller bränsleanskaffning.

Då nu utskottet icke tillstyrkt stadgande om tjänsteplikt i vidare mån än att gälla i fråga om företag som av kronan bedrivs för att tillgodose behovet av bränsle, hava mina partivänner och jag kunnat biträda det principiella i denna utskottets uppfattning. Likväl hava vi icke helt kunnat ansluta oss till den formulering, som 1 § erhållit i utskottets lagförslag. Jag skall nu icke uppehålla mig vid de övriga paragraferna, då jag sedermera kommer att yttra några ord rörande mina reservationer på de olika punkterna, och därvid också kommer att upptaga till bemötande vad den siste ärade talaren anförde.

I fråga om 1 § hava vi alltså yrkat på en ändrad lydelse av paragrafens andra stycke. Denna reservation är grundad på den uppfattningen, att uttagande till tjänsteplikt icke under några förhållanden får äga rum utan att detta är tvingande nödvändigt, och ansluter sig till en i detta syfte av herr Persson i Norrköping väckt motion. I denna motion, där det för övrigt yrkas på en grundlig inventering av *alla* nu tillgängliga bränsleförråd, uppställas tvenne villkor för att arbetskraft skall få utnyttjas enligt lagen om tjänsteplikt. Det ena villkoret är, att för bränslebehovet dessförinnan tagits i anspråk de stora partier props, splitved och småved av olika slag, som inom landet finnas för export och annat ändamål, och att så långt görligt är bränslebristen i övrigt täckes

med pappersved, kolved och även småtimmer. Det andra villkoret är, att andra kraftiga och ändamålsenliga åtgärder vidtagits för att genom frivilliga överenskommelser med skogsägare och arbetare få bränsle anskaffat.

Detta sista yrkande, som även framförts i en av herr von Koch m. fl. väckt motion, har av utskottet upptagits, i det att 1 § i dess förslag erhållit ett andra stycke, däri säges, att tjänsteplikten endast får tagas i anspråk i den mån bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses genom frivilligt tillhandahållande. Utskottet har visserligen icke heller i princip ställt sig avvisande mot kravet på att även tillgängligt virke, som ursprungligen icke varit avsett till bränsle genom statens mellankomst med bruk av förfogandelagen tages i anspråk för fyllande av bränslebristen, utan har utskottet i sin motivering erkänt det berättigade häri.

Det kan emellertid sättas i fråga, om man har garanti för att denna synpunkt också blir av lagens handhavare tillräckligt beaktad utan att bestämmelse härom särskilt inflyter i själva lagtexten. Detta har därför påyrkats i den av herrar Persson i Norrköping och Borg anförda reservationen, däri föreslagits, att första paragrafens andra stycke måtte erhålla följande lydelse: »Tjänsteplikt, som nu är sagd, må tagas i anspråk om och i den mån behovet av bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses *vare sig* genom frivilligt tillhandahållande *eller* genom beslag jämlikt lagen om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden av alla i enskild ägo befintliga förråd av ved, props, splitved och småved ävensom, i den utsträckning sådant lämpligen kan ske, av kolved, pappersved och småtimmer.»

I detta yrkande har jag instämt och ber nu, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation. Men därjämte ber jag också att få yrka bifall till en liten ändring i första paragrafens första stycke, som har blivit beslutat av andra kammaren, nämligen att orden »eller kvinna» utgå. Det synes mig nämligen, att man kan hava visst fog för den uppfattningen, att när det endast gäller tjänsteplikt för bränsleanskaffning, kvinnorna böra undantagas.

Mitt yrkande innebär alltså, herr talman, dels den ändringen av första stycket av 1 §, att orden »eller kvinna» utgå, dels att andra stycket av samma paragraf erhåller den lydelse, som återfinnes i herrar Perssons i Norrköping och Borgs reservation.

Herr Svensson: Herr greve och talman! Jag har ansett, att jag, innan denna fråga avgjordes borde till protokollet uttala några synpunkter, som enligt mitt förmenande äro väl så berättigade från skogsägarehåll. Sedan jag begärde ordet, har nu emellertid herr statsrådet och chefen för finansdepartementet avgivit en del lugnande förklaringar för skogsägarna och de industriidkare, som äga skog. Jag vågar hoppas och tro, att vad han lovade kammaren, även kommer att av bränslekommissionen beaktas.

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Jag vill sedan först säga, att jag beklagar, att då detta undervattensbåtskrig, skärptes på sätt som skett, och tillfölje därav svårigheten att få stenköl ökades på sätt skedde, det då icke förelåg ett på förhand förberett och utarbetat förslag, som snart kunde effektivt tillämpas. Därigenom har ju en dyrbar tid gått förlorad. Vi hava icke blivit i tillfälle att tillgodogöra oss vinterns kommunikationsmöjligheter för att få fram det virke, som måste anskaffas. Detta kan nu icke hjälpas. Men då så var förhållandet, borde åtminstone järnvägsstyrelsen genast hava tillhållits att anskaffa det virke, som den kunde få till skapligt pris. Jag tror mig veta, att järnvägsstyrelsen under vinterns lopp hade rätt så resonliga anbud på virke i rätt stor utsträckning från skogsägare i Norrland, men att detta anbud refuserades på grund av en liten prisdifferens. Det tror jag var en ganska oklok åtgärd, och jag är förvissad om att det virke, som nu i stället måste ankaffas, kommer att stå staten avsevärt dyrare.

Många av oss hava nu tänkt, att de höga siffror, som i propositionen angivits för den kvantitet, som skulle behövas för att ett år eller så framåt säkerställa bränslebehovet, vore väl högt tilltagna, men herr statsrådet vidhåller, att bränslekommissionens beräkningar äro riktiga. Det är ju möjligt, att så är. Men nog förefaller det bra drygt tilltaget, synnerligast om man tager i betraktande, att stora delar av bränslebehovet i regel täckas av mindervärdig ved, som näppeligen ingår i bränslekommissionens kalkyl.

Jag vågar i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att bränslekommissionen icke må sätta sina fordringar på leveransvaran så höga, att den framtvingar förbrukning av dyrare vara, än vad behovet egentligen kräver, utan att det tillses, att mindervärdig vara, avfall och liknande, i högsta möjliga måtto kommer att användas, där sådant kan vara möjligt, och att denna mindervärdiga vara må inköpas till det pris, som kan vara skäligt. Det förbrukas nog mycket ved, som icke ingår i sådan vara, som bränslekommissionen har tänkt sig skulle vara leveransduglig.

Nu få vi väl också hoppas och tro, att såsom herr statsrådet tycktes lova, den skogsägare, som har egen industri, vars bränslebehov tillgodoses av egna skogar, skall slippa lindrigare och billigare med leveranserna än den skogsägare, som endast brukar försälja sitt virke för förbrukning på annan ort, och att ingen, som har en stor arbetarstam att försörja, blir tvingad att nedlägga driften för att underhålla en till äventyrs icke mera värd industri på annan ort.

Jag är vidare alldeles på det klara med, att det icke går an att i längden uppehålla en schablonmässig värdering av virket, utan att virket måste bedömas och prissättas efter beskaffenheten av virket och värdet på den ort, där det tages. Jag tänker mig då också, att staten bör tillse, att de största inköpen göras å de trakter, där skogen är mindre värd, kan fås till billigare pris, så att staten icke onödigtvis köper på dyrare ort. Jag tager för

givet, att den värdering, som kommer att göras av de ifrågasvarande nämnderna, får ske av sakkunniga och med virkesaffärer verkligen fullt förtroga personer.

Ja, herr talman, efter de förklaringar, som nu i kväll äro här avgivna av herr statsrådet, har jag intet annat yrkande än om bifall till det av herr von Sydow framställda yrkandet.

Herr Larsson, Knut: Vad beträffar denna lag, som så ingripande berör skogsägarnas intressen och även de enskildas, så ber jag först att rörande fördelningen på de olika delarna av landet av de vedförråd, som skola anskaffas, få säga, att Norrland har kommit ganska lindrigt undan. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förklarade, att anskaffningen måste ske på de skogstrakter, som ligga i närheten av kommunikationer, och det är nog riktigt. Men efterflottningar ske i de norrländska älvarna varje år av mindervärdigt virke. Jag tror således, att även om det möter stora svårigheter att frakta på järnvägarna, ty jag har haft kännning av svårigheterna att frakta på de norrländska järnvägarna, går det nog an att få ned den flottade veden dels på flottar, dels på fartyg till södra Sverige, åtminstone den öst-a kusten. Därigenom bli järnvägarna icke betungade. Jag tror, att det skulle hava gått att taga en större del av veden från de trakter, där skogar verkligen finnas utan att så mycket anlita mellersta Sveriges skogskapital.

Vidare vill jag framhålla, att vi nog icke i utskottet, när förfogandelagen skrevs, anade den utsträckning, som den skulle komma att få. Vi fingo dock i den bestämmelsen, att uttagningen skall ske ur skogsvårdssynpunkt. Det är en sak, som har oroat mig den sista tiden. och det är, att bränslekommissionen lär bestämma vedens dimensioner. Ur skogsvårdssynpunkt måste man naturligtvis hålla på att om träd av vissa dimensioner i brösthöjd fälles, skall toppen tagas ned. Här är ju meningen att taga ner all mindervärdig skog, som kan användas som bränsle. topp och kvistar och allt dylikt, och man får därför icke fordra, att veden skall hava den eller den dimensionen.

När vi behandlade förslaget i utskottet kände vi icke till den sista inventeringen, som verkställdes den 19 maj. Statsrådet har nu upplyst om den, och den visar ju ändå, att tillgången är ganska stor. Jag vill uttala den förhoppningen, att under hela den tid, då denna vedhuggning skall ske, inventeringar oupphörligt företagas, så att icke mer virke hugges än som oundgängligen behöves. Som oundgängliga behov stå för mig behovet av hushållsbränsle, av bränsle för kommunikationer och för de industrier, som äro avsedda att producera livsmedel, såsom bagerier m. fl. Vad den övriga industrin angår ansluter jag mig fullständigt till den av herr von Koch och herr Mannheimer avgivna motionen. Det är ju alldeles givet, att industrier, som själva äga skog, också själva få sörja för sin vedtillgång för att hålla industrien i drift. Det är för övrigt icke säkert, att då industripriserna gå ned, det ens

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

skulle bära sig för alla industrier att använda så dyrt bränsle som ved, och under sådana förhållanden bör naturligtvis icke skogstillgången för den sakens skull sättas ned.

Vad arbetslösheten angår är jag icke rädd för den. Om detta förslag om tjänsteplikt kommer att tillämpas, kommer det nog att finnas arbete med skogshuggning för de arbetslösa.

Vidare vill jag säga, att jag med tillfredsställelse hörde herr statsrådets och chefsens för finansdepartementet uttalande, att staten skall framgå med all den varsamhet, som är möjlig. I fråga om arbetslönerna vill jag säga, att jag helt naturligt fullständigt instämmer i herr von Sydows yttrande. Det är ju alldeles omöjligt, att en arbetare från en industri, vilken icke alls ligger åt detta håll — man har såsom exempel anført en typograf — som kommer och hugger en kubikmeter om dagen, under det att en van skogshuggare hugger fem, sex kubikmeter om dagen, skall hava samma avlöning som denne. Då slutar naturligtvis den vana skogshuggaren. Jag tror, att en sådan arbetare som den förstnämnda icke bör erhålla en sådan plats, ty han kan icke mycket bidra till arbetet. Men det finns andra platser, såsom för avmärkning och utstämpling, på vilka han kan användas. Att garantera en minimilön anser jag vara omöjligt.

Med dessa ord har jag blott velat tillkännagiva, att jag inser nödvändigheten av tjänstepliktens införande för att kunna fylla det kolossala behovet av ved. Men jag vill i alla fall säga, att så mycket som möjligt bör tagas på frivillighetens väg, och att tvånget skall stå i sista hand. Det är ovillkorligen nödvändigt.

I avseende på utstämplingen av skogarna nämnde herr statsrådet, att skogarna böra ligga efter kommunikationsleder. Jag ber blott att få säga, att enligt min mening höra i högsta grad alla flottleder till kommunikationsleder. På flottlederna kan virket nämligen fraktas mycket lättare än med körning. Man flottar virke lättare en mil, än man kör det en fjärdingsväg. Detta bör beaktas, ty därigenom kan skogsägaren få det virke, som han skall lämna, fördelat på de trakter, där gallring bör ske, och där avverkningen gör den minsta skadan.

Till slut skall jag blott be att få nämna, att jag i en reservation till utskottsutlåtandet begärt att få ett tillägg till motiveeringen. Då det skall komma så mycket oövat folk till skogarna, och då huggningen skall ske under sommaren, är det helt naturligt, att det skall uppstå stor fara för skogseldar. Herrarna veta ju, hur dessa skogseldar härja både i Norrland och annorstädes, och man måste därför kräva, att om kronan verkställer denna avverkning, den allra största varsamhet skall iakttagas. Det finns medel att iakttaga försiktighet. Man begagnar t. ex. utkiksposter, som varsko om någon rökpelare synes stiga upp. Sådana försiktighetsmått böra iakttagas av kronan, då man verkställer denna tvångshuggning på den enskilde skogsägarens mark. De enskilda iakttaga den själva. Man sammansluter sig många gånger om att

hålla sådan vakt. Då kronan nu upptager avverkningen bör den icke vara mindre försiktig.

Vidare har jag i motiveringen velat ha omnämnt, att om staten tager något av det virke, som upplagts för industrins räkning, det tillses att industriidkaren icke tillskyndas någon förlust utan får vad han givit för virket, eller medelvärdet på den ifrågavarande orten under den gångna vintern.

Jag anhåller, att dessa tillägg få inflyta i utskottets motivering.

Herr Olsson, Lars: Herr talman! När jag läste den kungl. propositionen ställde jag mig mycket betänksam mot densamma, dels emedan det genom densamma var möjligt att utnyttja föröfgandelagen i en vidare omfattning, dels emedan den byggde på att taga arbetskraft från lantbruket, vilket jag väl visste, att lantbruket icke tålde. Genom samspråk med befolkningen, har jag även funnit, att genom de författningar och restriktioner, som tillämpats mot jordbruket och dess idkare, ganska stor bitterhet med därav följande modlöshet råder. Fara förelåg således att ännu ytterligare öka denna modlöshet genom de bestämmelser, som lagförslaget innebar. Men å andra sidan stod det klart för mig, att någonting måste göras, för att landet icke skulle komma i verklig bränslenöd. Det syntes mig därför vara den mest lämpliga och praktiskt möjliga vägen att såvitt möjligt gå fram på frivillighetens väg. Ty det är klart, att en skogsägare ser ju mycket hellre, att han själv får avverka sin skog och fylla den plikt, han har mot det allmänna, än att staten skall komma och taga vad den vill och skicka dit främmande folk att avverka och framförsla virke.

Inom utskottet har jag anslutit mig till dem, som hava yrkat på att den frivilliga avverkningen skulle ställas i främsta rummet. Jag kan icke dela den uppfattning, som här har framhållits, att fara skulle ligga i att den privata och frivilliga avverkningen finge komma i främsta rummet. Av herr von Sydow har här yttrats, att det skulle draga arbetskraften från jordbruket. Jordbrukarna och skogsägarna äro ju i de flesta fall samma personer, åtminstone i de trakter, där stora skogar finnas. Då måtte det väl kunna gå för skogsägaren att reglera arbetet själv och sålunda behålla den arbetskraft han har i skogen även för jordbruket. Jag förstår icke heller herr von Sydows mening. I ena fallet vill han gynna jordbruket genom att staten skall reglera arbetskraftens tillförsel till jordbruket. Å andra sidan är han rädd för bestämmelser, som undantaga jordbruket. Han vill således, om jag förstår honom rätt, nästan antyda, att detta arbete bör utföras av jordbrukets idkare. Denna uppfattning kan jag icke dela. Jordbruket bör undantagas, så att icke jordbruksproduktionen äventyras, och jordbrukaren bör få hava frihet att själv avverka det kvantum ved, som belöper sig på hans skog. Att detta har givits ett uttryck i andra stycket av första paragrafen, och jag skall be att få yrka bifall till hela denna paragraf.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Herr Söderberg: Herr talman! Om vi nu, såsom herr von Sydow har gjort, skola tala om det motstånd, som från arbetarnas sida har rests mot detta lagförslag, så bör man dock åtminstone försöka att förstå, varpå detta motstånd huvudsakligast grundade sig. Jag tror mig kunna säga, att det icke grundar sig på någon motvilja mot vad som har gjorts eller kan komma att göras för att motverka arbetslösheten och för att lindra de svåra tider, som nu råda, och under vilka arbetarna nu lida. Skall man försöka tolka detta motstånd, måste man göra klart för sig, under vilka förutsättningar detta motstånd har skapats. Det är ju en mycket lång historia, och jag skulle kunna sysselsätta kammaren ganska länge, om jag ville giva mig in på detta kapitel, men det finner jag icke skäl att göra nu.

Jag tror för min del, att en av orsakerna till att förbittringen mot den kungl. propositionen blivit så stor bland arbetarna — jag är själv en mycket svag tolk för detta missnöje — är huvudsakligen den bryska form, i vilken lagförslaget är avfattat. Man har gatt betydligt mjukare tillväga både i Danmark och Norge. Bränslekommissionen — eller utskottet — upplyser själv, att när den tillsattes, förelåg redan en skiss, ett utkast till en lag, som skulle tillgripas såsom en ytterlig krigsberedskap. Detta lagförslag var så gott som uppbyggt efter tyskt mönster, uppbyggt efter en civil värnpliktslag i ett krigförande land, som nu för krig på tredje året. Detta skulle vara mönstret för vårt vidkommande, och vi äro dock icke något krigförande land, men straffbestämmelser m. m. äro i huvudsak grundade på en sådan förutsättning. Allt detta kom emellertid som en störtskur över arbetarna. Saken var mycket litet omtalad förut, man visste icke det ringaste därom, förr än den korta sammanträngda kommunikén meddelades. Det var detta korta sammandrag, som bums kom över oss. Jämsides med läget vari arbetarna befinna sig redan nu med svårigheter av alla slag och det sätt varpå de sedan flera år bringats till en oppositionell ställning, verkade detta, och man kan gott förstå den ställning de nu intagit och de känslor, de givit uttryck åt. Arbetarna se i detta förslag helt enkelt en fara för att, om det blir lag, det i ett slag kullkastar allt vad under många och långa år vårt organisationsarbete gjort för att få överenskommelser till stånd med arbetsgivarna — en fara för den ställning, vilken vi så mödosamt och svårt tillkämpat oss. Därpå beror det framför allt. Liksom mina partikamrater har jag för min del, förnämligast med avseende på detta hotande spöke av en ännu mer utsträckt arbetslöshet, dock kommit till den uppfattningen, att vi icke våga helt enkelt ställa oss på rent avslag. Och man blir ju ganska betänksam, i synnerhet som vi veta att genom den grupp, som nu i andra kammaren segrat med 2 rösters majoritet, man genomdrivit att jordbruksnäringen helt och hållet skall uteslutas, så att dess arbetare och utöfare bli oberörda av denna lag, som nu föreligger från utskottet. Vidare är samma tendens märkbar i avseende å många andra grupper, man bekymrar sig icke om, huru

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

illa det går med industriens arbetare, man handlar efter vad som närmast rör de egna intressena. Ställningen, som redan nu är svår bland arbetarna, då man med bekymmer ser huru svårt de ha att draga sig fram i dyrtiden, skulle bliva förtvivlad när därtill komme arbetslöshet till följd av materialbrist och bränslebrist. Det och icke annat har varit avgörande för oss, men också den farhågan, att det kanske icke skulle lyckas, huru mycket man än för Kungl. Maj:t rekommenderar tillämpandet av frivilliga åtgärder, att på den vägen fylla det nödvändiga bränslebehovet. Jag förstår för min del det ansvar som den skulle ådraga sig, vilken ställer sig helt avvisande mot all lagstiftning för bränslebehovets trygghande. De åtgärder, vartill konturerna uppdragits i den av herr Sven Persson framförda motionen, anse vi dock böra gå före, och denna lag tillgripas som en yttersta reserv, om intet annat hjälper. Jag har ute i landet på möten med organiserade arbetare försökt att förklara den ståndpunkt, som jag här anför, men de ha stor möda att förstå densamma, jag tvekar icke att säga det i denna kammare. Men i alla fall bör man försöka att förstå min ställning och den socialdemokratiska gruppens ställning i denna fråga.

Nu frågade nyss herr von Sydow, om lagen icke bleve användbar, vad skulle man då ha den till? På samma sätt kunna vi från arbetarhåll säga, att denna lag, som utskottet nu föreslår, skulle verka psykologiskt nedstukande på arbetarna, i första hand blott därigenom att riksdagen fattat beslut om dess antagande. Därtill skall den verka utmanande. Om lagens innehåll måste vi å vår sida säga, att om ställningen är sådan bland dem, som hava det avgörande ordet i frågan och som utgjort majoriteten inom utskottet och att även de längst gående yrkandena i högerreservationen prompt skola genomföras, då måste vi, som känna ställningen ute bland arbetarna och möjligheten att driva fram en förändrad uppfattning, vi måste säga: då kan den gärna vara. Ty då måste bakom isynnerhet högerreservanternas ligga det medvetandet, att om icke lagen kommer till stånd, bränsleanskaffningen skall kunna försiggå på frivillighetens väg ändå. Min ståndpunkt, som jag måste hålla på, ehuru jag vet att min röst i denna kammare betyder litet — min absoluta övertygelse är, att det enda sättet att förmå arbetarna att förstå lagens behövlighet, ligger i att herr Sven Perssons reservation antages. Vi kunna icke heller gå med på något annat, ty i annat fall kommer lagen att betraktas såsom absolut omöjlig av dem som dock i själva verket skola leva under densamma. Arbetarna äro i alla fall de, som skola göra detta, ty i regeln och över huvud taget bli nog icke annat än kroppsarbetare uttagna till skogsarbetet. Sedan tillgången är uttömd på egentliga skogsarbetare, och om man för detta arbete skulle använda industriens arbetare, är jag övertygad att bland dessa skola finnas massor av arbetare, som totalt icke lämpa sig för sådant arbete. Man kan icke tänka sig att de skola göra det, när de under hela sitt liv haft annan verksamhet och kanske aldrig en gång sett hur

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

det går till vid skogsavverkning. Då bör man förstå, vad som motiverar vår uppfattning, att det måste vara en viss trygghet i avseende å arbetsvillkoren. Man har här framhållit, att man icke gärna för personer, som ehuru ovana därvid tagits ut till skogsarbete, kan begära samma lön som de förut i sina yrken innehaft, och det skulle väcka ovilja bland deras arbetskamrater, som utträtta mer än dessa, om de skulle garanteras samma lön. Ja, men det är dock en skillnad. Om en arbetare inom ett visst yrke icke kan uppehålla eller livnära sig, har han rätt att sluta och söka sin utkomst inom sitt eget område där han förut varit anställd, men här är detta honom betaget, här tages han ut till arbete och söker han avvika, drabbar lagens straff honom. Om således uppfattningen hos arbetarna är den, att den civila tjänsteplikten kommer att medföra ett slags livegenskap, är den ganska förklarlig, tycker jag för min del. Man skiljer oss från ett ordnat avtalsväsende och lagen får träda i stället. Man måste då upptaga den tanken, att här andra bestämmelser måste tillkomma, som i någon mån uppväga det abnorma i att man med lagens tillhjälp kommenderar ut folk till arbete, varav de skola leva.

Jordbrukarna ha, genom beslutet i medkammaren, för sin del ansett, att de stå utanför det samhällsintresse, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition. Man kunde då helt naturligt vara frestad att gå med på ett rent avslagsyrkande, men jag vill dock icke göra det utan förklarar att jag inskränker mig till att yrka bifall till det av herr Petrén här framställda yrkandet beträffande första paragrafen.

Herr Alexanderson: Jag hoppas, att herr Söderberg skall övervinna sin svåra frestelse att yrka avslag. Här i denna kammar tycks nu upprepas den duell mellan industriens arbetsgivares och där sysselsatta arbetares representanter, som man så länge fört i utskottet rörande denna sak. Men detta förhållande kan ju dock icke i längden fördölja den enkla sanningen, som är, att det i främsta rummet blir andra samhällsklasser, som få bära den börda, vilken i väsentlig mån, såsom herr von Sydow redan antytt, är avsedd att hjälpa de inom industrien verksamma; och man kan rimligen säga, att både industriens företagare och industriens arbetare ha all anledning att vara tacksamma, när man nu från andra samhällsklasser påtager sig att hjälpa dem bära svårigheterna. Naturligtvis sker detta i känslan av att samhället är en helhet, så att om en lem lider, komma småningom även andra lemmar att lida, i känslan av att vi äro alla i samma båt och få hjälpa varandra. På det sättet kan däremot man icke lägga saken, att här skulle vara fråga om, vilka som skola mest visa från sig lagen som oantaglig, stor-industrien eller industriarbetarna. Man vet också på bägge hållen mycket väl, att det i främsta rummet är till förmån för dem båda, som lagen måste antagas.

Jag skall be att få nämna ett par ord i anledning av de yrkanden, som här framställts vid § 1, och de uttalanden som anknu-

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

tits därvid. Å ena sidan har herr von Sydow yrkat bifall till sin med fleres reservation och omnämnt i kammaren, att den innebure att man skulle taga med möjligheterna att tillgodose livsmedelsproduktionen. Men denna reservation innehåller ett annat moment som herr von Sydow icke med ett ord motiverade, nämligen utslutning av 2 stycket i 1 §: »Tjänsteplikt som nu sagd, må tagas i anspråk, allenast om och i den mån behovet av bränsle icke kan utan oskäligen kostnad betryggande tillgodoses genom frivilligt tillhandahållande». Nu tror jag för min del att det är den allmänna uppfattningen, även i denna kammare, att bästa vägen, varpå man bör gå fram, för att nå ett verkligt gott resultat av det arbete på bränsleproduktion, som måste försiggå redan i sommar, är att man tager den frivilliga anskaffningen i anspråk. Detta så mycket säkrare som det dröjer en hel månad ännu, innan man kan få skogsavverkning genom tjänsteplikt i gång, och denna månad är en synnerligen dyrbar tid. Jag tror således, att utskottsmajoriteten haft synnerligt starka skäl för att kraftigt trycka på den punkten, att den frivilliga bränsleanskaffningen bör komma i främsta rummet, och detta så mycket mer som man vet, att med vårt folklynne skola alla — det gäller både skogsägare, jordbrukare och arbetare, överbud alla som arbeta i enskild praktisk verksamhet — bliva stimulerade på ett helt annat sätt i sitt arbete, om de veta, att de få sköta saken så långt möjligt själva. Behovet av organisation i detta arbete har man i propositionen velat skjuta fram i förgrunden och dess betydelse skall icke förnekas eller underkännas. Det är visserligen möjligt, att om man ginge rent statsorganisativt tillväga med det hela, skulle åtminstone teoretiskt taget resultatet kanske bliva större. Men också blott teoretiskt, ty såsom antytts från en talare, med vilken jag mycket sällan har tillfälle att instämma, nämligen av friherre Gripenstedt, har svenska folket en bestämd motvilja mot att bliva överadministrerat, Den anordningen att det får frivilligt samarbeta med myndigheterna och lämna sin medverkan i den form och den arbetsordning, som det självt får vara tämligen medbestämmande över, den anordningen skall säkert i praktiken visa sig mycket värdefull; utnyttjar man den verkligen på ett lyckligt sätt, kommer man nog att få fram långt mera ved än man kunde tro. I alla fall anser jag, att man med kraft bör inslå på denna väg i början, då man icke har andra vägar till sitt förfogande, av det enkla skäl, att den stora arbetsorganisationen icke kommit i gång, och ur denna synpunkt yrkar jag bifall till 1 §, såsom den lyder i utskottets förslag.

Från socialdemokratiskt håll har icke gjorts något annat yrkande än att stryka orden »eller kvinna», och man har upplyst, att detta har skett i andra kammaren. Jag undrar emellertid om det är riktigt, att stryka dessa ord. Man får här försöka sätta till alla klutar och skaffa bränsle på alla möjliga sätt. Det har framhållits vikten av att även avfallsbränsle tillvaratages samt att bränsle produceras på annat sätt än med vanliga huggningsmetoder. Det är sålunda bl. a. meningen att använda kapsågar

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

och tuggningsmaskiner. Vid sådant förhållande anser jag, att möjlighet i vissa fall finnes att använda kvinnor i arbetet. Vid vissa industrier, där arbetslöshet kan befäras, sysselsättas även kvinnlig arbetskraft, och det har synts utskottet icke böra vara uteslutet att begagna sig även av den.

Därmed kommer jag igen till synpunkten om användande av industriens egen arbetskraft. Herr von Sydow har alltför starkt synes det mig, gjort gällande, att lantbruks- och jordbruksarbetare egentligen äro de, som skulle användas för detta ändamål; och han har vänt sig mot en bestämmelse, som på vårt håll i utskottet ansetts ytterst viktig att bibehålla, nämligen, att den som varit verksam i den frivilliga bränsleanskaffningen hos enskilda arbetsgivare, som arbetat i samförstånd med de offentliga myndigheterna, skulle få räkna sig denna verksamhet tillgodo, likaväl som om han uppfyllt allmän tjänsteplikt. Den frivilliga tjänsten får icke sättas tillbaka och den enskilda arbetsgivaren icke handikapas. Ty en person, som erbjödes arbete i privat tjänst, skulle då svara: »nej, jag bleve då först upptagen av arbete hos Eder och finge sedan icke räkna mig mitt arbete till godo vid uttagningen till allmän tjänsteplikt. Så mycket tid kan jag ej undvara». Herr von Sydow svarar härpå, att det går icke an att låta dem slippa, ty följden bleve då att denna tjänsteplikt tyngre fölle på industriens egna arbetare, d. v. s. arbetare som äro sämre skogsarbetare än skogsbrukets eller jordbrukets egna arbetare. Ja, så starkt får man icke trycka därpå, att jordbruksarbetarna måste sköta detta. Det kan därvid icke få vara avgörande, vilka arbetare som på samma tid skulle prestera den största arbetsprodukten. Att gå efter dylika rent teoretiskt nationalekonomiska grunder duger icke i ett fall som detta. Det är dock ett stort intresse, av att bördorna fördelas någorlunda jämnt. Den industri, vars bränslebehov det gäller att säkerställa, får lov att skicka ut sina arbetare och såvitt möjligt sörja för sina egna behov av bränsle, såsom även kraftigt understrukits i herr von Kochs m. fl:s motion.

Den fråga, som varit föremål för meningsskiljaktighet mellan herr von Sydow och herr Söderberg, nämligen om en i särskild form garanterad minimilön, vill jag icke närmare inlåta mig på. Jag upprepar vad jag sagt förut, att jag tror, att man å båda sidor icke bör taga sig alltför bestämd ton och förklara, att om man icke får fullt ut vad man från den sidan begär, är det hela oantagligt. Till slut blir det dock så, att man får jämka sig ihop och gå varandra till mötes halva vägen var, således ungefär till den punkt, där de liberala reservanterna stannat.

Jag ber således att få yrka bifall till den första paragrafen i utskottets förslag.

Herr Ingeström: Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle framhålla de bekymmer, som jag känner inför detta lagförslag, så mycket mer som jag är övertygad, att dessa bekymmer till fullo delas av alla jordbrukare, åtminstone i mellersta Sveriges trakter,

vilka jag känner bäst till och som även äro de trakter, som säkerligen mest komma att beröras av denna lag.

När man läser propositionen och det föreliggande betänkandet fästes givetvis tanken på att det är jordbruksnäringens folk, som i första hand skall användas för det ifrågavarande ändamålet. Och det uttalande, som herr von Sydow nyss gjorde, har ännu mer bestyrkt oss i den uppfattningen och icke så litet ökat vår oro. Visserligen har herr Alexanderson med mjuk hand sökt släta över något av vad herr von Sydow yttrade, men långt ifrån tillräckligt för att lugna oss. Det måste i alla fall betecknas såsom sorgligt att, när jordbruksnäringens representanter framhålla sina bekymmer, detta kallas för klassegoism. Man tror från industriellt håll, att det icke kan finnas annat än ekonomiska intressen bakom. Det är uppfattningen på den sidan. Men vi som hava att handskas med mer eller mindre stora jordbruk, vi veta vilken oro vi äro utsatta för. Vi veta huru svårt det är för oss att nätt och jämt få in grödan mer eller mindre fördärvad till följd av dålig bärkning. Vi veta hur ytterligt svårt det är att få så vår höstsäd i rätt tid och hur skörderesultaten därigenom i de flesta fall betydligt decimerats. Vi stå inför dessa faktiska förhållanden som icke kunna ändras. Tillgången på arbetskrafter för jordbruket har år efter år minskats. Värnplikten är därtill en bidragande orsak, och industriens uppsving har icke tagit så litet av jordbrukets folk. Nu säger man, att det måste för oss vara en livsuppgift att öka produktionen av spannmål i landet, sedan importen är avstannad, men det kan icke annat än att hos oss väcka bekymmer, att vi från ledande håll icke mötts av mera förståelse. Det är en allmänt utbredd uppfattning bland alla Sveriges lantmän, att den nuvarande regeringen synes alltför mycket gynna industrien, men sakna förståelse för jordbrukets utveckling, och vi skola helt säkert få erfara, att instundande vinter bristen på bränsle kommer att bli långt mindre kännbar än bristen på livsmedel. Nu sade finansministern, att faran beträffande bränsleförrådet för kommande vinter är stor och att vi måste lita på den egna produktionen. Om så är förhållandet, vilket icke kan betvivlas, måste det i alla fall åtminstone bland oss lantmän väcka en viss undran, att icke från regeringshåll vidtagits kraftiga åtgärder för att lägga beslag på i landet befintligt bränsle. Man säger visserligen att det skall komma att läggas beslag på kolved och småtimmer, men så har ännu icke skett. Och jag är övertygad att, om beslag nu vid detta tillfälle varit genomfört, detta lagförslag säkerligen skulle mottagits med större sympatier, än vad som nu är förhållandet. Det är till exempel egendomligt att se, att kolning av ribbved i största utsträckning försiggår vid sågverken. Och det kan ej annat än väcka undran, att samtidigt som en jägmästare i närheten av Karlstad går och bläcker på ungskogen för nedhuggning till ved, mila på mila kolas nära intill. Vi hava sett en uppgift om att man lagt beslag på props, men jag har endast sett det i en tidning. Men det som är props den ena dagen kan vara massaved den andra, och då är det fritt. Och att småtimmer icke ännu beslagtogs giver också anledning till förvåning.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Nu skulle jag till 2 § vilja göra ett tillägg, och det är endast under den förutsättningen som jag skulle vilja yrka bifall till denna lag. När 2 § förekommer skall jag framställa ett yrkande, som går ut på att de personer, som syssla med jordbruk, fritagas från lagens bestämmelser.

Beträffande första paragrafen får jag yrka, att orden »eller kvinna» måtte utgå, vilket beslut fattats i andra kammaren.

Herr Ström: Jag kommer att yrka avslag på denna paragraf och därmed på hela lagförslaget och bifall till andra momentet i herr Lindhagens reservation, och jag skall be att i korthet få motivera detta avslagsyrkande.

Det synes mig först, att hela detta förslag, hela detta försök att på byråkratisk och administrativ väg i ett enda slag, med en väldig hast trollo fram ved, endast är ett insegel på den bankrutt, som det privatkapitalistiska systemet har gjort. Bränslenöden är ett arv från den förra regeringen, ett arv som den nuvarande fått övertaga och nu skall försöka lösa med ett förtvivlat alexanderhugg, ett vågspel som kan resultera i att allt går sönder i stället. Jag är övertygad om att denna lag ej kan lösa bränslefrågan, men kommer att medföra olidligt trassel och olidliga orättvisor och svårigheter. Den kommer att bli en impopuläraste av alla lagar och den kommer att bereda sina upphovsmän allt annat än glädje. För det första stå här industri och lantbruk alldeles emot varandra. De komma, dessa båda parter, sannolikt att försöka vältra över bördorna den ena på den andra, och det kommer att bli en väldig tvekamp för att komma loss å båda sidor.

Vidare har det tyvärr även kommit att uppstå ett slags motsättning mellan industriarbetare å ena sidan och jordbruksarbetare och bönder å den andra, som även kommer att vålla stora svårigheter och skapa en hel olidliga förhållanden. Jag är övertygad om att, om man tvångsuttager industriarbetarna, som ju sägas vara dem, man skall hjälpa med lagen, i det arbetslöshet skall undgås, så kommer det så långt ifrån att hjälpa industriarbetarna, att det kommer att skada dem, i det man kommer att tvinga vissa industrier, från vilka arbetarna kommenderas ut i skogarna, att stänga, och detta kommer naturligtvis att öka arbetslösheten, ty det är icke lätt att sätta i gång industrier, när de en gång blivit stängda och en del arbetskrafter äro borta. Således kommer detta icke att bereda industrien och inte heller industriarbetarna någon fördel. Å andra sidan komma jordbrukarna att säga: vi producera livsmedel, och därför måste vi hava vårt folk för oss. Livsmedel äro det viktigaste av allt, och utan det kunna vi icke reda oss på något vis. De komma således att göra allt vad de kunna för att få behålla sina arbetskrafter, och sedan kommer man att skylla på regering och riksdag när livsmedelsbrist uppstår. Rycker man bort småbrukare och småbönder från jorden blir eländet ännu värre. Vilka skola bärga skörden? Vilka producera livsmedel?

Nu har andra kammaren med fullständigt söndersprängda par-

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

tiband i atskilliga frågor fattat högst egendomliga beslut, som nästan, kan man säga, kullkastar de ursprungligen tänkta linjerna. Detta gör, att det verkligen ser ut, som om det hela skulle bli ett kaos. Det har också sagts i andra kammaren att det kommer att praktiskt taget bli nästan omöjligt att tillämpa lagen. Den kommer att bli en lag på papperet. Det kommer i varje fall, så söndertrasad som den ju är, att bli förenat med stora svårigheter, att finna en rättsida på den och även om den under sådana förhållanden efter sammanjämkning går igenom, vet jag icke vilken glädje det kan vara med en sådan lag.

Därtill kommer, att den faktiskt är och blir en klasslag. Den blir en tvångslag, riktad framförallt mot vissa grupper av arbetare, vare sig jordbruksarbetare och skogsarbetare eller industriarbetare. Det blir en klasslag, som kommer att kännas ofantligt tung och orättvis. Och så vitt jag känner, hava ju både den ena parten och den andra parten, framförallt först industriarbetarna, men nu senast bönderna, med kraft och energi motsatt sig varje tanke på en sådan lag med hänsyn till ekonomiska, organisatoriska och även andra förhållanden. Sålunda finnes det ingen bärande grund bakom, och folkopinionen ligger emot den. Trampas den nu likafullt igenom av högern och högersocialisterna, så få dessa partier taga ansvaret.

Då säger man: vad skall man göra i stället? Det är en sak, som jag verkligen förvånar mig över att regeringen icke tänkt på. Denna fråga borde ha lösts icke genom en militarisering av arbetskraften å la Preussen utan genom en statligt understödd kooperation i stor stil under organiserad samverkan mellan industrins och jordbrukets alla krafter, välvilligt stödda av staten. På det sättet skulle frågan lösts. Jag tror, att det skulle varit en väg som kunnat mottagas på helt annat sätt, än den nu föreliggande förhatliga tvångslagen, som dessutom är ett för hela arbetarklassens frihet ödesdigert steg mot liv-egenskap. Under sådana förhållanden, och då saken står som den står, måste jag säga, att jag finner vad herr Lindhagen i sin reservation framhållit vara synnerligen vägande, och jag vill för min del sluta med att yrka avslag på den föreliggande paragrafen och bifall till mom. 2 i herr Lindhagens reservation.

Herr Rosén: Jag läste i en tidning för ett par dagar sedan en notis av följande lydelse: »Ett betydande antal vagnslaster ved frak-
tas i dessa dagar från Sverige till Danmark, där man gör stora uppköp för vinterbehoven. Då bränsletillgången här i landet är knapp och ej förslår för landets eget behov och då priserna å bränsle vidare äro orimligt höga, uttalar Folkets Tidning, att regeringen genom exportförbud på ved bör trygga den egna tillgången åt det egna landet.» Jag vill göra en fråga till herr finansministern: är det verkligen möjligt, att man låter ved exporteras till andra länder?

Finansministern har tidigare i afton förklarat, att det är meningen, att vedbränslet skall tagas i anspråk redan nu. I den mån detta gäller järnvägarna ber jag att få uttala den önskan, att man måtte gå till väga med en viss försiktighet. För några dagar sedan

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

verkställdes proveldning med ved vid en norrländsk järnvägsstation. Då inträffade det, att såväl den ved som upplagts på lokomotivets tender som den ved som låg på de närmast lokomotivet gående tre vagnarna fattade eld. Jag tror, att det kan vara förenat med avsevärd risk att under sommarmånaderna i nämnvärd utsträckning, åtminstone där det förekommer starka stigningar, använda ved.

Jag vill också hemställa, att man i år i största möjliga utsträckning utnyttjar sjökommunikationerna, så långt detta är möjligt. Vi ha aldrig i mannaminne haft sjötrafiken på övre Norrland i gång så länge som i fjol, nämligen ända till jultiden, men trots upprepade uppmaningar till regeringen att använda denna kommunikationsled gjordes icke det, utan all trafik måste läggas på järnvägen. Härigenom uppstodo stora svårigheter att få fram förnödenheter.

Finansministern åberopade som ett starkt skäl, att man behöfve få fram ved för uppvärmning av bostäder. Så är förhållandet icke minst i städerna, men jag hemställer, huruvida det icke vore nödvändigt att i tid tänka på ransonering av ved. Jag anser det onödigt att under rådande förhållanden även under instundande vinter hålla stora lyxväningar uppvärmda.

Man bör även hava sin uppmärksamhet riktad på kolningen. Herr Ingeström har berört den saken. Jag skall komplettera hans uppgift. Det har aldrig någonsin förekommit åtminstone i Norrland, att det funnits så väldiga kvantiteter kol liggande vid järnvägarna som under denna vinter, och stora mängder ligga kvar fortfarande i brist på möjlighet att få dem därifrån. Om det blir svårigheter i sommar att få kolen söderut på järnväg, så bli de förstörda till vintern, ty det påstås av sakkunniga, att när hösten kommer och kolen bli genomvåta och sedan kölden inträder, så frysa kolen sönder och bli värdelösa, men trots detta kolas det fortfarande däruppe.

Man har talat om att man borde särskilt brandskatta de norrländska skogarna. Finansministern har påvisat de svårigheter som möta härför. Mycket skulle emellertid hava vunnits, om icke riksdagen själf för två år sedan hade mot norrlänningarnas protester stiftat en lag, som så gott som omöjliggjorde vedhuggning. I fjol väcktes en motion vari hemställdes om ändring av denna olyckliga lag. Men denna motion avslogs — naturligtvis därför att man icke fått tillräcklig erfarenhet av den förra lagens verkningar. Ett av de norrländska landstingen ingick till regeringen i höstas med en framställning om åtminstone den ändringen av lagen, att man skulle få hugga ved, och för några dagar sedan har riksdagen vidtagit en sådan ändring i densamma. Hade man lyssnat till norrlänningarnas önsknings för två år sedan, hade åtminstone icke rätt någon brist i det avseendet i övre Norrland.

Jag anser, att man bör använda militär i största möjliga utsträckning för vedhuggning. Jag tror icke, att det skulle vara någon avsevärd fara för landet, om ett par årsklasser värnpliktiga skulle tagas från lägerplatserna och användas i skogarna. Indu-

strin kan också sörja för sitt eget vedbehov. Det skulle icke skada, om arbetsgivarna beviljade industriarbetarna en halv eller en månads semester och att denna semester så användes av arbetarna för att skaffa ved åt sina industrier.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att förutom beträffande motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade rörande föreliggande paragraf framställt följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som tillstyrkts i herr Peterssons i Lidingö villastad m. fl. vid förevarande punkt avgivna reservation; 3:o), av herr *Petrén*, dels, i fråga om paragrafens första stycke, att utskottets förslag därutinnan skulle godkännas med den ändring, att orden »eller kvinna» uteslötes, dels ock, vidkommande andra stycket, att detta skulle antagas att lyda så, som förordats i herr Perssons i Norrköping m. fl. reservation; 4:o), av herr *Ingeström*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring att orden »eller kvinna» utelämnades; samt 5:o), av herr *Ström*, att kammaren skulle avslå paragrafen och antaga det förslag, som innefattades i andra momentet av herr Lindhagens vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av utskottets förslag i denna del, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill att 1 § i den av lagutskottet i utlåtande nr 64 punkten A) föreslagna lag skall lyda så, som förordats i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. vid förevarande punkt avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, utskottet föreslagit.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 43.

Angående härefter motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade anant yrkande ej förekommit, än, av herr *Larsson*, *Knut*, att vad

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

därom yttrats i den av honom vid nu föreliggande punkt avgivna reservationen skulle godkännas.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till herr Larssons yrkande samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

2 §.

Denna paragraf lydde:

Från tjänsteplikt äro, i den mån Konungen ej annorlunda förordnar, undantagna

a) ämbets- och tjänstemän på ordinarie eller extra beställning hos staten, landsting eller kommun;

b) krigsmän och personer, som eljest innehava sådan anställning eller förrätta sådan tjänstgöring, som avses i 6 § i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914; samt

c) fast anställd personal vid järnvägar och andra kommunikationsinrättningar, som äro upplåtna för allmän trafik, samt vid staten, landsting eller kommun tillhöriga verk och inrättningar, i den mån sådan personal ej faller under a).

I anförd reservation hade herrar *Alexanderson*, *Lars Olsson*, *Karlsson* i Fjäl och *Pettersson* i Södertälje yrkat, att till 2 § i utskottets lagförslag skulle fogas ett nytt stycke, så lydande:

Värnpliktig vid infanteriet, som under år 1917 skall undergå repetitionsövning, må ej före övningen uttagas till allmän tjänsteplikt, med mindre Konungen därom förordnat. Har efter dylikt förordnande värnpliktig, som ovan sägs, fullgjort allmän tjänsteplikt, äge han för den tid han sålunda tjänstgjort, tillgodoräkna sig fullgjord tjänsteplikt såsom under år 1917 fullgjord repetitionsövning.

Vidare hade uti herrar *Perssons* i Norrköping och *Borgs* reservation yrkats, att punkten b) i 2 § skulle utgå, ävensom att riksdagen skulle för sin del antaga följande

Lag

angående de värnpliktigas uttagande till tjänsteplikt.

Värnpliktig, som under år 1917 skall undergå repetitionsövning, må, enligt lagen angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, uttagas till allmän tjänsteplikt före repetitionsövningen. Värnpliktig, som, enligt vad ovan sägs, fullgjort allmän tjänsteplikt, äge för den tid han sålunda tjänstgjort tillgodoräkna sig fullgjord tjänsteplikt såsom under år 1917 fullgjord repetitionsövning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling samt gäller till och med den 31 maj 1918.

Herr Ingeström: Jag anhåller, att till 2 § måtte fogas ett mom. d), så lydande: »Personer som äro fullt sysselsatta vid jordbruk.» Denna paragraf är antagen av andra kammaren med den lydelsen.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr Dahl: Jag skall icke uppehålla kammaren med att söka påvisa de farliga följderna av den av herr Ingeström anvisade vägen. Jag tror, att för var och en, som har kommit till insikt om nödvändigheten av denna lag, skall det också vara uppenbart, att ett godkännande av herr Ingeströms förslag skulle avklippa möjligheten att få denna lag effektiv. Jag ber därför att få yrka avslag på herr Ingeströms förslag och bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr Ingeström: Jag anhåller att fortfarande få yrka bifall till 2 § med det av mig föreslagna nya mom. d): »Personer som äro fullt sysselsatta vid jordbruk», med förslag om tillfogande av ett nytt stycke till paragrafen, samt i övrigt bifall till den av herrar Alexanderson, Lars Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Alexanderson: Jag skall be att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid denna paragraf fogade reservationen, som kammaren återfinner under punkt E) på sid. 52 i lagutskottets utlåtande. Detta tillägg innehåller ett förbud att i vidare mån än Konungen förordnar uttaga de personer, som skola fullgöra detta års repetitionsövningar, till den civila tjänsteplikten. Men det kombineras med det tillägg, att i den mån Konungen förordnar, att de skola uttagas till sådan tjänsteplikt, skola de åter åtnjuta befrielse från årets repetitionsövningar. Idén med detta tillägg är således, att det skall vara möjligt att träffa sådant arrangemang, att man kan taga ut ett betydande antal av årets repetitionsövningspliktiga till vedhuggning med den effekten, att de sedan befrias från repetitionsövningarna och således bliva i tillfälle att deltaga i skördearbetet och annat jordbruksarbete under september månad. Förhållandet är ju, såsom i utskottets motivering omnämnts, att i år är årsklassen av sådana som skola repetitionsövas större än vanligt. Den övergår egentligen vad även från militärt håll lär finnas möjligt att så att säga konsumera, och därför kunde 25 procent av dessa repetitionsövningsskyldiga utan någon som helst militär olägenhet borttagas. Och till och med om det ytterligare borttages 25 procent, så återstår tillräckligt stor del för att regementsövningarna skola kunna med någon framgång komma till stånd. Å andra sidan, efter de upplysningar som inhämtats från olika håll, torde det icke vara sannolikt, att mer än 50 procent av dessa repetitionsövningskyldige utgöras av personer, som skulle kunna göra någon synnerlig nytta i skogarna. Naturligtvis skulle även de övriga småningom kunna uppövas i någon mån, men från början äro de ovana att syssla med det skogsarbete, som här kommer i fråga, och de skulle

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

sålunda icke utgöra något särdeles fördelaktigt tillskott till den civila tjänsteplikten. Man finge sålunda det resultat, att man toge ut allt det manskap, som verkligen bleve av förstklassig nytta för den civila tjänsteplikten, och å andra sidan räddade dem för skördearbetet, medan de militära övningarna kunde med visserligen decimerad skala fortgå. Såsom framgår av den motivering, som i en reservation blivit tillagd detta yrkande, förhåller det sig så, att man inom utskottet från regeringshåll fått anledning att uttala en grundad förväntan, att Kungl. Maj:t skulle på av mig omnämnt sätt använda en befogenhet, som bleve lagd i Kungl. Maj:ts hand genom det föreslagna tillägget. Till detta förslag skulle också höra ett tillägg till 11 §, som innebär, att ifrågavarande värnpliktiga skulle uttagas till tjänsteplikt före några andra — om redan arbetslösa personer fråsens. Jag och mina medreservanter ha icke kunnat finna annat, än att det vore ett synnerligen lyckligt sätt att lösa detta spörsmål om de värnpliktiges användning för allmän tjänsteplikt, ett spörsmål, som redan under den föregående diskussionen blivit berört.

Vad vidare angår det ytterligare tillägg till paragrafen, som herr Ingeström nyss yrkat på och som vunnit bifall i andra kammaren, vill jag till en början erinra om, *dels* att detta yrkande i andra kammaren antogs, efter det att det föregåtts av en kontraposition, varigenom det måhända blivit en smula oklart, huruvida den slutliga voteringen kom att bliva ett uttryck för kammarens egentliga önsknings och *dels* att denna slutliga votering gav till resultat endast två rösters majoritet, nämligen 87 mot 85. I sak ber jag att få framhålla, att det icke kan vara lämpligt, att i 2 § intages ett absolut förbud att uttaga vissa personer, som icke kunna med någon objektiv säkerhet utpekas. Detta kan ske i fråga om ämbets- och tjänstemän på ordinarie stat, krigsmän och personer, som eljest innehåva sådan beställning eller förrätta sådan tjänstgöring, som avses i 6 § strafflagen för krigsmakten, samt fast anställd personal vid järnvägar, vilka i paragrafen förklaras vara undantagna. Vilka personer åter, som kunna sägas vara »fullt sysselsatta» inom jordbruket, är naturligtvis en smaksak. Ett stadgande av denna art hör därför hemma i en annan del av lagen, nämligen den instruktion för de kommunala arbetsnämnderna, som är intagen i § 11, varest det omnämnes vilka kategorier, som böra i möjligaste mån skonas från uttagande till den civila tjänsteplikten. Där finnes ock under moment 2 c) bestämt, att hänsyn bör tagas till att »arbetskraft, som sysselsättes vid livsmedelsproduktion eller frivilligt åtagen bränsleanskaffning ej tages i anspråk i sådan omfattning, att nämnda produktion eller anskaffning därigenom äventyras». Vill man möjligen yrka på en någon strängare formulering i denna instruktionella föreskrift för kommunal arbetsnämnd, vore det ett möjligt yrkande, men en bestämmelse sådan, som den vilken med knapp majoritet antagits i andra kammaren och som herr Ingeström här påyrkat, den vågar jag påstå kommer att visa sig lagtekniskt omöjligt att vidhålla.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till lagen i en-

lighet med den av mig och mina medreservanter avgivna reservationen.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet Carleson: Till mig ställdes en interpellation angående export av ved, som skulle hava ägt rum från Sverige till Danmark. Beträffande det parti ved, som omnämndes här eller några vagnslaster brännved, är det nog förhållandet, att det helt nyligen gått ut ett litet parti ved och att därför lämnats en kompensation i varor av beskaffenhet att här i Sverige vara väl erforderliga, enär de tillhörde folknäringen. För övrigt utgår icke från Sverige annat än små partier splitved för lädfabrikation i Danmark, och för denna splitved, varom avtal träffats långt tidigare, lämnas kompensation. Utan att vilja det minsta antyda något om utgången av vissa förhandlingar, som nu föras, vill jag för övrigt framhålla, att från Danmark införes till Sverige såsom bekant icke så små partier av fettvaror och att Danmark för dessa begärt och fått kompensation ligger i sakens natur. I den kompensationen ha hittills icke ingått bränslevaror, men jag vill säga, att förhandlingar naturligtvis alltid måste komma att föras, om dessa varor fortfarande skola kunna inkomma från Danmark och att vi måste vara beredda på att härför lämna kompensation.

Herr Dahl: Beträffande den sakliga innebörden i det tillägg till 2 §, som innefattas i herr Alexandersons m. fl. reservation och vartill han yrkat bifall, har jag desto mindre anledning att ingå i någon saklig diskussion, som jag i likhet med flere andra medlemmar av högerpartiet inom utskottet — jag tillkännager det öppet här — icke varit obenägen att acceptera detta tillägg, såvida en uppgörelse över hela linjen kunnat komma till stånd och ett beslut å sammanjämkningens väg på förhand kunnat åstadkommas. Men saken ligger nu så, att vi hava skilda punkter att sammanjämka och bland andra en punkt, som innefattas i en reservation till 18 §. Då vi sålunda ha att söka sammanföra ganska stridiga åsikter, nödgas jag lägga de herrar på hjärtat, som vilja föra denna lag i hamn på bästa sätt, att biträda utskottets förslag och sålunda besluta, att 2 § antages oförändrad sådan som den föreligger i utskottets förslag.

Herr Petré: I den reservation, som jag biträtt, yrkas på den förändring i paragrafen, att manskapet vid krigsmakten ej skulle undantagas ifrån tjänsteplikten. I samband med detta yrkande yrkas i denna reservation dels på den avfattningen av 11 § 2 mom. att till tjänsteplikten skulle i första hand förutom arbetslösa uttagas inskrivna värnpliktige, tillhörande årsklasserna 1914—1916, i den omfattning de lämpligen kunde användas till bränsleanskaffning, dels ock på antagande av en särskild lag som medgäve, att värnpliktig, som under år 1917 skall undergå repetitionsövning, måtte, enligt lagen angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall, uttagas till allmän tjänsteplikt före repetitionsövningen. I vår reservation yrkas med andra ord att den civila tjänsteplikten

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

skall gå före den militära värnplikten. I likhet med en föregående talare tror jag nämligen, att det icke kan vara någon fara för, att de värnpliktiga i största möjliga utsträckning, i stället för att undergå repetitionsövningar, tagas i anspråk för den tjänsteplikt, som det nuvarande nödläget kan kräva, och därför skall jag be att få yrka bifall till den av herrar Persson i Norrköping och Borg på nu ifrågavarande paragraf framförda reservationen.

Herr *Alexanderson*: Den siste ärade talaren yrkade bifall till ett förslag om en särskild lag, som innehåller, att de värnpliktiga under år 1917 skulle före repetitionsövningen uttagas till allmän tjänsteplikt. Men vi ha ju redan antagit första paragrafen i tjänstepliktslagen, som säger, att *alla* män och kvinnor mellan 15—60 år äro skyldiga till civil tjänsteplikt. Därav torde framgå, att den nu föreslagna lagen skulle sväva i luften. De värnpliktiga äro före övningstiden icke krigsmän och falla alltså icke under undantaget i 2 §. Detta förslag i reservationen har nog tillkommit utan tillbörligt beaktande av de lagtekniska synpunkterna. Det syftemål, som eftersträvas, nås i själva verket genom den reservation vid 2 §, till vilken jag förut tillätit mig att yrka bifall.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om förevarande paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Alexanderson*, att paragrafen skulle godkännas med det av honom m. fl. reservationsvis föreslagna tillägg; 3:o), av herr *Ingeström*, lika med herr *Alexanderson* med den ändring att det i slutet av momentet b) av första stycket förekommande ordet »samt» utelämnades och att detta ord i stället infördes sist i momentet c) ävensom att därefter tillades ett nytt, med d) betecknat moment, så lydande: »personer, som äro fullt sysselsatta inom jordbruket»; samt 4:o), av herr *Petrén*, dels att utskottets förslag till paragrafens lydelse skulle antagas, med den ändring, som föranleddes av bifall till herr *Perssons* i Norrköping och Borgs reservation i fråga om momentet b), dels ock att kammaren skulle för sin del antaga den i sistnämnda reservation förordade lag angående de värnpliktigas uttagande till tjänsteplikt.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med ifrågavarande yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande av utskottets förslag i föreliggande del vara med övervägande ja besvarad.

3 §.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Riksbetsnämnden skall bestå av ordförande och minst sex

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

andra ledamöter, utsedda av Konungen. Länsarbetsnämnd skall bestå av ordförande och sex andra ledamöter, utsedda av Konungen efter riksarbetsnämndens i samråd med Konungens befallningshavande avgivna förslag. Vid utseende av ledamöter i riksarbetsnämnden och länsarbetsnämnd skall hänsyn tagas till erforderlig insikt i sociala frågor, särskilt rörande arbets- och löneförhållanden i allmänhet. För ledamöterna utses suppleanter.

Herr Olsson, Lars: I 4 § stadgas bland annat, att vid utseende av ledamöter i riksarbetsnämnden och länsarbetsnämnd hänsyn skall tagas till erforderlig insikt i sociala frågor. I motiveringen till denna paragraf har intagits en passus, som lyder, att i dessa nämnder plats bör beredas jämväl för jordbrukare. Jag vill med anledning av detta stadgande i lagen, som jag icke är nöjd med, beträffande jordbrukarnes representation rikta en maning till herr finansministern, att man vid utseende av riksarbetsnämnden och länsarbetsnämnd måtte tillse, att jordbruket blir bättre representerat i dessa nämnder. Jag gör det desto hellre, som jag sett förslag på ledamöter i en länsarbetsnämnd, däri det föreslås *en* representant för jordbruket, men *två* från köpingar och municipalsamhällen, som icke voro jordbrukare, och enligt vilket förslag alla övriga såväl ordinarie som suppleanter voro stadsbor. Jag kan icke förstå att sådana personer kunna bedöma, huruvida personer äro behövliga för jordbruket och när de behövas. Jag anser det vara en styrka för nämnderna själva, att även representanter för jordbruket inom dessa nämnder finnas som kunna giva råd och upplysningar, när så erfordras.

Jag har intet yrkande om ändring av paragrafen.

Efter härmed slutad överläggning godkändes föreliggande paragraf.

5 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Kommunal arbetsnämnd skall bestå av det antal ledamöter, som av Konungens befallningshavande bestämmes, dock minst tre, av vilka en ledamot, tillika ordförande, utses av Konungens befallningshavande samt övriga ledamöter väljas i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, på allmän rådstuga samt å landet av kommunalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, å kommunalstämma.

Vid valet av ledamöter i kommunal arbetsnämnd skall iakttagas, att såväl den för nämnden erforderliga, inom och utom kommunalförvaltningen tillgängliga sakkunskapen på olika områden som de särskilda av nämndens verksamhet berörda intressena utan ensidighet beaktas.

För ledamöterna utses suppleanter.

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Vid val å allmän rådstuga eller kommunalstämma äge varje röstande en röst.

I herr *Peterssons* i Lidingö villastad m. fl. ovanberörda reservation hade för nu ifrågavarande paragraf föreslagits följande affattning:

Kommunal arbetsnämnd skall bestå av det antal ledamöter, som av Konungens befallningshavande bestämmes, dock minst tre, av vilka en ledamot, tillika ordförande, utses av Konungens befallningshavande samt övriga ledamöter väljas i stad av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, på allmän rådstuga samt å landet av kommunalfullmäktige eller, där sådana icke finnas, å kommunalstämma.

Vid valet av ledamöter i kommunal arbetsnämnd skall iakttagas, att såväl den för nämnden erforderliga, inom och utom kommunalförvaltningen tillgängliga sakkunskapen på olika områden som de särskilda av nämndens verksamhet berörda intressena utan ensidighet beaktas.

För ledamöterna utses suppleanter.

Herr von Sydow: I 5 § föreslås, att vid val till kommunal arbetsnämnd, som ske på allmän rådstuga eller kommunalstämma, varje röstande skulle äga en röst. Häremot ha högerrepresentanterna inom utskottet anmält sin reservation. Vi ha nämligen ansett, att då det finnes i kommunallagarna stadgad en viss röstskala, skall man icke på omvägar söka komma den till lifes. Jag tror dessutom, att om vi taga det röstningssätt, som här föreslås, skulle nämndernas sammansättning bli alltför ensidig. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Petersson i Lidingö m. fl. avgivna reservationen.

Herr Alexanderson: Herr von Sydow ansåg, att man på omvägar ville komma den kommunala rösträttsskalan till livs genom att här i detta fall tillämpa principen: en man en röst. Jag ber att få erinra, att denna princip icke blott är gällande vid nämndemansval — och de här ifrågavarande nämnderna komma ju att utöva en viss domarartad befogenhet — utan även ifråga om pensionsnämnd är det uttryckligen föreskrivet, att enröstsprincipen skall tillämpas. Det är sålunda bara ett fortgående på en väg, som man för länge sedan slagit in på, som man nu fullföljer. Att man ifråga om dessa nämnder yrkat på enröstsprincipens tillämpning, det kan icke gärna vara prejudicierande för den större frågan om den kommunala rösträtten, som nog i sin tid lär få sin lösning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl: Endast ett par ord med anledning av herr Alexandersons yttrande! Det är visserligen riktigt, såsom herr Alexanderson erinrade, att för val av pensionsnämnd är stadgad denna enmansrösträtt. Men detta undantagsstadgande tror jag icke manar till efterföljd, åtminstone från deras sida, som fortfarande

hålla på en gradskillnad ifråga om den kommunala rösträtten. Men jag skall icke rulla upp en principdebatt om detta spörsmål, utan jag ber att få återfalla till samma synpunkt, som jag nyss tillåtit mig framhålla, då jag pekade på att ur ren praktisk sammanjämnings synpunkt är det synnerligen önskvärt, om majoriteten i denna kammare stannar vid godkännande av den mening, som reservanterna anslutit sig till, vilken innefattar bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på föreliggande paragrafs godkännande i enlighet med utskottets förslag samt vidare därpå att paragrafen skulle antagas att lyda så, som förordats i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

6—10 §§.

Godkändes.

11 §.

Nu föredragna paragraf lydde:

Mom. 1. Konungen äge, där det finnes påkallat, till efterrättelse antingen under viss tid eller tillsvidare eller i visst fall, föreskriva, i vad mån tjänstepliktiga, sysselsatta inom viss näring eller visst yrke, skola vara fritagna från kallelse.

Mom. 2. Vid meddelande av kallelse skall tillses, att personer, vilka av allmänna medel erhålla understöd, för vars åtnjutande arbetslöshet uppställts såsom villkor, såvitt möjligt tagas i anspråk.

Därjämte bör hänsyn tagas

a) till den tjänstepliktiges föregående verksamhet, arbetsförmåga, levnadsålder, hälsotillstånd, familjeförhållanden och hemort,

b) därtill att för arbetet erhålles den arbetskraft, som arbetsföreståndaren för ändamålet finner bäst,

c) därtill att arbetskraft, som sysselsättes vid livsmedelsproduktion eller frivilligt åtagen bränsleanskaffning, ej tages i anspråk i sådan omfattning, att nämnda produktion eller anskaffning därigenom äventyras, ävensom

d) därtill att, i den mån så ske kan, lämplig avlösning beredes de tjänstepliktiga samt att frivilligt arbete för bränslebehovets täckande tillgodoräknas i lika mån som fullgjord tjänsteplikt.

Mom. 3. Länsarbetsnämnderna skola övervaka de tjänstepliktigas uttagande och åligger det kommunal arbetsnämnd att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som, utöver stadgandena i denna lag och av Konungen i ämnet givna bestämmelser, må av riksarbetsnämnden eller länsarbetsnämnd, i den ordning Konungen bestämmer, varda meddelade till ledning i ifrågavarande avseende.

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

Beträffande förevarande paragraf hade i den av herr *Petersson* i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen yrkats, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

Mom. 1. Konungen äge, där det finnes påkallat, till efterrättelse antingen under viss tid eller tillsvidare eller i visst fall, föreskriva, i vad mån tjänstepliktiga, sysselsätta inom viss näring eller visst yrke, skola vara fritagna från kallelse.

Mom. 2. Vid meddelande av kallelse skall tillses, att personer, vilka av allmänna medel erhålla understöd, för vars åtnjutande arbetslöshet uppställts såsom villkor, såvitt möjligt tagas i anspråk.

Därjämte bör hänsyn tagas

a) till den tjänstepliktiges föregående verksamhet, arbetsförmåga, levnadsålder, hälsotillstånd, familjeförhållanden och hemort samt därtill

b) att för arbetet erhålles den arbetskraft, som arbetsföreståndaren för ändamålet finner bäst, och

c) att i den mån så kan ske, lämplig avlösning beredes de tjänstepliktiga,

ävensom i fråga om bränsleanskaffning,

d) därtill att arbetskraft, som användes för livsmedels- eller bränslebehovets tillgodoseende genom frivilligt åtaget arbete, ej tagas i anspråk under sådana förhållanden eller i sådan omfattning, att sagda behovs tryggnad därigenom åsidosättes.

Mom. 3. Länsarbetsnämnderna skola övervaka de tjänstepliktigas uttagande och åligger det kommunal arbetsnämnd att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som, utöver stadgandena i denna lag och av Konungen i ämnet givna bestämmelser, må av riksarbetsnämnden eller länsarbetsnämnd, i den ordning Konungen bestämmer, varda meddelade till ledning i ifrågavarande avseende.

Vidare hade i herr Perssons i Norrköping och Borgs omförmälda reservation tillstyrkts, att 11 § 2 mom. första stycket skulle avfattas på följande sätt:

Vid meddelande av kallelse skall tillses, att personer, vilka av allmänna medel erhålla understöd, för vars åtnjutande arbetslöshet uppställts såsom villkor, såvitt möjligt tagas i anspråk, ävensom inskrivna värnpliktiga tillhörande årsklasserna 1914—1916 i den omfattning de lämpligen kunna användas till bränsleanskaffning.

Herr von Sydow: Utav skäl, som jag förut angivit, skall jag be att få yrka bifall till den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen.

Herr Söderberg: Jag skall för min del be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Persson i Norrköping och Borg och vilken syftar till, att de värnpliktiga i årsklasserna 1914—1916 skola kunna uttagas.

Herr Alexanderson: Redan under principdebatten hade

jag tillfälle att beröra den reservation, vartill herr von Sydow nu yrkade bifall, och framhålla det rättvisa i, att det frivilliga bränsleanskaffningsarbetet, som sker i samförstånd med statsmyndighet, bör räknas de däri deltagande lika väl tillgodo som det arbete som sker såsom utövning av tjänsteplikt. Och jag vill tillägga, att jag har mig bekant, att denna synpunkt också är fullt beaktad och beaktad såsom mycket rimlig från vederbörande myndighets sida.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gezelius: Endast några ord! Jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på, att då kammaren beslutit beträffande 1 § att antaga utskottets förslag, kammaren nu icke måtte antaga 11 § i enlighet med herr Peterssons i Lidingö m. fl. reservation. I den reservationen har 11 § avfattats med hänsyn till, att den civila tjänsteplikten skulle kunna ifrågakomma även om annat än bränsleanskaffning, nämligen livsmedelsproduktion. Jag hemställer därför, att kammaren i konsekvens med sitt beslut vid 1 §, men med iakttagande i sak av den av herr Petersson i Lidingö m. fl. avgivna reservationen bifaller 11 § på det sättet, att i det stycke, som är tecknat med b) ordet »och» uteslutes, att efter stycket c) insättes ordet »och», att i stället orden »ävensom i fråga om bränsleanskaffning» utgå, samt att ordet »därtill» i stycket d) utgår.

Herr von Sydow: Jag ber att få återtaga mitt yrkande och förena mig med herr Gezelius.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad yttrade herr talmannen, att i fråga om nu förevarande paragraf yrkats: 1:o) att den samma skulle godkännas med den lydelse utskottet föreslagit; 2:o), av herr Gezelius, att paragrafen skulle antagas att lyda så, som förordats i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. vid föreliggande punkt avgivna reservationen, med den ändring att orden »ävensom i fråga om bränsleanskaffning» utbyttes mot ordet »och» samt att i slutet av mom. 2 b) ordet »och» samt i början av mom. 2 d) ordet »därtill» utelämnades; ävensom 3:o), av herr Söderberg, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som angivits i herrar Perssons i Norrköping och Borgs reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Gezelius' yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av utskottets förslag i denna del, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att 11 § i den av lagutskottet i utlåtande nr 64 punkten A 1 föreslagna lag skall lyda så, som förordats i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. vid förevarande punkt av-

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

givna reservation, med den av herr Gezelius föreslagna ändring,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, utskottet föreslagit.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 31.

12—17 §§.

Godkändes.

18 §.

Denna paragraf hade avfattats på följande sätt:

För det arbete, varom fråga är, skola de avlöningsförmåner och övriga arbetsvillkor, som enligt vid tiden närmast före kallelsen gällande avtal, bestämmelser eller bruk voro i orten allmänt gängse för arbete av samma slag, tillämpas i den mån ej föreskrifterna i 19—22 §§ till annat föranleda.

I den av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg* avgivna reservationen hade yrkats, att 18 § skulle erhålla följande lydelse:

För det arbete, varom fråga är, skola de avlöningsförmåner och övriga arbetsvillkor, som enligt vid tiden närmast före kallelsen gällande avtal, bestämmelser eller bruk voro i orten allmänt gängse för arbete av samma slag, tillämpas i den mån ej föreskrifterna i 19—22 §§ till annat föranleda.

Där tjänstepliktens fullgörande är för någon förenat med särskild olägenhet eller kostnad, såsom vistelse utom hemorten, minskning i arbetsförtjänst eller dylikt, skall riksarbetsnämnden förordna om full gottgörelse härför med belopp, som fastställes efter omständigheterna i varje särskilt fall eller slag av fall.

I särskild reservation hade herrar *Alexanderson* och *Lars Olsson* yrkat, att i 22 § av lagförslaget skulle såsom andra stycke infogas följande stadgande:

Där tjänstepliktens fullgörande är för någon förenat med särskild olägenhet eller kostnad, såsom vistelse utom hemorten, oförvårdad minskning i arbetsförtjänst eller dylikt, utgår härför gottgörelse med belopp, som av riksarbetsnämnden bestämmes efter omständigheterna i varje särskilt fall eller slag av fall.

Herr Petron: Vid denna § är fogad en reservation, som jag biträtt, gående ut därpå, att det för dem, som uttagas till civil tjänsteplikt, skall garanteras, att de icke på grund därav göra ekonomisk förlust. Mig förefaller det som om det borde vara ett självklart krav, att när det gäller ett så betydande ingrepp i den personliga friheten som att taga en person från det arbete han utför i sitt yrke och sätta honom i ett annat arbete i det allmännas tjänst, detta icke kan få förekomma med mindre, än det garanteras, att icke till alla de olägenheter, som ett sådant förfarande kan medföra för personen i fråga, också lägges den avsevärda nackdelen, att han gör en ekonomisk förlust. Utskottet har emellertid icke velat bifalla detta krav. Som skäl härtill anföres i utskottets betänkande först och främst det, att med hänsyn till den höjd, priset för skogsarbete nu i allmänhet nått, det föreligger föga risk för att det enligt de av utskottet förordade grunderna bestämda priset komme att understiga vad vederbörande arbetare i sitt ordinära arbete erhållit. Men därpå gör utskottet även ett principuttalande i frågan, i det att det säger, att om så också i något fall skulle bli förhållandet, utskottet dock icke finner det tillrädligt att för en arbetare stadga högre avlöning än för de övriga, då ett sådant system i praktiken säkerligen skulle visa sig ytterst olyckligt för arbetsförhållandena och arbetsresultatet.

Herr von Sydow har i principdebatten anfört samma synpunkt och därvid särskilt framhållit, att säkerligen icke heller arbetarna själva skulle bli nöjda med en sådan ordning. Nu kan jag medgiva, att om det verkligen gällde en sådan anordning som att bestämma olika löner för samma arbete, skulle detta nog ur flera synpunkter kunna medföra olägenheter. Men reservanterna hava för sin del inte alls yrkat på en sådan anordning, utan de hava endast begärt, att för de fall där tjänstepliktens fullgörande är förenat med särskild olägenhet eller kostnad, såsom vistelse utom hemorten, minskning i arbetsförtjänst eller dylikt, riksarbetsnämnden skall genom ett särskilt beslut förordna om full gottgörelse härför med belopp, som fastställas efter omständigheterna i varje särskilt fall eller slag av fall. Yrkandet innebär alltså endast, att det skulle bli en särskild gottgörelse för en minskning i inkomsten lika väl som för en förlust av annan art.

Som vi redan veta, har medkammaren för sin del beslutit att antaga § 18 med det tillägg, som i denna reservation är påyrkat, och jag tror, att det kan vara skäl i att denna kammare först som sist sätter sig in i den tanken, att riksdagen icke kommer att bifalla något förslag om tjänsteplikt, med mindre att det genom en i tillfredsställande form avfattad lagparagraf garanteras, att den, på vilken tjänsteplikten blir tillämpad, icke därigenom lider någon ekonomisk förlust.

Herr Alexanderson: Herr talman! Det förefaller mig som, ifall den siste talaren gjort det viktiga tillägg, att förlusten skall vara *oförvållad*, för att den av honom påyrkade ersättningen

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

skall utgå, hans yrkande därigenom vunnit betydligt i rimlighet. Det förefaller mig alldeles riktigt, att en rent oförvållad minskning i arbetsförtjänst bör, om den är styrkt, giva anledning till någon gottgörelse, men att utan vidare giva en sådan åt envar, som under sitt utövande av tjänsteplikten förtjänar mindre än vanligt, hur han än fullgör den, kan omöjligt vara rätt. I enlighet med denna synpunkt hava herr Lars Olsson och jag avfattat en reservation, som innehåller ett yrkande om en senare paragrafs avfattning på ett något annat sätt, än vad herr Petréns nu yrkat beträffande § 18.

För att emellertid icke onödigtvis inveckla situationen skall jag, herr talman, anhålla att få ändra vårt reservationsyrkande, så att vi i stället yrka, att i den nu föredragna 18 § måtte införas det stadgande, som är upptaget bland reservationerna under punkt F på sidan 53 i utskottsutlåtandet.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Jag har redan framhållit, att om man skulle tillförsäkra de ifrågavarande arbetarna, av vilka flertalet få ett helt nytt arbete, samma förtjänst som under deras ordinarie arbete, är en sådan bestämmelse enligt utskottsmajoritetens övertygelse av den beskaffenhet, att hela lagen därigenom blir skäligen värdelös. Man kommer med en sådan avlöningsbestämmelse icke att få en sådan effekt av arbetet, att det lönar sig att sätta i gång med det hela.

Det föreligger någon skillnad mellan herr Petréns och herr Alexandersons yrkande. Herr Petréns föreslår i enlighet med vad herrar Sven Persson och Borg ursprungligen yrkat, att arbetarna under alla förhållanden skola hava full garanti för att de under arbete för den civila värnplikten få samma förtjänst som förut. Herr Alexanderson vill vara med om att de få garanti för att bristen i deras förra arbetsförtjänst fylles endast då fråga är om oförvållad minskning. Men nu är det klart, att det är nästan omöjligt att bevisa, att i ett visst fall en arbetare kunnat hugga mera än han gjort och att han alltså själv förvållat det dåliga arbetsresultatet. Denna bevisning skulle åligga arbetsledarna. Kan det inte visas, att arbetaren kunnat hugga mer än han gjort, skall han även enligt herr Alexandersons förslag hava garanti för att få samma förtjänst som förut. Skillnaden mellan de båda förslagen är alltså i realiteten så gott som ingen.

Jag skall be, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindley: Jag skall inte bli långrandig, men jag måste dock påpeka, att det blir något obilligt, då man tar en viss samhällsklass till sådant arbete utan att garantera, att den inte därigenom skall lida någon förlust. Vore det nu så, att denna civila tjänsteplikt skulle drabba alla medborgare lika, vore det inte så mycket att säga om det, ty då vore det givetvis här som i de krigförande länderna en allmän plikt, som förorsakade samtliga samhällsmedborgare obehag och förluster. Men vi utgå ju ifrån

att det inte är tänkbart att kunna ålägga alla att avverka ved, oavsett om de äga färdighet, kunskap och arbetskraft tillräckligt, utan vi hava ju uteslutande avsett att taga den kroppsarbetande klassen i anspråk härför. Då man sålunda utkommenderar kroppsarbetare, som hava stadigvarande sysselsättning med kanske någorlunda bra avlöning, och skickar ut dem att utföra vedhuggning, då blir det givetvis obilligt att ålägga dem detta arbete, att påtvinga dem denna samhällseliga börda, utan att man samtidigt skyddar dem från ekonomiska förluster. Jag skall villigt erkänna, att det föreligger visserligen mycket stora svårigheter i att rättvist reglera detta, ty det är självklart, att en van skogsarbetare bör kunna förtjäna betydligt mycket mera än en ovan industriarbetare på grund av sin större färdighet och specialkunskaper på ifrågavarande område, varför man måste förutsätta, att han skall reagera mot att industriarbetaren, som inte kan utföra samma kvantitet arbete, likväl skall hava större ersättning. Men jag undrar, om det inte vore möjligt att möta detta genom ett arrangement, varigenom de kommunala myndigheterna skulle kunna lämna ut extra ersättning exempelvis åt familjen i så pass stor grad att den kunde uppväga den mellanförtjänst, han i annat fall skulle kunnat intjäna.

Jag skall även be att få påpeka, att herr von Sydow ställt upp en mycket farlig argumentering i den allmänna diskussionen om denna sak. Han sade nämligen i principdebatten vid § 1, att det vore förmånligt att gå fram på denna väg, ty om man ginge fram på frivillighetens väg skulle det förorsaka, att den privata vedaverkningen skulle höja arbetslönerna till förfång för lantbruket. Ja, det är givetvis där som skon klämmer. Behovet av ved pressar upp priserna och därigenom även arbetslönerna, och det blir till förfång för arbetsgivareintresset. Detta är lätt begripligt. Den stora massan av arbetare kommer säkerligen att taga fasta på herr von Sydows öpenhjärtighet och rikta en skarp kritik mot oss då vi gått med på att utlämna dem, till obligatorisk tjänsteplikt, med begränsade löner under det att med ett frivilligt system de då skulle få så pass stor inkomst, att den säkerligen skulle fullt motsvara deras förutvarande inkomst, huru hög den än kan ha varit. Detta gör mig ganska betänksam, men jag ser ingen annan utväg att komma ifrån saken, än att antaga herrar Sven Perssons och Borgs reservation, till vilken jag alltså ber att få yrka bifall.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna lagrum yrkats: 1:o att paragrafen skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Petrén*, att paragrafen skulle antagas med den lydelse, som förordats i herrar Perssons i Norrköping och Borgs reservation; samt 3:o) av herr *Alexanderson*, att paragrafen skulle godkännas med det tillägg, som angivits i den av honom och herr Lars Olsson beträffande 22 § avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.*

(Forts.)

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

förklarades propositionen på godkännande av utskottets förslag i föreliggande del vara med övervägande ja besvarad.

19 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Tjänstepliktig, vilken vunnit anställning jämlikt denna lag, äge med myndighet, vilken utövar högsta ledningen över företag som i 1 § sägs, eller den, som av myndigheten för ändamålet utsetts, förhandla och träffa överenskommelse rörande arbets- och löneförhållandena, dock ej beträffande fråga, som i 17 § beröres.

I den av herrar *Persson* i Norrköping och *Borg* vid förevarande punkt avgivna reservationen hade yrkats, att 19 § skulle erhålla följande lydelse:

Tjänstepliktig, vilken vunnit anställning jämlikt denna lag, äge med myndighet, vilken utövar högsta ledningen över företag som i 1 § sägs, eller den, som av myndigheten för ändamålet utsetts, förhandla och träffa överenskommelse rörande arbets- och löneförhållandena.

Herr Lindley: Herr talman! Jag ser mig nödsakad att yrka bifall till den av herrar Sven Persson och Borg vid denna paragraf i betänkandet fogade reservationen.

I realiteten gäller denna fråga ingenting mindre än den sak, varom stora meningsskiljaktigheter råda i vårt land, nämligen om vad som vi i allmänhet bruka kalla § 23. Denna paragraf återfinnes i de flesta avtal, som fackorganisationerna träffa med svenska arbetsgivareföreningen eller med andra arbetsgivarorganisationer i vårt land. Denna paragraf innehåller bestämmelse om arbetsgivarernas fullkomligt obeskrurna frihet att leda och fördela arbetet samt antaga och avskeda arbetarna. I detta fall bortfaller givetvis den sista delen om antagande och avskedande, under det att ledningen och fördelningen stå kvar.

I allmänhet hava vi icke någonting att anmärka mot, att arbetsgivarna handhava ledningen och fördelningen av arbetet. Vi tvista inte om denna rätt utan anse, att då arbetsgivaren står i ansvar för arbetet, han också skall hava den möjligheten att kunna leda och fördela arbetet på det mest ändamålsenliga sättet. Därmed är inte sagt, att han ej kan missbruka denna bestämmelse. Han kan vara partisk och orättvis och tilldela vissa arbetare det svåraste och sämsta arbetet och han kan också vid bemötandet av arbetarna vara obillig och orättvis. Men vi måste dock komma ihåg, att mot detta har arbetaren en rättighet, som han kan använda sig av, nämligen rätten att sluta sin anställning och söka sig ny plats. Här föreligger emellertid helt andra förhållanden. Arbetaren måste här stanna kvar, då en vägran att fullgöra arbetet kan rendera honom böter eller fängelsestraff. Under sådana förhållanden måste jag säga, att det är en billig begäran, som här i reservationen framställts,

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

där man endast begärt möjlighet till rättelse, och att denna då icke skall förvägras honom. Ändamålet med denna lag är väl inte att framkalla största möjliga missnöje och förbittring, vilket säkerligen skall uppstå, om man täpper till alla möjligheter till att vinna rättelse. Jag är alldeles övertygad om, att om man gör detta och det sedan visar sig, att det i fråga om arbetsledningens dispositioner kommer att förefinnas påtagliga fel och brister, så kommer rop säkerligen att höjas i vårt land, som varken regeringen eller någon annan kan ignorera. Utgångspunkten blir orättvisan i fråga om uttagningen av arbetskraften. Och arbetarna komma att säga: med vilken rätt ligga grosshandlare och rentiärer på sina sommarnöjen, varför bliva icke de uttagna och tilldelade samma arbete och lika orättvis behandling utan någon möjlighet till att få rättelse och att framställa klagomål? Jag förstår inte, varför man inom utskottet har vägrat godkänna detta stadgande, förutsatt nu att våra representanter i utskottet hava redan inom utskottet framställt detta yrkande tillräckligt klart. De hava emellertid här yrkat, att de sista orden: »dock ej beträffande fråga, som i § 17 beröres», skola strykas. I § 17 beröres ju såsom förut påpekats den s. k. § 23, nämligen arbetsgivarnas rätt att leda och fördela arbetet enligt gottfinnande. Om missnöjet i denna fråga tar sig så starka uttryck, att man för opartiskhetens skull inte vågar vägra att taga ut en del folk, som nu icke göra något arbete, till att även utföra avverkning, skulle veden troligtvis bliva så pass dyr, att vi säkerligen inte alls skulle vara betjänta med denna avverkning, och det är därför, som jag tror, att lagen måste formuleras på så sätt, att ett berättigat missnöje inte kan uppstå.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till herrar Sven Perssons och Borgs reservation.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Det är ju så, att dessa arbetare bliva uttagna till arbetet av de kommunala arbetsnämnderna, men att arbetet skall ledas av bränslekommissionens tjänstemän, i första hand antagligen jägmästare, som därtill bliva utsedda. Det är klart, att dessa herrar måste hava ledningen av arbetet om hand, detta ligger i sakens natur. Nu är det bestämt, att arbetsledarne skola söka komma överens med arbetarna om deras löneförmåner och i sådant syfte underhandla och göra överenskomelser med arbetarna. Men frågan om själva arbetsledningen får icke dragas in i dessa underhandlingar, ty den är avgjord av sig själv. Detta är innebörden av bestämmelsen.

Nu säger herr Lindley: Vad skall man göra, om arbetsledarna leda arbetet så illa, att arbetarna få befogad anledning till klagomål? — Ja, dessa ledare hava ju i sin tur personer över sig, och man får då klaga hos deras närmast överordnade.

Detta är sakens enkla innebörd, och jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med

Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)

de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i den nu föredragna delen samt vidare därpå att ifrågavarande paragraf skulle antagas med den lydelse, som tillstyrkts i den av herrar Persson i Norrköping och Borg vid föreliggande punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

20—24 §§.

Godkändes.

25 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter eller fängelse i högst sex månader.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter eller fängelse i högst två månader.

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas.

I den av herr *Petersson* i Lidingö villastad m. fl. vid förevarande punkt avgivna reservationen hade för nu föredragna paragraf tillstyrkts följande ändrade avfattning:

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter eller fängelse i högst sex månader.

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas.

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

I herrar *Perssons* i Norrköping och *Borgs* reservation hade yrkats, att 25 § skulle erhålla följande lydelse:

Tjänstepliktig, som i avsikt att undandraga sig arbete, vartill han kallats jämlikt denna lag, olovligen avviker från den arbetsplats, som är för honom bestämd, eller, då det på grund av kallelse eller anmaning eller efter tilländalupen fritid åligger honom att iakttaga inställelse, sådant underlåter, dömes till böter.

Underlåter tjänstepliktig i andra fall än i första stycket sägs uppsåtligen för egen fördel eller för att annan gynna eller skada eller eljest till kränkning av allmän eller enskild rätt eller säkerhet att behörigen fullgöra sin tjänsteplikt, varde dömd till böter

Visar tjänstepliktig grov vårdslöshet eller försummelse vid tjänstepliktens utövande, dömes till böter.

Innefattar förbrytelse, som i andra eller tredje stycket sägs, tillika annat uppsåtligt brott eller sådant vållande, varå straff efter allmän lag följa bör, gånge som i 4 kap. 2 § allmänna strafflagen stadgas.

Herr *Petrén*: Herr talman! Då jag instämt i herr *Sven Perssons* och *Borgs* reservation även beträffande denna paragraf, skall jag be att få yttra några ord.

Utskottet har föreslagit, att den, som gör sig skyldig till förseelser mot denna lag eventuellt skall kunna dömas till fängelsestraff. För min del har jag betänklighet mot att i en lag av detta slag det stadgas fängelsestraff, och har därför anslutit mig till den reservation, däri det påyrkas, att för brott mot denna lag endast böter skola kunna ådömas. Anledningen till denna min ståndpunkt är den, att det dock icke kan förnekas, vad som redan framhållits i den föregående diskussionen, nämligen att denna lag i tillämpningen blir en klasslag, då ju personer i gynnsammare ekonomisk ställning icke behöva riskera att beröras av densamma av det enkla skälet, att de icke duga till skogsarbete. Lagen kommer sålunda huvudsakligen att drabba vissa kategorier av kroppsarbetare. När man nu med en viss rätt kan säga, att själva antagandet av lagen står i strid med principen: *allas likhet inför lagen*, bör man enligt mitt förmenande vara mycket försiktig i fråga om vilka straffbestämmelser, som i lagen införas. Nu kan det visserligen invändas, att det för sådana brott, för vilka antingen böter eller fängelse kan följa, i regel blir böter. Om detta nu också i allmänhet äger sin riktighet, känner man sig dock icke alldeles säker på, att denna princip alltid kommer att upprätthållas, när det, såsom här, gäller en social lagstiftning, ett område alltså, inom vilket, som vi veta, känslorna spela en mycket stor roll. I vilket fall som helst kommer naturligtvis redan själva närvaron av fängelse-

*Lagförslag
om allmän
tjänsteplikt
m. m.
(Forts.)*

straff i lagen att verka i den riktningen, att böterna i allmänhet komma att sättas högre.

På de skäl, jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som anförts av herrar Sven Persson och Borg.

Herr von Sydow: I de krigslagar, som under senare tider tillkommit, hava i allmänhet stränga straffbestämmelser stadgats. Straffmaximum går i dessa lagar i regel till två års straffarbete. I denna lag har Kungl. Maj:t mildrat straffsatsen till högst ett års fängelse. Emellertid har utskottet ytterligare mildrat straffskalan, och reservanterna hava yrkat, att fängelsestraffet skall borttagas. Jag vill säga, att det icke är lämpligt att borttaga fängelsestraffet i lagen, ty det kan tänkas fall, då bötesstraffet är för lindrigt för att sona förseelser mot lagen, det kan förekomma fall av upprepade trösk, som icke kunna övervinnas genom böter. För min del anser jag, att det är lämpligast att taga de straffbestämmelser, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag ber att få yrka bifall till herrar Peterssons i Lidingö villastad m. fl. reservation.

Herr Alexanderson: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag, vars straffbestämmelser enligt min uppfattning innefatta en billig och rättvis medelväg mellan de båda sista talarnas ståndpunkter.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande den under behandling varande paragrafen framkommit följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr *Petrén*, att paragrafen skulle antagas att lyda så, som tillstyrkts i herrar Perssons i Norrköping och Borgs reservation; samt 3:o), av herr *von Sydow*, att det förslag till paragrafens lydelse skulle antagas, som förordats i den av herr Petersson i Lidingö villastad m. fl. avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner jämlikt nämnda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr von Sydows yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1).

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten A 2).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten A 3).

*Om inskrän-
kande av skogs-
arbete m. m.
under utom-
ordentliga,
av krig
föranledda
förhållanden.*

Utskottet hade här hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 359.

Vid förevarande punkt hade reservation avgivits av herrar *Alexanderson, Lars Olsson, Karlsson* i Fjäl och *Pettersson* i Södertälje, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 359.

Herr *Alexanderson*: Herr talman! Utskottet har här hemställt, att man måtte helt och hållet avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 359, vari begärts befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. I denna utskottets hemställan hava de liberala medlemmarna i utskottet icke kunnat förena sig och detta i överensstämmelse med den ståndpunkt, som vi förut haft tillfälle att uttala och som för övrigt tycks hava vunnit bifall även från andra håll, nämligen den ståndpunkten, att den industri, som själv är därtill närmast, tillförbindes att göra vad den kan för att själv tillförsäkra sig sitt bränslebehov och icke onödigtvis utöka den konkurrens om bränsle som ändå är stor nog i landet. Tydligen avser propositionen att utgöra ett vapen i Kungl. Maj:ts hand att framtinga en lämplig reglering i detta avseende, och vi hava icke kunnat finna det riktigt, att icke något skulle i den vägen göras.

Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till denna Kungl. Maj:ts proposition.

Herr *von Sydow*: Herr greve och talman! Inom utskottet har majoriteten funnit det vara en väl stor makt att överlämna åt Kungl. Maj:t att utan vidare förordna om stängning av vissa företag eller en hel industri. Man har också ansett det onödigt. Då arbetskraften enligt den föreslagna lagen om civil värnplikt kan tagas ifrån industrien för att användas för kronans räkning, behöver man väl icke förordna om industriens stängning — den stänges ju av sig själv, när den berövas sin arbetskraft.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med överbärande ja besvarad.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls, i den mån motionerna ej kunde anses besvarade genom kammarens beslut beträffande punkten A.

På framställning av herr talmannen beslöts. att med behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle anstå till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2,07 på natten.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
